

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE TÜRK DÜNYASI -RAPOR-

PROF. DR. MUSTAFA ACAR
ARŞ. GÖR. HÜSNÜ BİLİR

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE TÜRK DÜNYASI

| RAPOR |

Yazar

Prof. Dr. Mustafa Acar - Arş. Gör. Hüsnü Bilir

Editör

Dr. Murat Yılmaz

Teknik Redaksiyon

M. Kürşat Birinci

Teknik Koordinasyon

Halil Ulusoy

Tasarım-Baskı

SFN Televizyon Tanıtım Tasarım

Yayıncılık Ltd. Şti.

Tel: 0312 472 37 73-74

www.sfn.com.tr

Acar, Mustafa

Ekonomik Özgürlükler ve Türk Dünyası / Mustafa Acar, Hüsnü Bilir;
editör: Murat Yılmaz. - Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak
Üniversitesi, 2014

70: 19x27 cm. - (Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi)

İnceleme-Araştırma Dizisi; Yayın No: 17

ISBN: 978-9944-237-22-2

1.Ekonomi I. Acar, Mustafa II.Bilir, Hüsnü III. Yılmaz, Murat

338.9

Baskı Tarihi: **2014**

© Ahmet Yesevi Üniversitesi

Mütevelli Heyet Başkanlığı

Adres:

Çetin Emeç Blv. 4. Cad. 1330 Sok. No: 12 06460

Aşağı Öveçler Mah. Çankaya/ANKARA

Tel: 0312 473 80 41-42-45 • Faks: 0312 473 80 46

sde@sde.org.tr

Taşkent Cad. Ş. H. Temel Kuşuoğlu Sok. No: 30 06490 Bahçelievler/ANKARA

Tel: 0312 216 06 00 • Faks: 0312 216 06 09

www.yesevi.edu.tr • www.ayu.edu.tr

Raporda ifade edilen fikir ve görüşler sadece yazarlarının olup,
Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanlığının görüşlerini yansıtmazlar.

İçindekiler

Sunuş	6
Özet	7
Giriş	9
Bölüm 1	11
1. Ekonomik Özgürlükler.....	12
1. 1. Ekonomik Özgürlük Nedir?.....	12
1. 2. Ekonomik Özgürlük Neden Önemlidir?.....	20
1. 3. Ekonomik Özgürlük Nasıl Ölçülür?.....	22
1. 4. Ekonomik Özgürlük ile İlgili Yapılmış Olan Empirik Çalışmalar.....	35
Bölüm 2	39
2. Türkî Cumhuriyetlerin Ekonomik Özgürlük Performansı.....	40
2. 1. Türkî Cumhuriyetlerin 2013 Yılı Ekonomik Özgürlük Performansı.....	45
2. 2. Genel Bir Değerlendirme ve Ön Plana Çıkan Sorunlar.....	50
Sonuç	57
Kaynaklar	61
EK 1: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Azerbaycan'ın Performansı.....	66
EK 2: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Kazakistan'ın Performansı.....	67
EK 3: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Kırgızistan'ın Performansı.....	69
EK 4: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Türkiye'nin Performansı.....	70
Tablolar	
Tablo 1: Küresel Ortalama ile Bölge Puanlarının Karşılaştırılması.....	25
Tablo 2: Avrupa Ülkelerinin Endeks Sıralaması.....	26
Tablo 3: Ekonomik Özgürlük Endeksi Çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin Durumu.....	27
Tablo 4: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksinin Alanları, Bileşenleri ve Alt-Bileşenleri.....	29
Tablo 5: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Türkiye'nin Performansı.....	47
Tablo 6: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Kazakistan'ın Performansı.....	48

Tablo 7: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Kırgızistan'ın Performansı	49
Tablo 8: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Azerbaycan'ın Performansı	50
Tablo 9: Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin Alt Bileşenleri Çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin Performansı.....	58

Grafikler

Grafik 1: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke	17
Grafik 2: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre En Başarısız 10 Ülke	17
Grafik 3: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre Türkî Cumhuriyetler	18
Grafik 4: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi Sıralamasına Göre Ortalama Kişi Başına GSYH Rakamları (2005 Fiyatlarıyla, SGP, Bin \$).....	18
Grafik 5: Küresel Bazda Ekonomik Özgürlük Endeksi Puanları.....	24
Grafik 6: Ekonomik Özgürlük Endeksi'ne Göre "Özgür" Ülkeler.....	26
Grafik 7: 1980 Yılından İtibaren 101 Ülke İçin Dünya Ekonomik Özgürlük Ortalama Puanı	40
Grafik 8: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre En Başarılı 10 Ülke, 2011	41
Grafik 9: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre Önde Gelen Ülkeler, 2011	42
Grafik 10: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre En Başarısız 10 Ülke, 2011	42
Grafik 11: Ekonomik Özgürlük ve Kişi Başına Gelir, 2011 (SAGP).....	43
Grafik 12: Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme (%) (1991-2011).....	43
Grafik 13: Ekonomik Özgürlük ve En Yoksul %10'luk Kesimin Ortalama Geliri, 2011	44
Grafik 14: Ekonomik Özgürlük ve Beklenen Ortalama Yaşam Süresi, 2011	44
Grafik 15: Ekonomik Özgürlük ve Siyasal Haklar ve Sivil Özgürlükler	45
Grafik 16: Türkî Cumhuriyetlerin Performansı, 2011	46
Grafik 17: Yıllar İtibariyle Türkiye'nin Performansı, 1970-2011	46
Grafik 18: Yıllar İtibariyle Kazakistan'ın Performansı, 2005-2011	47
Grafik 19: Yıllar İtibariyle Kırgızistan'ın Performansı, 2005-2011	48
Grafik 20: Yıllar İtibariyle Azerbaycan'ın Performansı, 2004-2011	49
Grafik 21: Yolsuzluk Algı Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke, 2013.....	51
Grafik 22: Yolsuzluk Algı Endeksi'ne Göre Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Performansı.....	52
Grafik 23: Yolsuzluk Algı Endeksi Çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin Performansı 2013.....	52
Grafik 24: Rekabet Gücü Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke, 2013	53
Grafik 25: Rekabet Gücü Endeksi Çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin Performansı 2013.....	54

ÖZET

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE TÜRK DÜNYASI

SSCB'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlıklarını kazanmasıyla beraber, Türk Cumhuriyetlerinde birçok alanda ciddi reformlar yapılmıştır. Ekonomi bu reformların yapıldığı başlıca alandır. Totaliter bir ekonomik rejimden piyasa ekonomisi istikametinde ilerleyen bu ülkelerde ekonomik özgürlükler gelişmektedir. Türkiye de, bu tecrübenin hemen öncesinde başlayan ve halen devam eden ekonomik özgürlüklerin geliştiği bir reform dönemi yaşamaktadır.

Son yıllarda ekonomik özgürlük düzeyinin ölçülmesi ve ülkeler arasında ekonomik özgürlüklerin kıyaslamasının yapılması giderek önem kazanmıştır. Ekonomik özgürlükleri ölçülebilir kriterler ekseninde tanımlayan, ölçen ve ülkeler arasında kıyaslama yapan çeşitli endeksler bulunmaktadır. Bunlar arasında EFW, IEF, Mülkiyet Hakları Endeksi, İş Yapma Kolaylığı ve Rekabet Gücü Endeksi gibi endeksler sayılabilir. Prof. Dr. Mustafa Acar ve Hüsnü Bilir'in hazırladığı " Ekonomik Özgürlükler ve Türk Dünyası " adlı çalışmada bunlardan birçoğunun yardımıyla Türkiye, Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik performansları irdelenmiş, güçlü ve zayıf yönler ortaya konmuştur. Dünyadaki ekonomik kriz dolayısıyla ekonominin üzerindeki ilginin giderek arttığı bir dönemde Ahmet Yesevi Üniversitesi ve SDE'nin bu ortak yayını kamuoyunun ilgisine sunuyoruz.

Dr. Murat YILMAZ

Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Çalışmaları Grubu Başkanı
SDE Siyaset Koordinatörü

Ekonomik özgürlükler gerek bireylerin hayatına anlam katma, gerekse ülkelerin refah düzeyinin yükselmesinde kilit önem taşımaktadır. Son yıllarda önemi giderek daha iyi anlaşılan ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi ve ülkelerin bu açıdan kıyaslanması düzenli sayısal araştırmalara konu olmaktadır. Yapılan araştırmalar, ekonomik özgürlük derecesi ile temel ekonomik göstergeler (kişi başına gelir, ekonomik büyüme, doğrudan yabancı yatırımlar, yolsuzluk, gelir eşitsizliği) arasında yakın bir korelasyon (çoğu kez nedensellik ilişkisi) olduğuna işaret etmektedir. Bu çalışmada, Türkî Cumhuriyetlerin ekonomik özgürlük performansı incelenmektedir.

Bu doğrultuda, öncelikle ekonomik özgürlük kavramının felsefi ve iktisadi arka planı incelenmekte ve ekonomik özgürlüğün bileşenleri kısaca açıklanmaktadır. Ardından ekonomik özgürlüğün erdemlerine ve ekonomik özgürlük düzeyinin nasıl ölçüldüğüne değinilmektedir. Bu kapsamda, ekonomik özgürlük derecesini ölçen iki önemli uluslararası endeks -Kanada kökenli Fraser Institute tarafından yayımlanan “Dünya Ekonomik Özgürlüğü” (Economic Freedom of the World: EFW) endeksi ve ABD kökenli Heritage Foundation’ın Wall Street Journal ile birlikte hazırladığı “Ekonomik Özgürlük Endeksi” (Index of Economic Freedom: IEF)- çerçevesinde, küresel ölçekte kısa bir değerlendirme yapılmaktadır. Daha sonra “Dünya Ekonomik Özgürlüğü” endeksi doğrultusunda Türkî Cumhuriyetlerin performansları ayrıntılı bir şekilde irdelenmektedir.

Ekonomik özgürlük performansı bakımından Türkî Cumhuriyetler arasında en başarılı ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Türkiye’nin ardından Kazakistan, Kırgızistan ve Azerbaycan gelmektedir. Ayrıca ülkelerin performanslarının endeksin temel bileşenleri açısından farklılık gösterdiği göze çarpmaktadır. Yapılan tahlilden çıkarılabilecek en önemli politika önerisi, yoksulluğu ve yolsuzluğu azaltıp refah düzeyini yükseltmek isteyen ülkelerin ekonomik özgürlüklere önem vermesi gerektiği; bu bağlamda mülkiyet haklarının korunması, serbest ticaret, finansal istikrar , sınırlı devlet ve sağlam hukuk sisteminin tesisi gibi alanlarda ciddi reformları hayata geçirmeleri gerektiğidir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik özgürlükler, Türkî Cumhuriyetler, EFW Endeksi, piyasa ekonomisi, sınırlı devlet, mülkiyet hakları, sağlam para, sağlam hukuk sistemi.

Economic freedoms are key for both making individual's life more meaningful and increasing economic prosperity. As the importance of economic freedoms are better understood, measuring the level of economic freedoms and cross-country comparisons have been subject to quantitative research in recent years. Empirical findings indicate that there is a close correlation (in most cases, causation) between economic freedom and the major economic indicators such as per capita income, economic growth, foreign direct investments, corruption, and income inequality. This study investigates the performance of Turkic Republics with respect to the degree of economic freedom.

In this regard, firstly philosophical and economic background of the concept of economic freedoms are analyzed and components of economic freedoms are briefly explained. Then the merits of economic freedoms are explored followed by a discussion on how the degree of economic freedoms can be measured. A general overview of the global outlook is done within the framework of two major international indices —i.e. “Economic Freedom of the World (EFW)” by Canadian-based the Fraser Institute, and “Index of Economic Freedom (IEF)” by US-based the Heritage Foundation and Wall Street Journal. Then the performance of the Turkic Republics in the context of “Economic Freedom of the World” index is analyzed in a comprehensive manner.

Turkey seems to be the most successful country among the Turkic Republics in terms of economic freedom performance followed by Kazakhstan, Kyrgyzstan and Azerbaijan. Performance of the individual countries differs with respect to the major components of the index. The most important policy suggestion that can be drawn from the analysis is that those countries which would like to reduce poverty and corruption and reach higher levels of prosperity should enhance the degree of economic freedoms and strengthen the institutions of free trade, property rights, financial stability, limited government, and sound legal system.

Key Words: Economic freedoms, Turkic Republics, EFW index, market economy, limited government, property rights, sound money, sound legal system.

Özgürlük, hayatı anlamlı kılan en önemli değerdir. Her şey özgürlükle anlam kazanmakta, özgür bireyler hayatın tadına varabilmektedirler. İyilerle kötülerin, çalışanlarla tembellerin, erdemlilerle erdemli olmayanların anlaşılması, herkesin yaptığıının ve ürettiğinin karşılığını alması ancak özgür ortamlarda mümkün olmaktadır. Özgür toplumlar da iktisaden daha müreffeh bir hayat standardı tutturma şansına kavuşmaktadırlar. Dolayısıyla özgürlüğü savunmanın gerek teorik, gerek pratik sağlam temelleri vardır. İnsanoğlu hür yaşamayı ve kararlarını kendisi vermeyi köleliğe ve başkalarının boyunduruğunda yaşama-ya tercih etmektedir. Özgürlüğün önemsendiği ülkelerde ise zenginlik yaratma ve refahı yükseltme imkanları, özgürlüğün önemsenmediği ülkelere kıyasla daha fazla olmaktadır.

Özgürlükleri en genel anlamda “ekonomik özgürlükler” ve “siyasi özgürlükler” olmak üzere iki kategoride toplamak mümkündür. Siyasi özgürlükler iktidarın barışçı yollardan el değiştirmesi, yöneticilerini seçebilme, karar alma süreçlerine katılım, düşünce ve ifade, örgütlenme, seyahat, gösteri vb. gibi konularda bireylerin sahip oldukları hareket serbestisiyle ilgilidir. Ekonomik özgürlükler ise daha ziyade mülkiyet, üretim, yatırım, tasarruf, tüketim, mübadele gibi iktisadi faaliyetler konusunda bireylerin ne kadar serbestçe hareket edebildikleriyle, emeklerinin karşılığına ne kadar hükmedebildikleriyle ilgilidir. Esasen ekonomik ve siyasi özgürlükler birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Biri olmadan diğerinin varlığından tam anlamıyla söz edilemez. Hangisi diğerinden önce gelir konusu biraz “tavuk-yumurta” örneğine benzemektedir; ekonomik özgürlükler siyasi özgürlükleri, siyasi özgürlükler de ekonomik özgürlükleri beslemektedir.

Bu çerçevede bu çalışmada, ekonomik özgürlükler ve Türk dünyasının ekonomik özgürlük performansı incelenmektedir. Bu konu önemlidir, çünkü ülkelerin ekonomik özgürlükler performansı hem kendi refah düzeylerini, hem de uluslararası itibarlarını yakından ilgilendirmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmı şu şekilde organize edilmiştir.

İzleyen bölümde ekonomik özgürlükler konusu teorik ve pratik boyutlarıyla irdelenmektedir. Üçüncü bölümde Türk dünyasının ekonomik özgürlük performansı ekonomik özgürlük endeksleri ışığında incelenmekte, hangi alanlarda nispeten başarılı olduğu, hangi alanlarda daha zayıf bir performans gösterildiği tespit edilmektedir. Son yıllarda bu alanda nasıl bir gelişme seyri gösterdiklerine bakılmakta, performansın iyileştirilmesi için neler yapılması gerektiği konusunda önerilerde bulunmaktadır.

BÖLÜM I

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER

- ❖ Ekonomik Özgürlükler Nedir?
- ❖ Ekonomik Özgürlük Neden Önemlidir?
- ❖ Ekonomik Özgürlük Nasıl Ölçülür?

1. EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER

1.1. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK NEDİR?

Ekonomik özgürlüğün tanımlanması ve ölçülmesi basit bir mesele değildir. Literatüre bakıldığında, ekonomik özgürlük ile ilgili farklı tanımların yapıldığı görülmektedir. Ancak bu farklı tanımların üzerinde anlaştıkları bazı temel noktalar olduğu da göze çarpmaktadır. Bu nedenle, öncelikle bu tanımlara yer verilecek ve bu kavramın çeşitli veçheleri gösterilecektir.

Ekonomik özgürlük, kısaca, bireylerin müdahale olmaksızın, diğer bireylerle tüketim, üretim ve gönüllü ticaret faaliyetlerinde bulunabilmeleridir (Lawson, 2011: 67). Diğer bir ifadeyle ekonomik özgürlük, iş yapmanın önündeki engellerin kaldırılmasıdır (Vukotic, 2008: 115).

Liberteryen düşünürlere göre ekonomik özgürlük, her türlü üretim araçlarına veya özel mülkiyete sahip olmak ve hiçbir kısıtlama olmadan bunlardan istifade etmek anlamına gelmektedir (Kumar, 2011: 8). Yani, ekonomik özgürlük, "hükümet müdahalesi olmadan, ancak özgürlük için gerekli olan hukukun üstünlüğü, sağlam para ve açık piyasaları kapsayan kurumlar açısından, hükümetin desteği ile birlikte, ekonomik işlemlere katılma özgürlüğü" gibi ekonomik hakların içsel liberalizasyonunu ifade etmektedir (Dreher vd., 2010: 13-14).

Diğer bir tanıma göre ekonomik özgürlük, bir ekonominin ne ölçüde piyasa ekonomisiyle yönetildiğini betimlemeyi amaçlayan bir bileşimdir. Bir başka deyişle ekonomik özgürlük, piyasa ekonomisinin, -kamu mülkiyeti, regülasyonlar ve vergiler biçimindeki müdahalelerin sınırlı olması ile birlikte- sözleşmeleri muhafaza eden ve mülkiyet haklarını da güvence altına alan istikrarlı ve öngörülebilir bir hukukun üstünlüğü çerçevesinde, gönüllü sözleşmeler yapabilme olasılığını ne ölçüde içerdiğini ifade etmektedir (Berggren, 2003: 194). Buna göre ekonomik özgürlüğün kapsadığı unsurlar şu şekilde sıralanabilir (Tyers, 2012: 3):

- 1) üretimin meyvelerinin özel sahipliği,
- 2) bireysel işçilerin kendi emeklerinin kullanımını kontrol etmeleri,
- 3) fiziksel sermayenin sahipliği,
- 4) ürünlerin özgürce alınıp satılması ve üretim faktörlerinin özgürce sunulması veya kiralınması,
- 5) borç alma ve borç verme özgürlüğü, dolayısıyla özel servetin birikimi.

Toparlayacak olursak, ekonomik özgürlüğün temel belirleyicileri, kişisel seçim, gönüllü mübadele, serbest rekabet ve kişilerin ve mülkiyetin korunmasıdır. Ekonomik özgürlük mevcutsa, hangi mal ve hizmetlerin üretileceğini ve bu üretimin nasıl yapılacağını kişilerin seçimleri belirleyecektir. Tabii ki bireyler, karşılıklı olarak fayda sağladıkları mübadele faaliyetlerinde bulunmak isteyeceklerdir (Gwartney ve Lawson, 2003: 406).

Görüldüğü gibi, ekonomik özgürlükler, genellikle, piyasa kurumu içerisinde bireylerin karşılıklı ilişkilerini ağırlıklı olarak yöneten kurallar seti olarak düşünülmektedir (Stroup, 2007: 54). Dikkat çeken en önemli nokta ise, ekonomik özgürlüğün, her şeyden önce grupların veya toplulukların değil de, bireylerin hakları ile ilgili bir husus olmasıdır.

Dikkat çeken bir diğer önemli nokta da, hemen hemen tüm ekonomik özgürlük savunucularının, mülkiyet haklarının iyi bir şekilde tanımlandığı, hukukun üstünlüğü çerçevesinde bu hakların garanti altına alındığı ve uygulandığı bir sistemi şart koşmalarıdır. Bu noktada, bütün ekonomik özgürlük tanımlarının entellektüel anlamda John Locke'a çok şey borçlu olduğu söylenebilir. Locke liberal sosyal düzenin temeli olarak özel mülkiyetin tutarlı bir gerekçelendirmesini sağlayan ilk isimdir. Ona göre özel mülkiyet, insanların doğal olarak sahip oldukları bireysel özgürlüğü muhafaza etmek ve genişletmek için zorunludur. Locke'a göre, "tüm insanlar, doğal olarak kendi eylemlerini düzenleme ve sahip oldukları şeyleri, istedikleri şekilde, doğa kanunlarına bağlı kalarak ve diğer bireylerin iradelerine bağımlı olmadan veya onlardan izin almadan kullanma konusunda *tam özgürdürler*" (Akt: Rabushka, 1993: 27).

Ekonomik özgürlüklerin teorik temelleri bağlamında değinilmesi gereken bir diğer düşünür de David Hume'dur. Hayek (1988), bireyler arasındaki işbirlikçi ve sosyal olarak faydalı davranışların geliştirilmesi için gerekli olan bu kurumsal karakteristikleri ilk olarak formüle eden kişinin David Hume olduğu görüşündedir: mülklerin ve bu mülklerin karşılıklı rızaya dayanarak devredilmesinin muvazenesi ve bireyler arasında verilen sözlerin yerine getirilmesinin teminat altına alınması (Akt: Stroup, 2007: 55).

Ekonomik özgürlük fikrinin inşa edilmesi konusunda bir diğer önemli düşünür de Murray Rothbard'dır. Rothbard'ın özgürlük teorisi, "insanın kendi kendisinin sahibi olması (self-ownership)" ve "saldırmazlık aksiyomu (nonaggression axiom)" kavramları üzerine inşa edilmiştir (Taner, 2010: 19). Rothbard'a göre, özgür toplum veya pür¹ özgürlük toplumu da, özgür ve gönüllü mübadeleye dayanmaktadır. Bu nedenle, özgür piyasa ekonomisi, mülkiyet haklarının ve sözleşmelerinin kesin bir biçimde belirlendiği özgür bir topluma bağlıdır. Özgürlükçü toplum —pür özgürlük rejimi- mülkiyet haklarının (ownership titles) gönülsüz bir şekilde dağıtılmadığı bir toplumdur (Rabushka, 1993: 31-32).

Ekonomik özgürlüğün geçtiğimiz yüzyıldaki en önemli savunucularından biri de, Friedrich A. Hayek'tir. Hayek, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın istenmeyen sonuçlarının açıklanması konusunda, özgürlüğü insanlığın temel değeri olarak değerlendirmekte ve hükümet müdahalelerinin ve ekonomik planlamaların, bireylerin özgürce ekonomik kararlar vermelerini engellediğini ve hükümetin artan gücünün vatandaşları "köleleştireceğini" belirtmektedir. Liberal siyaset felsefesinin önde gelen savunucularından biri olan Hayek, ekonomik kaynakları planlı bir biçimde dağıtan hükümet yetkilileri elinde toplanan siyasal ve ekonomik gücün, bireylerin kendi ekonomik gelişimlerini gerçekleştirebilmeleri için çok fazla bir seçenek ve alan bırakmayacağını ileri sürmektedir (Li, 2012: 6). Demokratik bir

1 Pure: saf, arı, katışıksız.

rejimde bile, yetkileri sınırsız hükümet tehlikesine dikkat çeken Hayek, devletin rolünü şu şekilde izah etmektedir (Hayek, 2010: 71):

“Şüphesiz, rekabet mekanizmasını işletmek mümkün olmayan hallerde, otoritenin müdahale etmesi icap edecektir; fakat bu, rekabetin, işleyebileceği alanlarda dahi ortadan kaldırılması lâzım geldiğini ispat etmez. Demek ki devletin büyük ve münakaşa götürmez bir faaliyet sahası vardır: Rekabeti mümkün olduğu kadar tesirli kılabacak şartları yaratmak, rekabetin tesirli olamayacağı yerlerde onun yerine başka şey ikâme etmek. Rekabet sisteminin iyi bir şekilde işlemesi için önceden gerçekleşmesi lüzumlu şartların en esaslı olan hile ve dolandırıcılığın (cehaletin istismarı da dâhil olmak üzere) önlenmesi meselesi, yasama faaliyetine muazzam bir vazife yüklemektedir.”

Kuşkusuz özgürlüğün yirminci yüzyıldaki en önemli savunucularından biri de Milton Friedman'dır. Friedman, eşyle birlikte kaleme aldıkları *Free to Choose* (1980) adlı kitabında, ekonomik özgürlüğü tanımlarken ekonomik özgürlüğün esas bölümünün, gelirimizi nasıl kullanacağımızı seçme özgürlüğü olduğunu belirtmekte; gelirimizin ne kadarlık bir kısmının devlet adına harcanacağını [vergilendirmenin] de ekonomik özgürlüğün temel bir unsuru olduğunu vurgulamaktadır. Ekonomik özgürlüğün diğer bir önemli bölümü de, kaynaklarımızı kendi değerlerimiz doğrultusunda kullanma özgürlüğüdür. Nihayet kendi mülküne sahip olma özgürlüğü de, ekonomik özgürlüğün bir diğer önemli kısmıdır (Akt: Li, 2012: 7).

Fridman (2008: 9-12) ekonomik düzenlemeler ile özgürlük arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklamaktadır:

“Ekonomik düzenlemeler ise, özgür bir toplumun ilerlemesinde ikili bir rol oynar. Öncelikle, ekonomik düzenlemelerdeki özgürlük geniş anlamda özgürlüğün tamamlayıcılarından biridir, bu nedenle tek başına bir amaçtır. İkincisi, ekonomik özgürlük siyasi özgürlüğe giden yolda vazgeçilmez bir araçtır. Siyasi özgürlüğe ulaşmada bir araç olarak ele alındıklarında ekonomik düzenlemelerin önemi, gücün toplanması ve yayılmasındaki etkilerinden kaynaklanmaktadır. Ekonomik özgürlüğü doğrudan sağlayan ekonomik örgütlenme gücü, yani rekabetçi kapitalizm, ekonomik gücü siyasi güçten ayırarak, böylece birinin ötekini dengelemesini mümkün kıldığı için siyasi özgürlüğü de geliştirmektedir”.

Friedman (2008: 19) şu noktayı önemle vurgulamaktadır: “Ekonomik faaliyetlerin piyasa tarafından organize edilmesinin temel özelliği, bir takas özgürlüğü sağlandığı sürece, faaliyetlerin çoğunda bir bireyin bir başkasına müdahale etmesini engellemesidir”.

Ancak serbest piyasanın varlığı devlete olan ihtiyacı ortadan kaldırmamaktadır:

“Tersine, devlet hem ‘oyunun kuralları’nı belirlemek için bir forum olarak, hem de kararlaştırılan kuralların yorumlanması ve uygulanması için bir hakem olarak gereklidir. Piyasanın yaptığı şey, siyasi araçlarla karara bağlan-

ması gereken sorunların oranını büyük ölçüde azaltarak, devletin oyuna doğrudan katılması gerekliliğini en aza indirmektir. Öte yandan piyasanın en büyük avantajı, geniş ölçüde çeşitliliğe izin vermesidir. İşte, piyasa ekonomik özgürlük sağlar derken, bahsettiğimiz şey piyasanın bu özelliğidir. Özgürlüğe yönelen en temel tehdit (ise) zor kullanma gücüdür ve bu güç, ister bir monarkın, bir diktatörün, isterse bir oligarşinin ya da o anki çoğunluğun elinde olsun, tehdit olmayı sürdürür. Özgürlüğün korunması için gücün bu şekilde yoğunlaşmasının mümkün olduğu kadar engellenmesi gerekmektedir. Engellemenin mümkün olmadığı noktalarda ise, gücün dağıtılması ve yayılması gerekir. Ekonomik faaliyetlerin organizasyonunun siyasi otoritenin denetiminden çıkarılmasıyla birlikte piyasa, zor kullanma gücünün kaynağını ortadan kaldırır. Böylece piyasa, ekonomik gücün siyasi gücü desteklemek yerine, denetlemesini de mümkün kılar” (Friedman, 2008: 20-21).

Görüldüğü gibi, ekonomik özgürlük, temel olarak, devlet veya hükümet müdahalesinden bağımsız özel ekonomik girişimi vurgulayan *laissez-faire* [“bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler”] doktrinine dayanmaktadır. *Laissez-faire* doktrininin özü ise liberalizmdir (Li, 2012: 8).

Liberalizm, ekonomik sistem olarak “piyasa ekonomisi”ni savunur. Piyasa, kısaca bir malın alım-satımının yapıldığı, alıcı ve satıcıların bir araya gelerek mal ve hizmet mübadelesini gerçekleştirdikleri, bu suretle fiyatların belirlendiği ortam olarak tanımlanabilir (Demir ve Acar, 2005: 330). Piyasa ekonomisi, özel mülkiyet, miras hakkı, sözleşme yapma, teşebbüs ve tercih özgürlüğünün hukukî düzenlemelerle korunduğu, kârı esas alan, rekabetin ön plâna çıktığı, devletin fiyat mekanizmasının işleyişine en az düzeyde müdahale ettiği bir ekonomik modeldir. Piyasa ekonomisinde üretim, tasarruf, yatırım, tüketim ve bölüşüm kararları devlet veya bir merkezi otorite tarafından değil, üretici, tüketici ve girişimcilerce alınır.

Yayla (2011: 194) da, piyasa ekonomisini şu şekilde tasvir etmektedir:

“Piyasa ekonomisi dediğimiz şey bir vasattır, bir ortamdır, bir akıştır, bir harekettir. Piyasa ekonomisi veya piyasalar dediğimiz şey bir özne değildir. Tekil insan gibi somut kararlar alabilen, irade kullanabilen, şunu yapmaya veya yapmamaya karar veren bir organik varlık değildir. Milyonlarca, milyarlarca insanın trilyonlarca bağımsız ve habersiz işlemleriyle doğan ve hiçbir zaman statik bir hal almayan bir akış halidir. Piyasa ekonomisi özü itibarıyla insanın serbest bırakıldığında ortaya çıkacak olan ekonomik sistemdir. Piyasa ekonomisi rasyonel insanların iktisadi sistemi, kendi menfaatlerinin peşinde koşan insanların iktisadi sistemi değildir. Piyasa ekonomisi özü itibarıyla kendi ilgilerinin, algılarının, zevklerinin, tercihlerinin peşinden koşmasına müsaade edilen insanların icraatlarının koordine edilmemiş bir şekilde ortaya çıkarttığı iktisadi ortamdır. Burada bireylerin hangi iktisadi amaçlar ya da hangi gayri iktisadi amaçlar peşinde koştuğunun bir önemi yoktur. Önem-

li olan insanların keyfi müdahalelere maruz bırakılmaması ve kendi halinde kendi hayatlarının takibini yapmalarına izin verilmesidir.”

Piyasa süreçleri, farklı bireyler arasındaki karşılıklı ilişkiyi ve mübadeleyi ifade etmektedir ve eşit ve öngörülebilir kurumlar altında, farklılıkların ille de bir tehdit teşkil etmediğini anlamamıza ve anlayışın güçlenmesine yol açmaktadır: ayrıca firmaların kârlarının ve tüketicilerin refahının azalmasına yol açan düşük verimlilik dışındaki şeyler yüzünden insanların reddedilmesi anlamında, hoşgörüsüzlüğü de maliyetli kılmaktadır (Berggren ve Nilsson, 2012: 5).

Serbest ticaretin erdemlerinden biri de, ekonomik özgürlüğü maksimize etmesidir (Rabushka, 1993: 103). Serbest piyasa sistemi veya fiyat mekanizması, mal ve hizmetlerin fiyatının arz ve talep vasıtasıyla belirlendiğini ifade eder. Kısacası hangi malın üretileceğinin, nasıl üretileceğinin ve kimler için üretileceğinin kararını üretici ve tüketiciler, yani piyasa karar verir. Serbest piyasa halkın isteklerine çabuk tepki gösterir; kaynakların optimal dağılımını sağlar; yeni teknolojilerin gelişimini teşvik eder ve rekabet aracılığıyla mal ve hizmet çeşitliliğini sağlar. Piyasa ekonomisine göre en önemli değer bireysel özgürlüktür. Serbest piyasa ekonomisi de bireysel özgürlüğün uygulanabileceği bir ortam hazırlar. Çünkü piyasadaki bütün mübadeleler gönüllülük esasına dayanır (Özgener, 2000: 178-179). Bunun yanı sıra, piyasa ekonomisi bireylere yalnızca “ekonomik” özgürlük sağlamaz; ayrıca ahlâki, ruhani ve fikri özgürlükler de sağlamaktadır (Greaves, 1990: 9).

Serbest piyasa sisteminin ve dolayısıyla ekonomik özgürlüğün, temel taşlarından birisi de özel mülkiyettir. Nitekim tarihsel deneyim de, hiçbir ulusun özel mülkiyet kurumu olmadan refaha ve medeniyete erişemediğini göstermektedir (Greaves, 1990: 269). Özel mülkiyet, en yalın ifadesiyle, özel kişilerin mülk edinebilme ve edindikleri mülk üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmaları hakkıdır. Kadın veya erkek, akıllı başında, hür ve reşit olan her bireyin çalışma, üretme, alım-satım veya miras yoluyla mal sahibi olma veya mülk edinebilme hakkı varsa, orada özel mülkiyet kurumu mevcut demektir (Acar, 2011: 41).

Mülkiyet Hakları İttifakı [Property Rights Alliance (PRA)] tarafından hazırlanan *Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi [International Property Rights Index (IPRI)]*, mülkiyet haklarının gelişmiş ve medeni bir toplum olmanın temel koşullarından birisi olduğunu gözler önüne sermektedir.² Endekse göre, 2013 yılı itibarıyla mülkiyet hakları açısından en başarılı ülkeler Finlandiya (8.6), Yeni Zelanda (8.4), İsveç (8.4), Norveç (8.3), Hollanda (8.2), İsviçre (8.2), Lüksemburg (8.1), Singapur (8.1), Danimarka (8.0) ve Kanada’dır (8.0) (Grafik 1).

2 Uluslararası Mülkiyet Hakları Endeksi, hem maddi hem de fikri mülkiyet haklarının sağlamlığını ölçmek amacıyla yıllık olarak hazırlanan bir çalışmadır. Bu endeks, “Hukuksal ve Siyasal Ortam”, “Maddi Mülkiyet Hakları” ve “Fikri Mülkiyet Hakları” olmak üzere üç temel kategori çerçevesinde, 10 faktöre dayanarak ülkeleri derecelendirmekte ve sıralamaktadır. 2009-2013 dönemini kapsayan 2013 yılı endeksi 131 ülkeyi içermektedir.

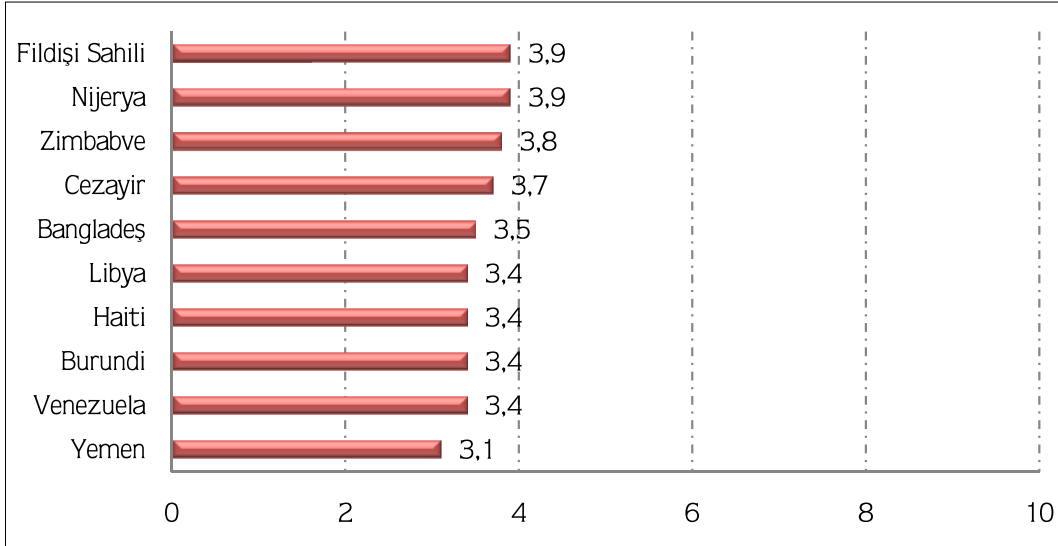
Grafik 1: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke

Kaynak: <http://www.internationalpropertyrightsindex.org/ranking>, erişim tarihi 24.03.2014.

Endeksin en alt basamaklarında yer alan ülkeler ise, Yemen (3.1), Burundi (3.4), Nijerya (3.9) gibi, genellikle Afrika ve Orta Doğu Bölgesi ülkeleridir (Grafik 2).

Grafik 2: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre En Başarısız 10 Ülke

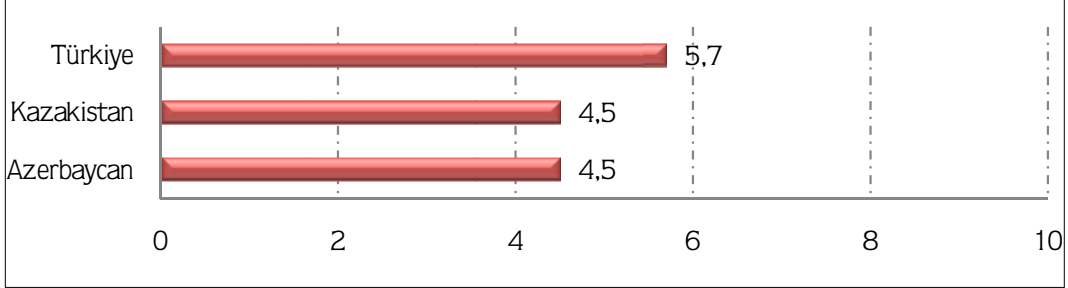

Kaynak: <http://www.internationalpropertyrightsindex.org/ranking>, erişim tarihi 24.03.2014.

Bu endeks çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin durumu incelediğinde, Türkiye 10 üzerinden aldığı 5.7'lik puan ile Türkî Cumhuriyetler arasında en yüksek puana sahip ülke konumundadır. Ancak Türkiye'nin dünya sıralamasındaki yerinin çok da iyi olmadığı ve 57. sırada yer aldığı görülmektedir. Diğer Türkî Cumhuriyetler arasında yer alan Azerbaycan

ve Kazakistan 4,5 puan ile dünyada 131 ülke arasında 101. sırada yer almaktadırlar. Kırgızistan Özbekistan ve Türkmenistan ise, sıralamada yer almamaktadırlar.³

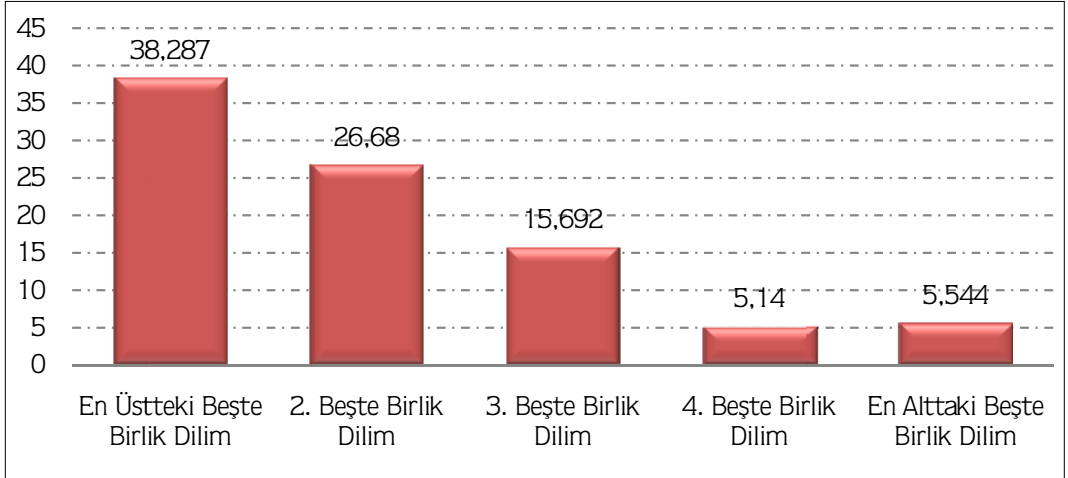
Grafik 3: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi'ne Göre Türki Cumhuriyetler

Kaynak: <http://www.internationalpropertyrightsindex.org/ranking>, erişim tarihi 24.03.2014.

Ayrıca ülkelerin endeks puanları ile ortalama kişi başına GSYH rakamları arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu görülmektedir. Endeksin en üst beşte birlik diliminde bulunan ülkelerin ortalama kişi başına (Satınalma Gücü Paritesi-SGP cinsinden) GSYH'sı, el alttaki beşte birlik dilime kıyasla yaklaşık yedi kat daha fazladır.

Grafik 4: Uluslararası Mülkiyet Hakları 2013 Endeksi Sıralamasına Göre Ortalama Kişi Başına GSYH Rakamları (2005 Fiyatlarıyla, SGP, Bin \$)

Kaynak: Di Lorenzo, 2013: 31.

Dolayısıyla bu endeks, özel (hem maddi, hem de fikri) mülkiyet hakları konusunda başarılı olan ülkelerin, gelişmişlik düzeyi bakımından daha üst sıralarda yer aldıklarını ve daha yüksek ortalama kişi başına GSYH rakamlarına sahip olduklarını göstermektedir.

Serbest piyasa ekonomisinin ayrılmaz gerekliliklerinden biri de hukukun üstünlüğünün yaratılması ve muhafaza edilmesidir (Roberts ve Robinson, 2013: 72). Hukukun üstünlüğü, hem bireyleri diğer insanların cezai eylemlerinden korumakta, hem de siyasi liderlerin,

³ Sıralamada yer almamak genellikle yeterli veri bulunamaması ile irtibatlı olup, ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken bir sorun alanını oluşturmaktadır.

bireysel hakları ihlâl eden maymun iştahlı ve keyfi kararlar vermelerini önlemektedir. Bireysel ekonomik özgürlük, sözleşmelerin kutsallığı ve özel mülkiyetin korunması gibi temel insani haklar, hukukun üstünlüğüne bağlıdır. Hukukun üstünlüğü açısından kilit özellik, tüm insanların yasalardan eşit biçimde yararlanmalarıdır; her birey yasalar önünde eşit muamele görmelidir. Aksi takdirde, yasanın oluşturulması, uygulanması ve hüküm verilmesi açısından, bir birey veya sınıf adına ayrımcılık söz konusu olacaktır (Rabushka, 1993: 91).

Kısacası, ekonomik özgürlük, bir “kamu malı” değildir. Ekonomik özgürlüğün uygulanabilmesi için, uzmanlaşmış ve profesyonel kurumlarca idare edilen, ileri derecede medeni davranış ve tutumların varlığını ve faaliyetlerin adilâne, şeffaf ve açık bir biçimde nasıl yürütüleceğini belirleyen regülasyonların varlığına ihtiyaç vardır (Li, 2012: 3). Bu bakımdan, kurumlar ve politikalar da, gönüllü mübadele için altyapı tesis ettiklerinde, bireyleri ve bireylerin mülkiyet haklarını, kendilerine ait olmayan şeylere el koymak amacıyla şiddet, baskı ve sahtekârlık yollarına başvuran mütecavizlere karşı koruduklarında, ekonomik özgürlük ile uyumludurlar. Bu nedenle, hukuksal ve parasal düzenlemeler son derece önemlidir. Hükümetler, özel mülkiyet haklarını koruyan ve adil bir biçimde sözleşmeleri uygulayan bir hukuksal altyapı ve yaptırım sistemi tesis ettiğinde, ekonomik özgürlüğü desteklemektedirler. Sağlam para bağlamında bazı durumlarda, hükümetler paranın değerini sabit tutabilir, bazı durumlarda ise güçlü parayı erteleyen engelleri ortadan kaldırılabılır (Gwartney ve Lawson, 2003: 406-407).

Diğer taraftan, liberal doktrinin *laissez-faire* (“bırakınız yapsınlar”) ilkesine göre, ekonominin işleyişinde bir *doğal düzen* söz konusudur. Dolayısıyla, devlet bu işleyen doğal düzene müdahale etmemeli veya sınırlı bazı müdahalelerde bulunmalıdır (Acar, 2010: 4). Bu doğrultuda, ekonomik özgürlük, hükümetlerin pek çok faaliyetten çekilmesini de gerektirmektedir.⁴ Hükümetler, kişisel seçim, gönüllü mübadele ve işgücü ve mal piyasalarına giriş ve rekabet özgürlüğüne müdahalede bulunan faaliyetlerde bulunmamalıdır. Vergiler, hükümet harcamaları ve regülasyonlar, kişisel seçim, gönüllü mübadele ve piyasa eşgüdümünün yerini aldığı anda, ekonomik özgürlük azalmaktadır. Ayrıca iş ve çalışma faaliyetlerine girişi sınırlandıran kısıtlamalar da, ekonomik özgürlüğe zarar vermektedir (Gwartney ve Lawson, 2003: 407).

Bu noktada, vergilendirme de başlı başına önemli konulardan bir tanesidir. Her hükümet askeri ve sivil harcamalarını finanse edebilmek için gelir elde etmek zorundadır. Lâkin diğer taraftan da, vergileme oranı arttıkça, ekonomik özgürlük azalmaktadır. Çünkü yüksek vergi oranları, toplumdaki bireylerin vergi-sonrası gelirlerini düşürmekte ve dolayısıyla seçim ve özgürlüğü azaltmaktadır. Bu nedenle, vergiler hükümetin yasal görevlerini yerine getirmesine yetecek ölçüde asgari düzeyde olmalı ve geliri yeniden dağıtmak veya sosyal amaçları gerçekleştirmek amacıyla kullanılmamalıdır (Rabushka, 1993: 94-95).

4 Karl Popper’a göre de, şiddet ve katliama başvurmaksızın, refahı arttıracak bir kurumsal evrim gerçekleştirilmesine izin veren tek yönetim biçimi liberal demokrasidir (Akt: Tyers, 2012: 1).

1.2. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK NEDEN ÖNEMLİDİR?

Her şeyden önce, ekonomik özgürlük kavramı, koruyucu haklarla yakından ilişkilidir. Koruyucu haklar, bireyleri, diğer bireylerin kendilerine ait olmayan şeyleri istila etmesinden veya bunları ele geçirmesinden koruyan haklar olup, tüm yurttaşlar bu haklardan aynı anda yararlanabilmektedir (Gwartney ve Lawson, 2003: 407).

İkinci olarak, özgür bir toplum, mülkiyet haklarının değiştirilmesinin yalnızca soylular arasında mümkün olduğu aristokratik bir toplumun aksine, her bireyin sözleşme yapma özgürlüğüne sahip olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, ekonomik özgürlük, toplumların sosyal durum veya statü temeline dayanan ilişkilerden, sözleşmenin evrenselliğine dayanan ilişkilere doğru evrilmesiyle pekiştirilmiştir (Rabushka, 1993: 89).

Ekonomik özgürlüğün ilk erdemi, tüm bireylerin, kendi işlerini kurarak veya herhangi bir işyerinde istihdam edilerek, kendi ekonomik refahlarından sorumlu olmalarıdır. Diğer bir deyişle, bireylerin amacı ekonomik bakımdan güvenliğe erişmektir. Ekonomik güvenliğe erişilmesi de, bireylerin sosyal güvenliğe erişmelerine yardımcı olmakta ve dolayısıyla da, bireyler ekonomik olarak kendi ayakları üzerinde durabilmekte ve devlet veya hükümet desteğine ihtiyaç duymamaktadırlar. Aslında, birey, hükümete kazanç ve gelir vergileri ödeyerek, topluma katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, ekonomik güvenliğe ve akabinde de sosyal güvenliğe ulaşılması, ekonomik özgürlüğün ilk önemli sonucudur (Li, 2012: 9).

Özgür bir toplumda her birey, emeğinin ve girişiminin meyvelerini elde eder. Ayrıca özgür bir toplumda, bireyler, bireysel çaba ve yetenekleri temelinde başarıya ulaşırlar veya başarısız olurlar; açık ve özgür bir piyasa toplumunun kurumları, bireyler arasında ırk, etnik köken, cinsiyet, sınıf, aile bağlantıları veya buna benzer diğer faktörler temelinde bir ayrımcılık sergilemez. Yine özgür bir toplumda, ekonomik karar-verme gücü geniş biçimde yayılmıştır ve üretim ve tüketim kaynaklarının dağıtımı açık rekabet temeline dayanmaktadır. Dolayısıyla, ekonomik özgürlüğün üç temel ilkesi bireyin yetkilendirilmesi, ayrımcılık yapmama ve açık rekabettir (Miller ve Kim, 2014: 79).

Ekonomik özgürlüğün bir diğer erdemi ise, ekonomik fırsatların garanti altına alınması ve genişletilmesidir. Aslında, ekonomik gelişme konusundaki asıl kısıt, kaynak kıtlığı değil, fırsat kıtlığıdır. Ekonomik özgürlükle birlikte, fikrî mülkiyet haklarının yasal olarak korunduğu bir ortamda bireyler, yenilik yapmak ve yaratıcı olmak konusunda cesaretlenmekte ve nihayetinde, yeni endüstriler, meslekler, faaliyetler ortaya çıkmaktadır. İş ve istihdam olanaklarının çeşitlenmesi de toplumun ekonomik tabanını genişletmektedir (Li, 2012: 9-10).

Ayrıca daha özgür ekonomiler, yani özel mülkiyete, serbest piyasalara ve serbest ticarete dayanan ve yüksek vergilerden, regülasyondan ve enflasyondan sakınan ülkeler, daha az özgür olan ülkelere göre daha hızlı bir şekilde büyümekte ve daha yüksek gelire sahip olmaktadır (Gwartney ve Lawson, 2004: 2-3).

Ekonomik özgürlük ile yatırım oranları ve verimlilik arasında da sıkı bir bağlantı bulunmaktadır. Ekonomi politikalarının şeffaf olması, yatırımcılar -özellikle de yabancı yatırımcılar- açısından son derece önemli bir husustur. Bu koşulların eksikliği, firmalara, faaliyetler ve hatta bazı hükümet birimlerinin gelecek tasarılarına dair bilgi eksikliği ile bağlantılı olarak, ekstra maliyetler yüklemektedir (Caetano ve Caleiro, 2009: 66).

Gwartney ve Lawson (2004: 8-15) ekonomik özgürlüğün diğer erdemlerini ise şu şekilde sıralamaktadırlar: Ekonomik özgürlük derecesinin artması, kısa dönemde eşitsizliği hafif arttırsa bile, uzun dönemde (10 yıldan sonra) eşitliği artırmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik özgürlük, yaşam beklentisini de yükseltmektedir: daha özgür ülkelerdeki insanlar, daha uzun süre yaşamaktadır. Ekonomik özgürlük çocukların yaşam koşullarını da iyileştirmektedir: daha özgür ülkelerde bebek ölüm oranı da, çocuk işçi çalıştırma oranı da daha düşüktür. Daha özgür ülkelerin İnsani Gelişim Endeksi'nde de daha yüksek bir sıralamaya sahip oldukları görülmektedir Ekonomik özgürlük derecesi arttıkça, yolsuzluk oranları da düşmektedir: daha az özgür ülkelerde, yüksek vergi oranları ve regülasyonlar ile yüzleşen vatandaşlar, genellikle bu kısıtlamalardan kurtulmak amacıyla resmi görevlilerle anlaşma yoluna gitmektedirler.

Diğer taraftan, Friedman'ın (1962) da belirttiği gibi, "Tarih bize şunu göstermektedir ki, kapitalizm (ekonomik özgürlük için) gereklidir, ancak yeterli bir önkoşul değildir" (Akt: McCormick ve Anderson, 2009: 2). Bu bakımdan, ekonomik özgürlük ile siyasal ve sivil özgürlüklerin genellikle bir arada bulunduklarını düşünmemiz için de geçerli sebepler söz konusudur. Siyasal haklar ve sivil özgürlükler,⁵ bir ülkenin büyüme ve kalkınma potansiyelinin kullanılması açısından varolan fırsatları gösterdiğinden son derece önemlidir (Rajasalu, 2003: 15). Bireyler, geçimlerini nasıl sağlayacakları ve gelirlerini nasıl harcayacaklarını seçme konusunda özgür olduklarında, aynı zamanda siyasi yöneticileri seçmeye de tamamiyle muktedir olduklarına inanmaktadırlar. Bu nedenle, bir ülkenin ekonomik özgürlüğü arttıkça, siyasal özgürlüğün gelişmesi eğilimi ortaya çıkmaktadır. Şili, Tayvan ve Güney Kore'nin son 30-40 yıllık süreçte yaşadıkları deneyim, ekonomik özgürlüğün artmasının siyasal ve sivil özgürlükleri de arttıracığını ortaya koymaktadır (Gwartney ve Lawson, 2003: 409).

Ayrıca ekonomik özgürlükler demokrasinin kalitesini ve dolayısıyla da kalkınma kalitesini güçlendirebilmektedir. Çünkü büyümeyi destekleme yeteneği, dışlanan grupların (örneğin, kadınların ve yoksulların) okur-yazarlık imkânına, kazançlı bir işe, daha iyi sağlık vb. koşullara erişmesine yardımcı olmaktadır (Bhagwati, 1999: 5-6).

Bu noktada bir kez daha vurgulanmalıdır ki, özgürlükler, sadece kanunların yapılması ile uygulanmaz, ayrıca devlet tarafından da aktif bir şekilde muhafaza edilmelidir ve bu da

5 Siyasal haklar ve sivil özgürlüklerin ölçülmesi konusunda, Freedom House endeksi kullanılmaktadır. Bu endekse göre, 1 ile 2.5 arasında bir puana sahip olan ülkeler "özgür", 3 ile 5.5 arasında bir puana sahip ülkeler "kısmen özgür" ve 5.5 ile 7 arasında bir puana sahip olan ülkeler de "özgür değil" olarak tanımlanmaktadır (Rajasalu, 2003: 16). Yani ülkelerin puanları azaldıkça, ülkeler daha özgür olmaktadır.

mülkiyet haklarının korunmasını, ulusal sınırların güvenlik altına alınmasını ve güvenilir politikalar izlenmesini gerekli kılmaktadır. Ancak bunlar bile kâfi değildir. Mülkiyet hakları sayesinde üretilen ürünlerin özgür bir şekilde alınıp satılması gerekmektedir. Bunun için de, devlet 1) sözleşmeleri, şirket yönetimini, patent haklarını ve rekabet kurallarını destekleyen ticaret yasalarını, 2) kalitenin devamını sağlayan ve ticari riski azaltan, ürün ve hizmet standartlarını uygulamalıdır (Tyers, 2012: 3).

Kısacası, son 50 yıllık uluslararası deneyim şunu gerçeği teyit etmektedir: Hükümetlerin piyasaları daha fazla kullandıkları ve yabancı ticaret ve yatırıma daha açık politikalar uygulayan ülkeler, yani ekonomik bakımdan daha özgür ülkeler, daha müreffeh olma eğilimindedirler. Aksine, daha içe kapalı ve üretim, yatırım ve yenilik konularında söz sahibi olan yerel ekonomik aktörler üzerinde geniş kapsamlı regülasyonlara sahip olan ülkeler ise çok da iyi durumda değildirler (Bhagwati, 1999: 3).

Ekonomik özgürlük düşüncesinin en önemli isimlerinden olan Milton ve Rose Friedman'ın (1980: 148-149) sözleriyle bu konuyu noktalayalım:

“Özgürlüğü ilk sıraya koyan ve bu sayede mutlu olan bir toplum, daha fazla özgürlük ve daha fazla eşitlik elde eder. Özgürlüğün bir yan-ürünü vasıtasıyla, daha fazla eşitlik bir tesadüf değildir. Özgür bir toplum, insanların enerjilerini ve yeteneklerini, amaçlarını gerçekleştirmeleri doğrultusunda açığa çıkarır. Bazı bireylerin, diğerlerini keyfi olarak baskı altına almasını önler. Bazılarının bir takım ayrıcalıklar elde etmesini engellemez, ancak özgürlük muhafaza edildikçe, bu ayrıcalıkların kurumsallaşmasını engeller; ayrıcalıklar diğer yetenekli, hırslı insanların aralıksız saldırılarına maruz kalırlar. Özgürlük, farklılık ve aynı zamanda da hareketlilik ve devingenlik demektir. Bugünün dezavantajlarının, yarının ayrıcalıkları olması fırsatını barındırır ve bu süreçte en üstten en alta kadar hemen hemen herkesin daha dolu ve zengin bir hayat sürmesine olanak sağlar.”

1.3. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK NASIL ÖLÇÜLÜR?

Ekonomik özgürlükler üzerine konuşabilmek ve ülkeler bazında bir karşılaştırma yapabilmek için, ekonomik özgürlüğün nicel bir biçimde ölçülebilmesi gerekmektedir. Ancak ekonomik özgürlüğün derecesi, pek çok faktörden etkilendiğinden dolayı, bu faktörlerin hepsini ele alabilecek ve bunlar arasındaki karşılıklı ilişkiyi tam anlamıyla gözler önüne serebilecek bir istatistik söz konusu değildir (Gwartney ve Lawson, 2003: 426).

Bununla birlikte halihazırda, birbirlerinden kısmen farklı kriterleri kullansalar da, birbiriyle hemen hemen aynı ya da çok yakın sonuçlara ulaşan, iki farklı ekonomik özgürlük en-

deksi bulunmaktadır.⁶ Bunlardan birincisi, Kanada Vancouver kökenli *Fraser Institute* adlı uluslararası sivil toplum kuruluşu tarafından yayınlanan “Dünya Ekonomik Özgürlüğü” (Economic Freedom of the World: EFW) adlı endekstir. İkincisi ise, ABD Washington D. C. kökenli *Heritage Foundation*’ın *Wall Street Journal* ile birlikte hazırladığı “Ekonomik Özgürlük Endeksi” (Index of Economic Freedom: IEF)’dir (Acar, 2010: 10-11).

Bu iki kurum, belli temel özellikler çerçevesinde ulusal bazda ekonomik özgürlük performansını ölçmek amacıyla, dünya çapında bir ekonomik özgürlük endeksi hazırlamakta ve dünya ekonomilerini ekonomik özgürlük bakımından yıllık olarak sıralamaktadırlar. Bu endeksler sayesinde, ekonomik özgürlüğün farklı bileşenlerinin ekonomik faaliyet üzerindeki etkilerinin dünya genelinde incelenmesi mümkün olmaktadır (Sonora, 2008: 4).

Bu çalışmada Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi esas alınmış ve ülke incelemeleri, bu endeks çerçevesinde hazırlanmıştır. Bu bölümde, öncelikle Ekonomik Özgürlük Endeksi hakkında kısaca bilgi verilecek, daha sonra ise Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

1.3.1. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK (IEF) ENDEKSİ

Ekonomik Özgürlük Endeksi’ni *Wall Street Journal*’ın desteğiyle yayınlayan *Heritage Foundation*, ekonomik özgürlüğü şu şekilde tarif etmektedir (Li, 2012: 13-14): “ekonomik özgürlük, mutlak anlamda özel mülkiyet hakkını, işgücünün, sermayenin ve malların özgür bir biçimde dolaşımını ve -vatandaşların kendi özgürlüklerini elde etme ve koruma gereğinin ötesinde- her türlü baskı veya ekonomik özgürlük kısıtının tamamen ortadan kaldırılmasını sağlamaktadır.”

Ekonomik Özgürlük Endeksi, ekonomik özgürlüğün 10 farklı alanı çerçevesinde ülke performanslarının kapsamlı ve karşılaştırmalı bir analizini sunmaktadır. Bu 10 farklı alandan her birine, 0’dan 100’e kadar puan verilmektedir. Bir ülkenin genel ekonomik özgürlük puanı da, bu farklı alanların ortalaması alınarak hesaplanmaktadır. Esasında sözkonusu 10 ekonomik özgürlük alanı, 4 temel kategoriye ayrılabilir (Miller ve Kim: 2014: 81):

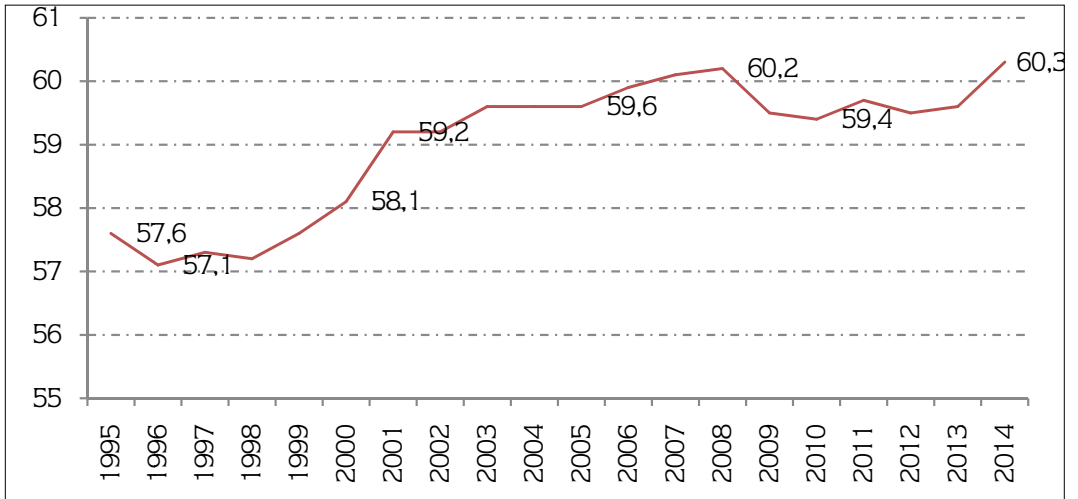
⁶ Bu iki endeksin yanı sıra, başka ekonomik özgürlük endeksleri de bulunmaktadır. Örneğin, Scully ve Slottje (1991), ekonomik özgürlüğün sistematik bir ölçümünü ilk geliştirenlerdir ve öncü çalışmaları daha sonraki araştırmalar açısından bir temel teşkil etmiştir. Ayrıca aralarında metodolojik farklılıklar bulunmasına rağmen, Hanke ve Walters (1997) tarafından yapılan analiz de, Ekonomik Özgürlük Endeksi ve Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi’nin ülke sıralamalarının büyük ölçüde bağlantılı olduğunu göstermiştir. Diğer taraftan, Messick (1996) tarafından da Freedom House için hazırlanan bir ekonomik özgürlük endeksi bulunmaktadır (Gwartney ve Lawson, 2003: 406).

Bu endekse göre, 100 maksimum özgürlük derecesini ifade etmektedir; dolayısıyla endeks puanı yükseldikçe, ülkelerin ekonomik özgürlük derecelerinin arttığı söylenebilir.

Ekonomik Özgürlük Endeksi 2014 yılı raporu incelenerek, küresel ölçekte ekonomik özgürlük derecesi ile ilgili bir fikir edinmek mümkündür. Nitekim altı bölgedeki 186 ülkeyi kapsayan bu rapor, dünya genelinde ekonomik özgürlüğün arttığını gözler önüne sermektedir. Örneğin, küresel ortalama ekonomik özgürlük puanı, 2014 yılında, endeksin 20 yıllık tarihindeki en yüksek rakama ulaşmış ve 60.3 olmuştur. Bu rakam geçtiğimiz yılın rakamının 0.7 puan üzerinde olup, 1995 yılına kıyasla 2.7 puanlık bir artışa karşılık gelmektedir (Grafik 5). Sayısal olarak derecelendirilen 178 ülkeden 6 tanesi 80'nin üzerinde puan almıştır ve bu ülkeler "özgür" olarak nitelendirilmektedirler. 70-80 arası puan alan sonraki 28 ülke ise "çoğunlukla özgür" olarak değerlendirilmektedir. 60-70 arası puana sahip 56 ülke "kısmen özgür"; 50-60 arası puana sahip 61 ülke ise "çoğunlukla özgür olmayan" ülke olarak nitelendirilmektedir. 50'nin altında puana sahip 27 ülke ise "baskı altında"dır (Miller ve Kim, 2014: 21).

Grafik 5: Küresel Bazda Ekonomik Özgürlük Endeksi Puanları

Kaynak: <http://www.heritage.org/index/visualize>, erişim tarihi 25.03.2014.

IEF 2014 Raporunda ön plana çıkan noktaların şu şekilde özetlenmesi mümkündür:

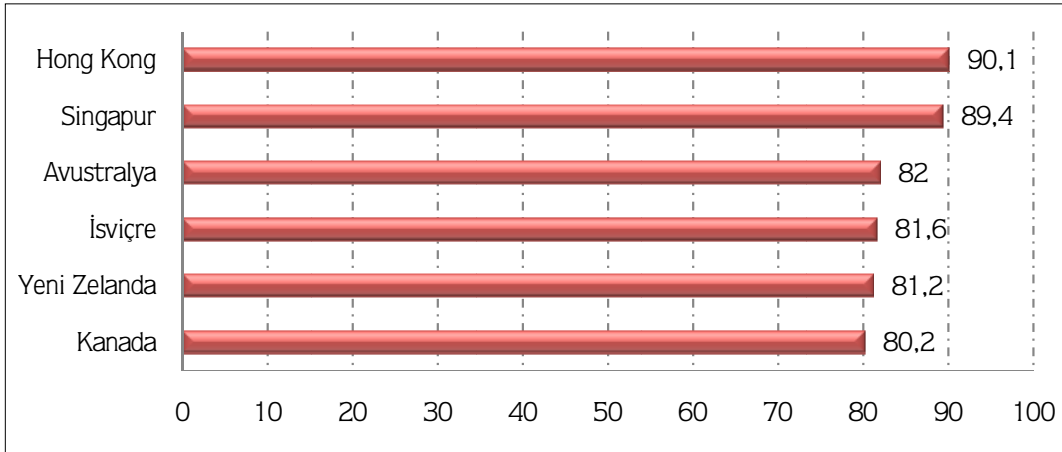
- * Genel olarak bakıldığında, 10 ekonomik özgürlük alanından 8 tanesinde ilerleme kaydedildiği ve en büyük ilerlemenin de, ortalama 3.3 puanlık gelişme kaydeden *yatırım özgürlüğü* alanında yaşandığı görülmektedir. İşgücü özgürlüğü ve *kamu harcamaları* puanları da, ortalama 1.0 puanlık bir gelişme sergilemiştir. Yalnızca *hukuk devleti* alanında ortalama puanda bir düşüş yaşanmış ve *mülkiyet hakları* ile *yolsuzluktan uzaklık* alanlarında 0.3'er puanlık kayıplar meydana gelmiştir.
- * 114 ülkede ekonomik özgürlük derecesi yükselirken, 4 ülkenin puanında bir değişme yaşanmamış; 59 ülkede ise ekonomik özgürlük açısından bir gerileme meydana gelmiştir.
- * Dünya genelinde, aralarında Singapur, İsveç, Kolombiya, Polonya, Cape Verde ve Türkiye'nin de bulunduğu 43 ülke, 2014 endeksi itibarıyla tarihlerinin en yüksek ekonomik özgürlük puanını elde etmişlerdir.
- * Ortalama ekonomik özgürlük düzeyi, Kuzey Amerika ve Orta Doğu/Kuzey Afrika hariç, tüm bölgelerde yükselme göstermiştir. En büyük ilerleme ise, Burma, Malezya ve Samoa önderliğindeki Asya-Pasifik bölgesinde gerçekleşmiştir. Bölgelerin ekonomik özgürlük performansları açısından durumları Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1: Küresel Ortalama ile Bölge Puanlarının Karşılaştırılması

	Kuzey Amerika	Avrupa	Orta Doğu/ Kuzey Afrika	Güney ve Orta Amerika/ Karayipler	Asya- Pasifik	Sahra- Altı Afrika	Küresel Ortalama
Genel	74,1	67,1	61,5	59,7	58,5	54,6	60,3
Mülkiyet Hakları	73,3	61	43,3	40	38,2	30,5	43,1
Yolsuzluktan Uzaklık	63,2	55,5	41,7	38,3	35,8	29,3	40,3
Mali Özgürlük	75,5	71,8	88,3	78,3	80,2	75,3	77,3
Kamu Harcaması	58,1	41,7	66,1	69,6	66,6	73,5	62,7
İş Yapma Özgürlüğü	85,1	78,1	67,6	61,6	65,5	51,8	64,9
İşgücü Özgürlüğü	79,5	62,1	62,6	59,4	67,2	55,9	61,6
Parasal Özgürlük	76,4	77,2	72,5	74,5	72,6	72,7	74,2
Ticaret Özgürlük	86,9	86,3	72,4	73,7	71,3	67,9	74,8
Yatırım Özgürlüğü	73,3	74	51,3	54,3	44,3	49,3	55,5
Finansal Özgürlük	70	63	48,7	47,2	43,3	40,2	48,9

Kaynak: Miller ve Kim, 2014: 27.

- * Ancak küresel ölçekteki bu ilerlemeye karşın, ekonomik anlamda “özgür olmayan” ülkelerde yaşayan insan sayısı hâlâ son derece yüksektir: 4.5 milyar. Bu rakam dünya nüfusunun %65'ine karşılık gelmekte olup, bu nüfusun yarıdan fazlası Çin ve Hindistan'da yaşamaktadır.
- * Hong-Kong, 20 yıldır olduğu gibi, dünyanın en özgür ülkesi konumundadır; ikinci sırada ise Singapur bulunmaktadır. Bu ülkelerin yanı sıra, Avustralya, İsviçre, Yeni Zelanda ve Kanada “özgür” olarak nitelendirilen ülkeler arasındadır (Grafik 6).

Grafik 6: Ekonomik Özgürlük Endeksi'ne Göre "Özgür" Ülkeler

Kaynak: <http://www.heritage.org/index/visualize>, erişim tarihi 25.03.2014.

- * Küçük fakat reform-odaklı ülkeler olan Şili ve Mauritius, en yüksek puana sahip gelişmekte olan ülkeler olarak ön plana çıkmaktadırlar. Bu iki ülke, hukuk devletine, sınırlı hükümet yapısına, düzenleyici etkinliğe ve açık piyasalara bağlılıklarını her zaman için sürdürmektedirler.
- * Avrupa ülkelerine bakıldığında ise, Almanya, İsveç, Litvanya, Gürcistan, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Norveç, Makedonya, Letonya, Polonya, Bulgaristan ve Romanya'nın dahil olduğu 18 ülkenin 2014 yılı itibarıyla en yüksek ekonomik özgürlük puanlarına eriştikleri görülmektedir. Yunanistan, İtalya, Fransa, Kıbrıs ve İngiltere ise, endeksin yayımlanmaya başladığı yıldan beri en düşük ekonomik özgürlük puanları kaydedilmiştir.

Tablo 2: Avrupa Ülkelerinin Endeks Sıralaması

Ülke	Dünya Sıralamasındaki Yeri	Bölge Sıralamasındaki Yeri	Genel Puanı
İsviçre	4	1	81.6
İrlanda	9	2	76.2
Danimarka	10	3	76.1
Estonya	11	4	75.9
İngiltere	14	5	74.9
Hollanda	15	6	74.2
Lüksemburg	16	7	74.2
Almanya	18	8	73.4
Finlandiya	19	9	73.4
İsveç	20	10	73.1

Kaynak: Miller ve Kim, 2014: 34.

- * Son olarak, bu endeks çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin durumuna bakıldığında, bu ülkeler arasında en yüksek puana sahip olan ülkenin 64.9 puan ile Türkiye olduğu görülmektedir. Ancak Türkî Cumhuriyetler arasında en yüksek puana sahip olan Türkiye'nin bile dünya sıralamasında 64. sırada yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, bu ülkelerin ekonomik özgürlük açısından başarılı bir performansa sahip oldukları söylenemez. Tablo 3, Türki Cumhuriyetlerin ekonomik özgürlükler açısından durumunu özetlemektedir.

Tablo 3: Ekonomik Özgürlük Endeksi Çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin Durumu

Ülke	Dünya Sıralamasındaki Yeri	Genel Puanı	Derecesi
Türkiye	64	64.9	Çoğunlukla Özgür
Kazakistan	67	63.7	Çoğunlukla Özgür
Azerbaycan	81	61.3	Çoğunlukla Özgür
Kırgızistan	85	61.1	Çoğunlukla Özgür
Özbekistan	163	46.5	Baskı Altında
Türkmenistan	171	42.2	Baskı Altında

Kaynak: <http://www.heritage.org/index/visualize>, erişim tarihi 25.03.2014.

1.3.2. DÜNYA EKONOMİK ÖZGÜRLÜĞÜ (EFW) ENDEKSİ

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'ni hazırlayan *Fraser Institute* adlı kuruluş, ekonomik özgürlüğü şu şekilde tanımlamaktadır (Gwartney vd., 1992: 154, 156): “Basitçe söyleyecek olursak, insanlar ve onların yasal olarak sahibi oldukları mülkleri, diğer bireylerin saldırı ve tacizlerinden korunduğunda, ekonomik özgürlük⁷ var demektir.”

Bu tanım temelinde hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi ilk olarak 1996 yılında yayınlanmıştır ve bu tarihten itibaren de 100'den fazla ülke için ekonomik özgürlük derecesini ölçmektedir. Araştırmanın kapsadığı ülke sayısı zamanla artmış, en son 150 ülkeye ulaşmıştır. *Fraser Institute*'un kurucusu olan Michael Walker ve Nobel ödüllü iktisatçı Milton Friedman, 1986 yılından başlayarak, ekonomik özgürlüğün ölçülmesine odaklanan bir dizi konferans düzenlemişlerdir. Nobel ödüllü Gary Becker ve Douglas North gibi başka pek çok iktisatçı⁸ da, bu konferanslara katılmışlardır. Bu konferanslar neticesinde şekillenen Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin oluşturulmasında, 60 kadar iktisatçının katkısı olmuştur (Gwartney ve Lawson, 2003: 405).

⁷ Bu endekste, ekonomik özgürlük bir negatif özgürlük olarak tasavvur edilmektedir; yani, ekonomik özgürlük, bireylerin, erişebilir olduğu kaynaklarla girişebileceği faaliyetlerde bulunmasını engelleyen dışsal engellerin yokluğu olarak tanımlanmaktadır (Hall vd., 2008: 261).

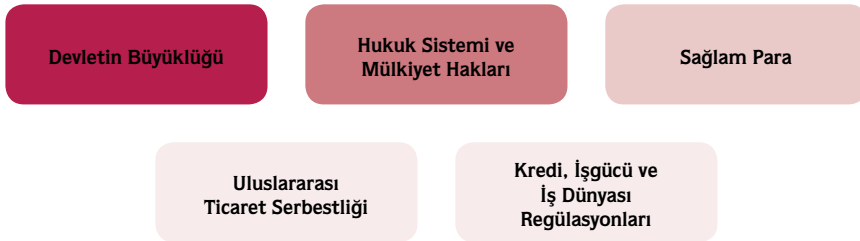
⁸ Bu konferansların ilk katılımcıları arasında bulunan diğer isimler ise, Mike Walker, Rose Friedman, Lord Peter Bauer, Armen Alchain, Arnold Harberger, Alvin Rabushka, Gordon Tullock ve Sir Alan Walters'dir (Gwartney ve Lawson, 2003: 217-218).

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin ilki, James Gwartney, Robert Lawson ve Walter Block, Alvin Rabushka'nın katkılarıyla 1996 yılında yayımlanmıştır. 1975-1995 dönemini kapsayan bu çalışma, 1997 yılında Gwartney ve Lawson tarafından güncellenmiştir (Grubel, 1998: 288). 1998-1999 yıllarında yayımlanan raporların ardından Endeks, 2000 yılından itibaren yıllık olarak güncellenmeye başlanmıştır (Stroup, 2007: 55).

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin oluşturulması, üç önemli metodolojik ilkeye dayanmaktadır. Birincisi, objektif bileşenler her zaman için anketlere ve değer yargılarına tercih edilmektedir. İkincisi, endeks sıralaması oluşturulurken *Uluslararası Para Fonu (IMF)*, *Dünya Bankası* ve *Dünya Ekonomik Forumu* gibi uluslararası kuruluşların verileri kullanılmaktadır. Ülkelerin yayımladıkları veriler, yalnızca uluslararası kaynaklardan veri elde edilemediği zamanlarda kullanılmaktadır. Üçüncüsü, endeksin tüm aşamalarında şeffaflık söz konusudur (Lawson, 2011: 69-70).

Bu metodolojik ilkeler çerçevesinde oluşturulan Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin temel dayanağı, bireylerin sahibinin devlet değil, yine bireylerin kendileri oldukları önermesidir. Bu öz-sahiplik (self-ownership) sayesinde, bireylerin ve mülklerinin diğer bireylerin saldırılarına karşı korunması, ekonomik özgürlüğün esasını oluşturmaktadır. Muhtak ki, bu sahiplik aynı zamanda piyasalara girme ve karşılıklı olarak uygun koşullar altında malları ve hizmetleri mübadele etme hakkını da içermektedir (Gwartney ve Lawson, 2003: 218).

Kısacası ekonomik özgürlüğün köşe taşları, bireysel tercih, piyasalarca koordine edilen gönüllü mübadele, piyasalara girip rekabet etme özgürlüğü ve bireylerin ve özel mülkiyetin korunmasıdır (Gwartney vd., 2013: 1). Bu doğrultuda, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, aşağıda belirtilen beş temel alan çerçevesinde ekonomik özgürlük derecesini ölçmektedir (Gwartney vd., 2013: 3):

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi başlangıçta kamu harcamalarının GSYH içindeki payı gibi ölçülebilir 17 bileşen çerçevesinde hesaplanmaktaydı. Lâkin bu şekilde ölçülebilir değişkenlere odaklanması, ekonomik özgürlüğü etkileyen hukuksal ve mevzuata ilişkin unsurların ihmal edilmesine neden olmaktaydı. Bu eksikliği gidermek amacıyla, 1997-2000 yılları arasında endekse, araştırma verilerine dayanan yeni bileşenler dahil edilmiştir (Gwartney ve Lawson, 2003: 218).

Bugün kullanılan şekliyle endeksi oluşturan beş temel alan içerisinde 24 bileşen bulunmaktadır. Bu bileşenlerin kendi alt-bileşenleri de dikkate alındığında, endekse dâhil top-

lam 42 farklı değişken söz konusudur. Her bileşen ve alt-bileşene, 0'dan 10'a kadar uzanan bir ölçek çerçevesinde puan verilmektedir. Eğer bir bileşenin alt-bileşenleri varsa, bu alt-bileşenlerin ortalaması alınarak bileşenin puanı hesaplanmaktadır. Her bir alandaki bileşen puanlarının ortalaması alınarak da, bu beş alanın her biri için bir puan elde edilmektedir. Böylece, bu beş alanın toplam puanı, her ülkenin sıralamadaki yerini belirlemektedir (Gwartney vd., 2013: 3). Bu doğrultuda, daha yüksek puana sahip ülkeler daha özgür olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle, 10 puan *laissez-faire* kapitalizmine duyulan güvenin en fazla olduğunu ifade etmektedir (Ashby ve Sobel, 2006: 1). Tablo 4 Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksinin bileşenlerini göstermektedir.

Tablo 4: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksinin Alanları, Bileşenleri ve Alt-Bileşenleri

Alan 1: Devletin Büyüklüğü
<ul style="list-style-type: none"> A. Kamu Tüketim Harcaması B. Transferler ve Sübvansiyonlar C. Kamu Kuruluşları ve Kamu Yatırımı D. En Yüksek Vergi Oranı <ul style="list-style-type: none"> I. En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı II. En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı
Alan 2: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları
<ul style="list-style-type: none"> A. Yargı Bağımsızlığı B. Mahkemelerin Tarafsızlığı C. Mülkiyet Haklarının Korunması D. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale E. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği F. Sözleşmelerin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini G. Gayrimenkul Satışı Üzerindeki Düzenleyici Kısıtlamalar H. Polisin Güvenilirliği I. Suçun İş Maliyeti (business cost of crime)
Alan 3: Sağlam Para
<ul style="list-style-type: none"> A. Parasal Büyüme B. Enflasyonun Standart Sapması C. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı D. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Özgürlüğü
Alan 4: Uluslararası Ticaret Serbestliği
<ul style="list-style-type: none"> A. Tarifeler <ul style="list-style-type: none"> I. Ticaret Vergilerden Elde Edilen Gelirler (ticaret sektörünün %'si) II. Ortalama Tarife Oranı III. Tarife Oranlarının Standart Sapması B. Düzenleyici Ticaret Engelleri <ul style="list-style-type: none"> I. Tarife-Dışı Ticaret Engelleri II. İthalat ve İhracatın Uyum Maliyetleri C. Karaborsa Döviz Kuru D. Sermaye ve İnsan Hareketleri Üzerindeki Kontroller <ul style="list-style-type: none"> I. Yabancı Sahipliği/Yatırım Üzerindeki Kısıtlamalar II. Sermaye Kontrolleri III. Yabancıların Ziyaret Özgürlüğü

Alan 5: Kredi, İşgücü ve İş Dünyası Regülasyonları

- A. Kredi Piyasası Regülasyonları
 - I. Bankaların Sahipliği
 - II. Özel Sektör Kredisi
 - III. Faiz Oranı Kontrolleri/Negatif Reel Faiz Oranları:
- B. İşgücü Piyasası Regülasyonları
 - I. İşe Alma Regülasyonları ve Asgari Ücret
 - II. İşe Alma ve İşten Çıkarma Regülasyonları
 - III. Merkezi Toplu Pazarlık
 - IV. Saat Regülasyonları
 - V. İşten Çıkarma Maliyeti
 - VI. Zorunlu Askerlik Uygulaması
- C. İş Dünyası Regülasyonları
 - I. İdari Gereklilikler
 - II. Bürokrasi Maliyetleri
 - III. Yeni bir işletme açılması
 - V. Ekstra Ödemeler/Rüşvetler/İltimas
 - VI. Lisans Kısıtlamaları
 - VII. Vergi Uyum Maliyetleri

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 4.

1.3.1.1. DEVLETİN BÜYÜKLÜĞÜ

Bu alanın, Tablo 4'ten görülebileceği üzere, dört bileşeni bulunmaktadır: kamu tüketim harcaması; transferler ve sübvansiyonlar; kamu kuruluşları ve kamu yatırımı; en yüksek vergi oranı. Bu dört bileşen, kaynakların ve mal ve hizmetlerin dağıtımı konusunda ülkelerin siyasal süreçten ziyade, bireysel seçime ve piyasalara ne ölçüde dayandığını; yani ülkelerin, hükümetin ekonomiye müdahil olmasındansa, ekonomik aktörlerin gönüllü eylemlerine ne ölçüde güvendiklerini göstermektedir (Berggren ve Nilsson, 2012: 11).

İlk iki bileşen (1-A ve 1-B) bu hususa işaret etmektedir. Kamu harcamalarının toplam tüketim harcamaları içerisindeki payı (1-A) ve transfer ve sübvansiyonların GSYH içindeki payı (1-B), devletin büyüklüğünü göstermektedir. Kamu harcamalarının payı arttıkça, siyasal süreç özel seçimin yerine geçmekte ve ekonomik özgürlük azalmaktadır. Aynı şekilde, hükümetler, diğer bireylere transfer yardımıyla bulunmak amacıyla bazı bireyleri vergilendirdiğinde, bireylerin kazandıkları parayı ellerinde tutma özgürlüğünü azaltmaktadır. Bu nedenle, transferlerin ve sübvansiyonların ekonomideki payı arttıkça, ekonomik özgürlük azalmaktadır (Gwartney ve Lawson, 2003: 411).

Üçüncü bileşen (1-C), ülkelerin mal ve hizmet üretimi için, kamu kuruluşlarından ziyade özel işletmeleri ne ölçüde kullandığını ölçmektedir. Kamu kuruluşları, özel girişimlerden farklı bir işleyişe sahip olup, tüketici ve yatırımcılardan bağımsız hareket etmektedirler. Ayrıca kamu kuruluşları genellikle korunan piyasalarda faaliyet gösterirler. Dolayısıyla, kamu kuruluşlarının toplam çıktıdaki payı arttıkça, ekonomik özgürlük azalmaktadır (Lawson, 2011: 72).

Olson (1982) da, devletin, çıkar gruplarından gelen baskı doğrultusunda geliri yeniden dağıttığını ve kamu kuruluşlarında, rekabet eksikliği nedeniyle kâr maksimizasyonu yerine

bütçe maksimizasyonu ilkesinin uygulanacağını ileri sürmektedir. Bu da, toplumun yeni teknolojilere uyum sağlama ve kaynakları değişen koşullar karşısında yeniden dağıtma yeteneğini köreltmektedir. Bu nedenle, sosyal olarak optimal fiyatlar göz önüne alındığında, özelleştirme kaynakları yeniden dağıtacak ve aynı üretim miktarına daha az kaynak kullanılarak ulaşılabilecek ve daha az israf (ve çevre kirliliği) yaratılacaktır (Akt: Lundström, 2003: 6-7).

Dördüncü bileşen (1-D) ise, (1-D, I) en üst marjinal gelir vergisi oranına ve (1-D, II) en yüksek marjinal gelir ve ücret vergisine ve bu verginin uygulanmaya başlandığı gelir düzeyine dayanmaktadır. Bu iki alt-bileşenin ortalaması alınarak, en üst marjinal vergi oranı hesaplanmaktadır. Nispi olarak düşük gelir düzeylerinde uygulanan yüksek marjinal vergi oranları, devlete bağımlılığın da bir göstergesidir. Ayrıca bu tür vergi oranları, bireylerin emeklerinin karşılığını almasını engellemektedir. Dolayısıyla yüksek marjinal vergi oranlarına ve düşük gelir eşiklerine sahip olan ülkeler, ekonomik özgürlük açısından düşük bir puana sahip olmaktadır (Gwartney vd., 2013: 3)

Bu endekse göre, devletin iki temel görevi olduğu söylenebilir.⁹ Birincisi, piyasa ekonomisinin işleyişi için altyapı tedarik etmektir ki, bu da mülkiyet haklarının korunması, sözleşmelerin ve istikrarlı bir parasal rejimin uygulanmasını içermektedir. İkincisi ise, özel sektör tarafından sağlanması zor olan bazı seçilmiş mallar (örneğin, milli savunma, eğitim, emniyet ve çevre koruma gibi kamu malları) devlet tarafından tedarik edilmelidir (Carlsson ve Lundström, 2001: 3). Bunların dışındaki her şey bireylerin ekonomik özgürlüklerine zarar verebilmektedir. Devletin boyutunun bunların ötesine geçmesi, yüksek vergiler ve/veya ilave borçlar nedeniyle ülkenin ekonomisi üzerinde negatif bir etkiye sahip olacaktır¹⁰ (Kumar, 2011: 17).

Çünkü devlet vergiler, sübvansiyonlar, kamu harcamaları, para ve maliye politikaları gibi araçlarla ekonominin ne kadar içindeyse, bireylerin hareket alanı o ölçüde daralmakta; özel sektörün kullanabildiği kaynak miktarı azalmaktadır. Bunun da ötesinde, iktisadi gücü arttıkça, devlet siyasi haklar ve sivil özgürlükler alanına da müdahale eğilimine girmektedir. Başka bir deyişle, devletin ekonomide fazla bir ağırlığının olmaması ve piyasaya sık sık müdahale etmemesi, bireylerin inisiyatif alanını, manevra kabiliyetini ve serbestçe iktisadi faaliyetlere girişebilme imkânını attırmaktadır. O halde, ekonomik özgürlükler bakımından tercih edilir olan, devletin büyüklüğü değil, küçüklüğüdür¹¹ (Acar, 2010: 11).

9 Devletin temel görevlerinden birisi de, rekabete hakemlik yapmak, yani rekabetin kurallarını belirlemektir (Feulner, 2013: 38).

10 Nitekim Sala-i-Martin (1997) ve Ayal ve Karras (1998) kamu yatırımlarının payı ile büyüme arasında negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşırken, Barro (1991) ve Tortensson (1994) kamu harcamalarının payı ile büyüme arasında anlamlı ve önemli bir ilişki olmadığını bulmuşlardır. Ayrıca Kneller vd. (1999) gelir ve kâr vergileri gibi saptırıcı vergilerin büyümeyi azalttığı sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Carlsson ve Lundström, 2001: 4).

11 Bu doğrultuda, hükümet harcamaları arttıkça ve regülasyonlar genişledikçe, ülkenin endeks sıralaması gerilemektedir. Lâkin sadece küçük hükümetler, minimal hükümet fonksiyonlarına sahip olabileceği için, kamu harcamalarının düşük olduğu bir ülkenin, harcamalarını muhakkak hükümetin koruyucu fonksiyonları

Kısacası, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin bu alanında, kamu harcamalarının payının düşük olduğu, kamu sektörünün daha küçük olduğu ve daha düşük marjinal vergi oranlarına sahip ülkeler, en yüksek puanı elde etmektedirler (Lawson, 2011: 72).

1.3.1.2. HUKUK SİSTEMİ VE MÜLKİYET HAKLARI

İnsanların ve mülkiyet haklarının korunması, ekonomik özgürlüğün ve müreffeh bir toplumun temel unsurudur; hatta devletin de en önemli işlevidir. Endeksin ikinci temel alanı da bu konuya odaklanmaktadır. Ekonomik özgürlük ile uyumlu bir hukuk sisteminin temel bileşenleri, hukuk devleti, mülkiyet haklarının korunması, bağımsız ve tarafsız bir yargı sistemidir (Gwartney ve Lawson, 2003: 413-414).

Bu alandaki dokuz bileşen, devletin üretken işlevlerinin ne kadar etkin bir biçimde yerine getirildiğini göstermektedir. Mülkiyet haklarının korunması, yani hukuk devleti tarafından güvence altına alınması, hem ekonomik özgürlüğün temelini oluşturmakta, hem de piyasaların etkin biçimde işlemlerini sağlamaktadır. Örneğin, mübadele özgürlüğü, eğer bireylerin mülkiyet hakları güvence altına alınmamışsa, anlamsızdır. Aynı şekilde, bireyler iş adamları, sözleşmelerin yerine getirileceğine ve faaliyetlerinin meyvelerini toplayacaklarına inanmıyorlarsa, üretken faaliyette bulunma güdülerini zarar görmektedir (Gwartney vd., 2013: 5).

Bu nedenle, adil ve tarafsız bir hukuk sisteminin bulunması ve mülkiyet haklarının korunması, yeni yatırımların yapılmasına yol açmakta ve dolayısıyla büyümeyi artırmaktadır (Lundström, 2003: 8-9). Hukuk devleti, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi ve istihdam yaratılması açısından da son derece önemlidir. Ayrıca hukuk devleti bireylerin yetkilendirilmesi, ayrımcılığın sona erdirilmesi ve rekabetin geliştirilmesi gibi konularda da kritik bir role sahiptir (Feulner, 2013: 35, 38).

Dolayısıyla, "Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları" alanı endeksin en önemli alanlarından birisidir. Bu alanda temel yetersizliklere sahip olan ülkeler, diğer dört alandaki politikaları ne olursa olsun, bir gelişme ve ilerleme kaydedemezler (Gwartney vd., 2013: 5).

1.3.1.3. SAĞLAM PARA

Üçüncü alan, sağlam paraya erişim ile alakalıdır. Bilindiği gibi para, mübadelenin olmazsa olmaz unsurudur ve sağlam paranın yokluğunda ticaretten elde edilen kazançlar kayba uğramaktadır. Milton Friedman'ın da uzun zaman önce belirttiği gibi, enflasyon parasal bir olgudur ve para arzının yüksek oranlarda artmasının kaçınılmaz sonucu enflasyondur.

doğrultusunda harcaması gerekmez. Bu durum da, ekonomik özgürlük değerlendirilirken, hukuk devleti, sağlam para, regülasyon vb. alanların da neden önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca ülkelerin en özgürden en az özgüre doğru veya minimal devletten baskın (dominant) devlete doğru sıralanması, bir derecenin (sıralamanın) diğerinden daha üstün olduğu anlamına gelmemektedir. Minimal devletin ötesinde müdahalede bulunulmasının, ekonomik etkinliği arttırdığı, eşitsizliği azalttığı, büyümeyi hızlandırdığı veya iyi bir toplum açısından başka katkılarda bulunduğu sıklıkla ileri sürülmektedir (Gwartney ve Lawson, 2003: 408).

İşte sağlam paraya erişim de, ülkenin parasal rejiminin ve enflasyon oranının istikrarını göstermektedir (Berggren ve Nilsson, 2012: 11-12).

Yüksek ve değişken enflasyon oranlarının ekonomi açısından pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. İlk olarak, fiyat istikrarsızlığı riski artırmakta ve uzun dönemli yatırımları engellemektedir. İkincisi, fiyatların tehlikeli bir biçimde artması yeniden dağıtım etkilerine sahiptir; borç verenler enflasyondan olumsuz etkilenirken, borç alanlar bu durumdan kârlı çıkmaktadırlar. Bu yeniden dağıtım etkisi de, kaynakları verimli ve üretken alanlardan rant-peşinde koşan faaliyetlere yönlendirmektedir (Lundström, 2003: 10).

Ayrıca sağlam para, mülkiyet haklarının korunması ve dolayısıyla ekonomik özgürlük açısından da son derece önemlidir. Çünkü enflasyon parasal varlıkların değerinin aşınmasına neden olmaktadır. Hükümetler harcamalarını para basarak finanse ettikleri zaman, aslında mülkleri kamulaştırmış ve vatandaşlarının ekonomik özgürlüğünü ihlâl etmiş olmaktadır (Gwartney vd., 2013: 5). Bu bağlamda, enflasyonun düşüklüğü, fiyatlardaki dalgalanmanın fazla olmaması, para arzının görece düşük oranlarda büyümesi ve nihayet, vatandaşların yurtiçinde ve yurtdışında yabancı para cinsinden hesap açtırabilme hakkının varlığı, sağlam paraya erişim imkânını olumlu; aksi yöndeki gelişmeler ise olumsuz etkilemektedir (Acar, 2010: 13).

Bu noktada şu husus vurgulanmalıdır ki, mühim olan bireylerin sağlam paraya erişebilmesidir ve sağlam paranın kim tarafından sağlanacağı bireyler açısından çok önemli değildir. Eğer bankalarda döviz cinsinden tasarruf hesabı ve vadesiz hesap açma imkânı varsa veya vatandaşlar yabancı bankalarda hesap açabilirlerse, sağlam paraya erişim olacağı yükselmiş ve ekonomik özgürlük artmış olacaktır. Bu alan, parasal büyüme (3-A), enflasyonun standart sapması (3-B), önceki yılın enflasyon oranı (3-C), ve döviz cinsinden banka hesabı açabilme özgürlüğü (3-D) olmak üzere dört temel bileşenden oluşmaktadır. İlk üç bileşen, para politikasının uzun dönem fiyat istikrarı ile uyumunu ölçmek üzere tasarlanmıştır. Dördüncü bileşen ise, diğer para birimlerinin yerli ve yabancı banka hesapları aracılığıyla kullanılabilme kolaylığını ölçmektedir. Ülkeler bu alanda yüksek bir sıralamaya sahip olabilmek için, düşük (ve istikrarlı) bir enflasyon oranına yol açan politikalar izlemeli, bu amaca uygun kurumlara sahip olmalı ve alternatif para birimlerinin kullanımını kısıtlayan regülasyonlardan kaçınmalıdırlar (Lawson, 2011: 73).

1.3.1.4. ULUSLARARASI TİCARET SERBESTLİĞİ

Teknolojinin son derece yüksek boyutlara ulaştığı ve iletişim ve taşıma maliyetlerinin oldukça düştüğü günümüz dünyasında, uluslararası ticaret serbestliği ekonomik özgürlüğün kilit bileşenlerinden birisidir. Öncelikle, mübadele pozitif-toplamı bir faaliyet olduğundan, ticaret yapan tarafların ikisi de bu ticaretten kazançlı çıkmakta ve bu da ticaret için bir motivasyon sağlamaktadır (Gwartney vd., 2013: 6).

Bunun yanı sıra serbest ticaretin başka faydaları da bulunmaktadır. Örneğin, yabancılarla ve onların ürettikleri ürünlerle irtibat halinde olunması, teknolojinin yayılmasını kolaylaş-

tırmakta ve uluslararası rekabet yerli firmaların verimliliklerini artırmaktadır. Ayrıca ülkeler arasındaki rekabet yurtdışındaki işadamlarını ülkeye çekebilmek amacıyla kurumsal değişikliklerin yapılmasına da yol açabilir. Tüm bunlar da, bir ülkedeki kaynak etkinliğini artırmaktadır. Dahası, uluslararası sermaye hareketleri üzerindeki kontrollerin kaldırılması, sermayenin, marjinal ürününün en yüksek olduğu ülkelere yönelmesine yol açmakta ve küresel etkinliği artırmaktadır. Bu da en azından uzun dönemde, tüm ülkeler açısından yeni piyasalar ve teknolojik imkânlar yaratmaktadır. Son olarak, ticaretin serbestleştirilmesi ticaret hadlerinin değişmesine yol açmakta ve dolayısıyla bir ülkenin girdi-çıkıtı bileşimini etkilemektedir (Lundström, 2003: 11-12).

Bu hususa odaklanan “Uluslararası Ticaret Serbestliği” alanındaki bileşenler, tarifeler, kotalar, görünmeyen engeller, döviz kuru ve sermaye kontrolleri gibi uluslararası ticaret kısıtlamalarını ölçmek üzere tasarlanmıştır. Bu alanda yüksek bir sıralamaya sahip olmak isteyen bir ülke, tarifeleri düşürmeli, etkin gümrük idaresine, konvertibl paraya ve sermaye üzerinde düşük bir kontrole sahip olmalıdır (Gwartney ve Lawson, 2003: 415).

1.3.1.5. KREDİ, İŞGÜCÜ VE İŞ DÜNYASI REGÜLASYONLARI

Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi'nin beşinci alanı, iş dünyası, kredi ve işgücü piyasalarındaki regülasyonların etkilerini yansıtmaktadır. Bu alan, kredi piyasalarının, işgücü piyasalarının ve iş dünyasının ne ölçüde regüle edildiğini ölçmektedir (Berggren ve Nilsson, 2012: 12). Bilindiği gibi, regülasyonlar piyasalara girişi kısıtladığında ve gönüllü mübadele özgürlüğünü engellediğinde, ekonomik özgürlük azalmaktadır (Lawson, 2011: 74).

Bu alan “Kredi Dünyası Regülasyonları,” “İşgücü Regülasyonları” ve İş Dünyası Regülasyonları” olmak üzere üç bileşenden oluşmaktadır. İlk bileşen (5-A), kredi piyasasındaki düzenleyici unsurlara odaklanmaktadır. Bu bileşenin ilk alt bileşeni (5-A, I), bankacılık sektöründeki yabancı sahipliğinin derecesini göstermektedir. Son iki alt bileşen (5-A, II ve 5-A, III) ise, özel sektöre ne kadar kredi sağlandığını ve faiz oranlarının kontrol edilmesi aracılığıyla kredi piyasasına müdahale edilip edilmediğini göstermektedir. Özel kesime kredilerin dağıtılması konusunda özel bankacılık sistemini kullanan ve faiz oranlarını kontrol etmeyerek, faiz oranlarının piyasa güçlerince belirlenmesine izin veren bir ülke, kredi piyasası bileşeninde yüksek bir puana sahip olmaktadır (Gwartney vd., 2013: 6).

İşgücü piyasası regülasyonlarının ise, pek çok türü bulunmaktadır. Bunlar arasında en göze çarpanları, asgari ücretler, işten çıkarma düzenlemeleri, ücretlerin merkezi şekilde belirlenmesi, sendika sözleşmelerinin katılımcı-olmayan tarafları da etkilemesi ve işsizlik ödenekleridir. “İşgücü Piyasası Regülasyonları” bileşeni de, ekonomik özgürlük üzerinde bu tür kısıtların ne ölçüde bulunduğunu ölçmektedir. Bu bileşende daha yüksek bir sıralamaya ulaşmayı hedefleyen bir ülke, piyasa güçlerinin, ücretleri belirlenmesine ve işten çıkarma koşullarını tesis etmesine müsaade etmeli; işçilerin çalışma güdülerini azaltan aşırı işsizlik ödeneklerinden kaçınmalı ve zorunlu askerlik hizmeti uygulamasından sakınmalıdır (Gwartney ve Lawson, 2003: 415-416).

Bu alanın üçüncü bileşeni olan “İş Dünyası Regülasyonları” düzenleyici kısıtlamaların ve bürokratik usullerin, rekabeti ve piyasanın işleyişini ne ölçüde kısıtladığını ölçmektedir. Bu alanda yüksek bir sıralama isteyen bir ülke, fiyatları piyasaların belirlemesine izin vermeli ve iş dünyasına girişi zorlaştıran ve üretim maliyetlerini arttıran düzenleyici faaliyetlerden sakınmalıdır (Gwartney vd., 2013: 6-7).

Toparlayacak olursak, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi aracılığıyla, farklı ekonomilerin ne ölçüde piyasa-odaklı olduklarına dair verilere ulaşılmaktadır (Berggren, 2013: 2). Bu endekse göre, kurumlar ve politikalar, gönüllü mübadele için altyapı tesis ettiklerinde ve bireyleri ve mülklerini mütecavizlerden koruduklarında, ekonomik özgürlük ile uyumlu ve tutarlı olmaktadır. Bir ülke, daha yüksek bir puan elde etmek istiyorsa, özel mülklerin korunmasını, sözleşmelerin tarafsız bir şekilde uygulanmasını sağlamalı ve istikrarlı bir parasal ortam tedarik etmelidir. Ayrıca vergileri düşük tutmalı, ulusal ve uluslararası ticaret açısından engel yaratan uygulamalardan kaçınmalı ve malların ve kaynakların dağıtılması konusunda siyasal süreçten ziyade piyasalara daha fazla güvenmelidir (Lawson, 2011: 69). Yani özgür bir ekonomi, küçük boyutta bir devlet, hukukun üstünlüğü, özel mülkiyet hakları, parasal istikrar, serbest ticaret, serbest sermaye akımları ve düşük derecede regülasyonla tanımlanabilmektedir (Berggren ve Nilsson, 2012: 2).

Fraser Institute tarafından 2013 yılında yayımlanan son araştırma ışığında değerlendirmeler yapmadan önce, şu hususun belirtilmesinde fayda vardır. Bu endeks hazırlanırken, yalnızca ülkelerden ham veri toplanarak bu verilerin işlenmesiyle yetinilmemekte; aynı zamanda yukarıda sıralanan temel alanların bileşenleriyle ilgili ölçüm yapan başka endekslerden de yararlanılmaktadır. Bu bağlamda, örneğin, Küresel Rekabet Gücü Endeksi (Global Competitiveness Report: GCR), Uluslararası Ülke Riski Rehberi (International Country Risk Guide: ICRG) ve İş Yapma (Doing Business: DB) gibi endekslerin bulgularından, özellikle, hukuk sistemi ve mülkiyet hakları, dış ticaret serbestliği ve kredi, işgücü ve iş dünyası piyasalarındaki regülasyonların tespitinde yararlanılmaktadır (Acar, 2010: 14).

1.4. EKONOMİK ÖZGÜRLÜK İLE İLGİLİ YAPILMIŞ OLAN EMİRİK ÇALIŞMALAR

İlk çalışmanın yayımlandığı yıl olan 1996 yılından beri, ekonomik özgürlüğün yatırım, ekonomik büyüme, gelir düzeyi ve yoksulluk oranı üzerindeki etkisini inceleyen pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların neredeyse hepsinde, ekonomik özgürlük ile uyumlu kurumlara ve politikalara sahip olan ülkelerin daha yüksek yatırım oranlarına, daha hızlı büyüme oranlarına, daha yüksek gelir düzeylerine ve yoksulluk oranlarında daha keskin düşüşlere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Gwartner vd., 2013: 2).

Öncelikli olarak ekonomik özgürlüğün daha fazla ekonomik büyüme ve daha yüksek kişi başına gelire yol açtığını gösteren pek çok çalışma yapılmıştır. Örneğin, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi kullanılarak yapılan çalışmalarda, Farr, Lord ve Wolfenbarger (1998), Gwartney, Lawson ve Holcombe (1999), Cole (2003) ve Powell (2003) daha fazla

ekonomik özgürlüğün olduğu ülkelerin hem daha fazla kişi başına gelire, hem de daha yüksek ekonomik büyüme oranlarına sahip olduklarını göstermişlerdir (Akt: Ashbey ve Sobel, 2006: 2).

Bhagwati (1994), Gwartney ve Lawson (2002), de Haan ve Sturm (2000, 2001), Adkins, Moomaw ve Savvides (2002), Dawson (1998), Pitlik (2002), Weede ve Kämpf (2002), Ali (1997), Easton ve Walker (1997), Goldsmith (1997), Wu ve Davis (1999), Hanson (2000), Heckelman ve Stroup (2000), Ali ve Crain (2001, 2002), Carlsson ve Lundström (2002), Scully (2002), de Vanssy ve Spindler (1994) ise, ekonomik özgürlük —veya ekonomik özgürlük derecesinde meydana gelen bir artış— ile ekonomik büyüme oranları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Berggren, 2003: 197-200). Aynı şekilde, Knack ve Keefer (1995) ve Voigt ve Engerer (2002) mülkiyet haklarının, ekonomik büyümenin bir belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir. Piazolo (1999) 25 *geçiş ekonomisinde* ("transition economies"), ekonomik büyüme ile kurumsal gelişme ve sermaye stokundaki artış arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğu sonucuna ulaşmıştır (Akt: Rajasalu, 2003: 18). Grubel (1998) de, ekonomik özgürlüğün, gelir düzeyi, büyüme, işsizlik oranları ve insani gelişme gibi beşeri refah kriterleri üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir.

Ekonomik özgürlük ile doğrudan yabancı yatırımlar ve ticaret akımları arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin, Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkeleri ile Avrupa Birliği üyesi ülkeleri, doğrudan yabancı yatırımlar açısından karşılaştıran Caetano ve Caleiro (2009) da, ekonomik özgürlük ile doğrudan yabancı yatırım akımları arasında, özellikle de daha yüksek ekonomik özgürlük sergileyen ülkeler açısından, pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. 2000 ile 2005 yılları arası dönem için, ekonomik özgürlüğün, ABD ile ticaret ortakları arasındaki ticarete olan etkilerini inceleyen Sonora (2008) ise, ticaret ortaklarından birisinin ekonomik özgürlüğünün, ABD ile ticaret ortakları arasındaki ticaret üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ayrıca ekonomik özgürlüğün, beşeri sermayeye —insanların ne ölçüde eğitildiğine ve bilgilendirildiğine— bağlı olduğuna inanılmaktadır. Örneğin, Esposto ve Zaleski (1999), hem ülkeler arasında hem de aynı ülke için yıllara göre bir karşılaştırma yapıldığında, ekonomik özgürlük arttıkça, okur-yazarlık ve doğuştan yaşam beklentisi anlamında yaşam kalitesinin yükseldiği sonucuna ulaşmışlardır. Norton (1998) da, özel mülkiyet haklarının daha sıkı korunduğu ülkelerin, İnsani Gelişme Endeksi'nde daha yüksek derecelere sahip olduklarını göstermiştir. Goldsmith (1997) ise, ekonomik hakları koruyan gelişmekte olan ülkelerin daha yüksek beşeri refaha sahip olduklarını tespit etmiştir (Akt: Berggren, 2003: 203).

Diğer taraftan, ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasında da bir bağlantı bulunmaktadır. Ekonomik özgürlüğü destekleyecek şekildeki politikalar ve kurumlar, yoksulluğun azaltılması açısından da son derece önemlidir (Hasan vd., 2003: 2). Yapılan pek çok çalışma da, ekonomik özgürlük derecesinin artmasının yolsuzluğun azaltılması konusunda yardımcı olabileceğini göstermektedir. Örneğin, 91 ülke için yolsuzluk ile demokrasi, ekonomik öz-

gürlük ve devletin gücü arasındaki ilişkiyi inceleyen Shen ve Williamson (2005) ekonomik özgürlüğün, yolsuzluk üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilerinin bulunduğunu ve ekonomik özgürlüğün yolsuzluk açısından bir çare olabileceğini ileri sürmüşlerdir.

Ali ve Isse (2003) de, ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasında güçlü bir negatif ilişki olduğunu göstermişlerdir. Carden ve Verdon (2010) ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki olduğunu ve ekonomik özgürlüğün yolsuzluğu kontrol edebileceğini belirtmişlerdir. Graeff ve Mehlkop (2003) ekonomik özgürlüğün yolsuzluk üzerindeki etkisini zengin ve yoksul ülkeler açısından incelemişler, -sonuçlar zengin ve yoksul ülkeler arasında farklılık gösterse de- ekonomik özgürlük ile yolsuzluk arasında negatif bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Goel ve Nelson (2004) ekonomik özgürlükte meydana gelen artışların, yolsuzluğu azalttığı sonucuna ulaşmışlardır (Akt: Kumar, 2011: 11-13).

Bu çalışmaların yanı sıra ekonomik özgürlük ile diğer bazı değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar da yapılmıştır. Örneğin, 1970-1997 dönemi için 85 ülkede, Dünya Bankası ve IMF politikalarının, ekonomik özgürlüğün gelişimine katkılarını araştıran Boockmann ve Dreher (2002), bu kuruluşların ekonomik özgürlük üzerindeki etkilerinin belirsiz olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Proje sayısı ekonomik özgürlüğü artırırken, kredi hacmi ekonomik özgürlüğü azaltmaktadır. Ayrıca Dünya Bankası projeleri ekonomik özgürlüğü, IMF programlarına kıyasla daha fazla geliştirmektedir.

Strong (2006) ise İrlanda için yaptığı çalışmada, İrlanda'daki barış ortamının oluşmasında ekonomik büyümenin çok büyük bir payı olduğunu, ekonomik büyümenin nedeninin ise ekonomik özgürlükteki artış olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular, Baron de Montesquieu'nun şu sözünü doğrular niteliktedir: "Barış, ticaretin doğal bir neticesidir" (Akt: Polachek ve Seigle, 2006: 1). Aynı gerçeği tersinden vurgulamak üzere, Frederic Bastiat da "malların geçmesine izin verilmeyen sınırlardan askerler geçer" demektedir.

Macaristan ekonomisinin geçiş süreci üzerine bir çalışma yapan Lelkes (2002) de, geçişin bir veçhesinin de ekonomik özgürlüğün artması olduğu ve girişimcilik ruhunun ve girişimcilerin de ekonomik özgürlükteki bu artıştan yarar sağladığını gözlemlemiştir. Depken ve Simmons (2004), fikri mülkiyet haklarının daha sıkı korunmasının yeniliği daha fazla teşvik ettiğini gösterirken; Ovaska ve Sobel (2005) ile Clark ve Lee (2006) ise, ekonomik anlamda özgür ülkelerin girişimcilik ve yenilik açısından daha uygun olduklarını göstermişlerdir (Akt: Sonora, 2008: 4).

1980-1982, 1990-1992 ve 2001-2003 dönemleri için ABD'de devlet düzeyindeki ekonomik özgürlük derecesi ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi inceleyen Ashby ve Sobel (2006) de, ekonomik özgürlük derecesinin gelir düzeyini ve büyüme oranlarını arttırdığı ve nispi gelir eşitsizliğini azalttığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ekonomik özgürlüğün ve küreselleşmenin, hükümetlerin insan haklarına göstermiş oldukları saygının önemli belirleyicileri olduğunu ileri süren ve 1981-2004 dönemi için 106 ülke açısından bir araştırma yapan Dreher vd. (2010), kişisel dokunulmazlık haklarının, ekonomik özgürlük ve siyasal, sosyal ve ekonomik küreselleşme ile birlikte önemli ölçüde

arttığı sonucuna ulaşmışlardır. 104 ülke için ekonomik özgürlük ve demokrasinin, sağlık, eğitim ve hastalıkların önlenmesi gibi alanları yansıtan muhtelif refah ölçümleri üzerindeki net etkisini hesaplayan Stroup (2007) ise, ekonomik özgürlüklerin refah üzerinde büyük ve faydalı bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Berggren ve Nilsson (2012), 65 ülke için yaptıkları çalışmada, ekonomik özgürlüğün hoşgörüyü artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Piyasa kurumlarının daha iyi ve daha güvenli olması hoşgörüyü teşvik etmektedir. Yani, ekonomik özgürlük insanların, kendilerinden bazı açılardan farklı olan insanlara karşı daha açık-görüşlü olmalarına yol açmaktadır. 100'den fazla ülke için -ekonomik özgürlük ile ölçülen- "özgürlük ile mutluluk arasındaki empirik ilişki"yi inceleyen Gropper vd. (2011), ulusal düzeyde ekonomik özgürlük ile mutluluk arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Dünya genelinde de, daha özgür insanlar daha sağlıklı ve mutlu olmakta, daha uzun yaşamaktadır.

1975-2006 dönemi için altı Doğu Asya ülkesi (Singapur, Malezya, Endonezya, Tayland, Güney Kore ve Filipinler) için ekonomik özgürlüğün bankacılık sektörünün gelişimi üzerindeki rolünü inceleyen Low vd. (2010), ekonomik özgürlük ile bankacılık sektörünün gelişimi arasında doğrudan pozitif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Özellikle de mülkiyet haklarını koruyan ve etkin sözleşmelerin yapılmasını ve uygulanmasını güvence altına alan güçlü bir hukuk sistemi, iyi işleyen bir bankacılık sektörü açısından son derece önemlidir. Bu nedenle, hükümetler, politika odaklarını hukuk sisteminin geliştirilmesine yöneltmelidirler.

Son olarak, Müslüman ülkeler açısından ekonomik özgürlük derecelerini inceleyen Facchini (2011) ise, genel olarak Müslüman ülkelerin özgür olmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada ulaşılan ilginç bir diğer sonuç da, İngiliz etkisinin, Basra Körfezi'nde ekonomik özgürlük açısından olumlu olduğunun; aksine Fransız ve Sovyet etkisinin ise ekonomik özgürlüğü olumsuz bir şekilde etkilediğinin tespit edilmiş olmasıdır.

TÜRKİ CUMHURİYETLERİN EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PERFORMANSI

II. BÖLÜM

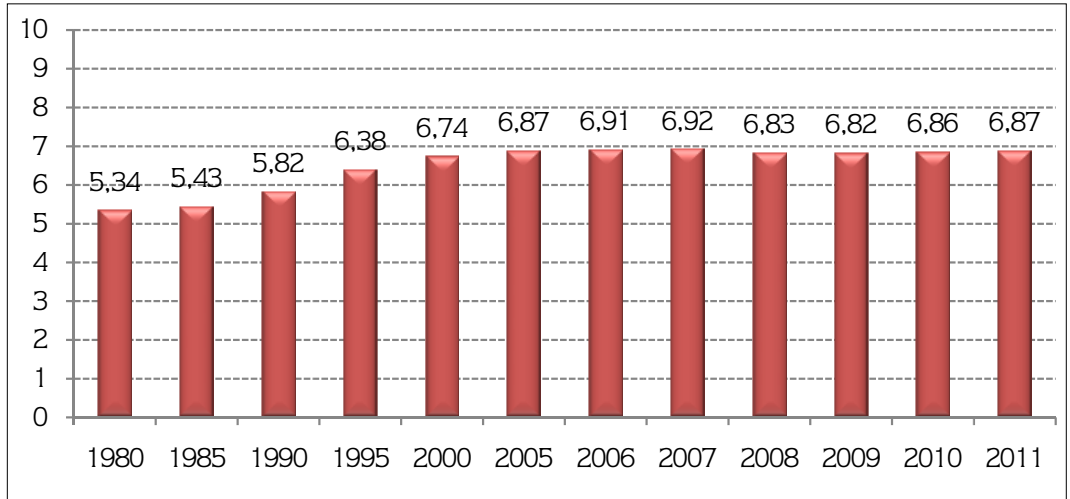
- ❖ Türkî Cumhuriyetlerin 2013 yılı Ekonomik Özgürlük Performansı
- ❖ Genel Bir Değerlendirme ve Ön Plana Çıkan Sorunlar

2. TÜRKİ CUMHURİYETLERİN EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PERFORMANSI

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin performansına geçmeden önce, Florida Devlet Üniversitesi'nden James Gwartney, Southern Methodist Üniversitesi'nden Robert A. Lawson ve Batı Virginia Üniversitesi'nden Joshua Hall tarafından 2013 yılında yayımlanan raporun¹² bazı genel sonuçlarına ve satır başlarına bakmakta yarar bulunmaktadır.

Öncelikle ekonomik özgürlük derecesine yıllar itibarıyla bakıldığında, 101 ülke için ekonomik özgürlük ortalama puanının 1980 yılından itibaren yükselişte olduğu göze çarpmaktadır (Grafik 7): Küresel ekonomik özgürlük ortalama puanı 1980 yılında 5.34 iken, 1990 yılında 5.82'ye, 2000 yılında 6.74'e ve son olarak 2011 yılında da 6.87'ye yükselmiştir. 2007 ve 2009 yıllarında yaşanan küresel ölçekteki düşüşün ardından, bu puan 2010 ve 2011 yıllarında yükselişe geçmiş; ancak 2007 yılında ulaştığı zirve olan 6.92 puana erişememiştir. Ülke nüfuslarına göre ağırlıklandırılmış puan sıralamasına göre değerlendirildiğinde de durum değişmemektedir. Bu da, dünyanın günümüzde, 30 yıl öncesine kıyasla ekonomik anlamda ortalama olarak daha özgür olduğunu göstermektedir. Ekonomik özgürlükte meydana gelen bu uzun-dönemli yükselme eğilimine en yüksek katkıyı sağlayan faktörler ise, marjinal gelir vergisi oranlarındaki indirimler, daha istikrarlı para politikası, zorunlu hizmet kullanımında yaşanan azalma ve ticaret politikalarının liberalizasyonudur (Gwartney vd., 2013: 15).

Grafik 7: 1980 Yılından İtibaren 101 Ülke İçin Dünya Ekonomik Özgürlük Ortalama Puanı

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 16.

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 yılı itibarıyla 152 ülke ve bölgeyi kapsamakta ve yaklaşık 100 ülke ve bölge için geriye doğru 1980 yılına kadar verilere erişilebilmektedir. Endekse 2010 ve 2011 verileri ile birlikte yeni ülkeler eklenmiştir: Brunei Darü's-Selam,

¹² Raporda, ülkeler "en az özgür", "üçüncü dilim", "ikinci dilim" ve "en özgür" olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır. Bu çalışmada kullanılan grafiklerde, "en az özgür" ülkeler kırmızı, "üçüncü dilim" sarı, "ikinci dilim" yeşil ve "en özgür" ülkeler de mavi renk ile gösterilmiştir.

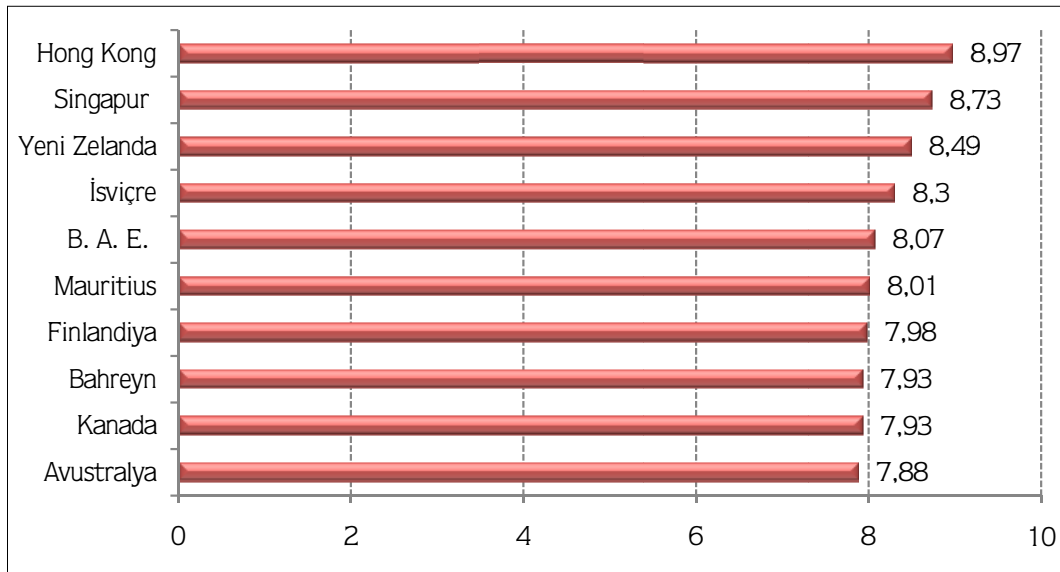
Yeşil Burun Cumhuriyeti, Gambiya, Lübnan, Surinam Cumhuriyeti, Doğu Timur, Tacikistan, Yemen ve Svaziland Krallığı. Yaşanan iç savaş nedeniyle Suriye değerlendirmeye alınmamıştır. Ayrıca Kuzey Kore ve Küba da veri eksikliği nedeniyle sıralamaya dahil edilmemiştir.

Endeksin bileşenleri itibarıyla ülkelerin performansları incelendiğinde şu husus ön plana çıkmaktadır: Yüksek gelirli sanayileşmiş ülkeler, genellikle Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları (Alan 2), Sağlam Para (Alan 3) ve Uluslararası Ticaret Serbestliği (Alan 4) alanlarında oldukça yüksek sıralamaya sahiptirler. Bu ülkeler, devletin Büyüklüğü (Alan 1) ve Regülasyonlar (Alan 5) alanlarında ise daha düşük sıralamaya sahiptirler. Bu durum özellikle de Batı Avrupa ülkeleri için geçerlidir.

Diğer taraftan, gelişmekte olan bazı ülkelerde devletin boyutunun küçük olmasına rağmen, diğer alanlardaki puanları yüksek olmadığı için, genel sıralamalarının da düşük olduğu görülmektedir. Yani devletin boyutunun küçük olması, ekonomik özgürlük için tek başına yeterli değildir. Hukukun üstünlüğü ve mülkiyet hakları, sağlam para, ticaret serbestliği ve iktisadi karar birimlerine hayatı zorlaştırmayacak regülasyonlar gibi ekonomik özgürlük kurumlarına da ihtiyaç duyulmaktadır. Hukukun üstünlüğü ve mülkiyet hakları alanındaki zaafiyet bilhassa Sahra-altı Afrika bölgesinde, Müslüman ülkelerde ve eski Sovyet Blokuna dahil ülkelerde oldukça belirgindir. Latin Amerika ve Güney-doğu Asya'daki çoğu ülkenin de bu alanlarda düşük puanlara sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca bu alanlarda kötü performans sergileyen ülkelerin ticaret ve regülasyon konularında da düşük puana sahip olma eğiliminde oldukları göze çarpmaktadır (Gwartney vd., 2013: 9).

Endekste, geçen yıl olduğu gibi, Hong Kong ve Singapur ilk iki sırada yer almıştır. Yeni Zelanda, İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri, Mauritius Cumhuriyeti, Finlandiya, Bahreyn, Kanada ve Avustralya ilk on içerisinde yer alan diğer ülkelerdir.

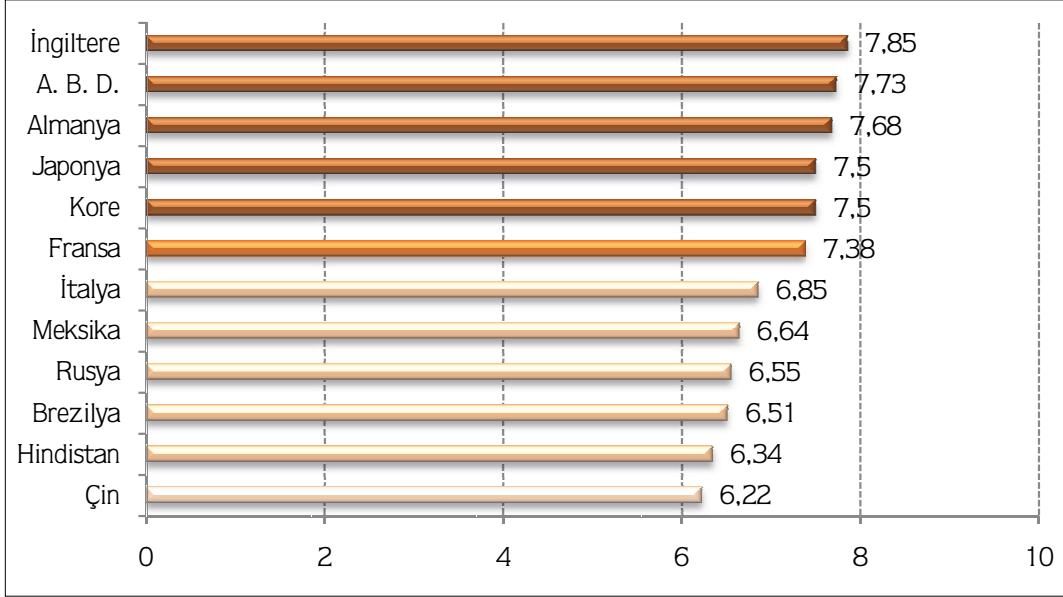
Grafik 8: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre En Başarılı 10 Ülke, 2011

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 8.

Endekse göre, önde gelen diğer ülkelerin sıralaması ise şu şekildedir: İngiltere 12., ABD 17., Almanya 19., Japonya ve Kore 33., Fransa 40., İtalya 83., Meksika 94., Rusya 101., Brezilya 102., Hindistan 111. ve Çin 123.

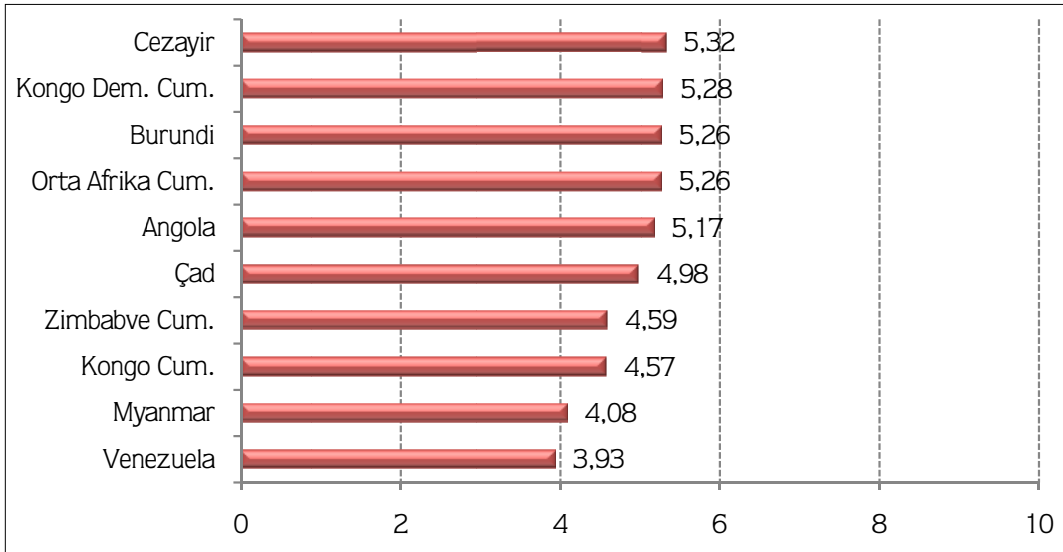
Grafik 9: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre Önde Gelen Ülkeler, 2011

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 8.

Sıralamanın en altında yer alan on ülke ise; Cezayir, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Burundi, Orta Afrika Cumhuriyeti, Angola, Çad, Zimbabwe Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti, Myanmar ve Venezuela'dır. Görüldüğü üzere, endeksin en alt sıralarında yer alan on ülkeden sekiz tanesi Afrika kıtasında yer almaktadır.

Grafik 10: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporuna Göre En Başarısız 10 Ülke, 2011

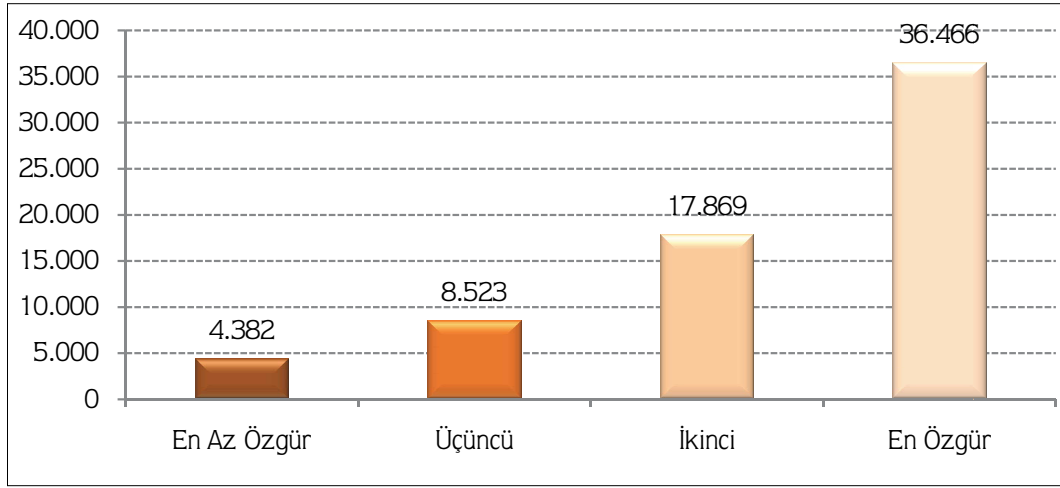

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 8.

Ülkeler arasında karşılaştırma yapılırken sıkça kullanılan göstergelerden olan ekonomik büyüme ve kişi başına gelir düzeyi ile ekonomik özgürlük arasındaki ilişkiye bakıldığında, ekonomik özgürlüğün daha fazla olduğu ülkelerin, daha hızlı büyüdükleri ve daha yüksek kişi başına GSYH düzeylerine ulaştıkları görülmektedir.

Örneğin, Grafik 11'den görüleceği üzere, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 yılı raporu itibariyle, en özgür ülkeler, 2011 yılında SAGP cinsinden \$36.466 kişi başına GSYH'ya sahipken; en az özgür olan ülkeler \$4.382 kişi başına GSYH'ya sahiptir. Yani en özgür ülkelerin ortalama kişi başına geliri, en az özgür olanlardan yaklaşık sekiz kat daha yüksektir.

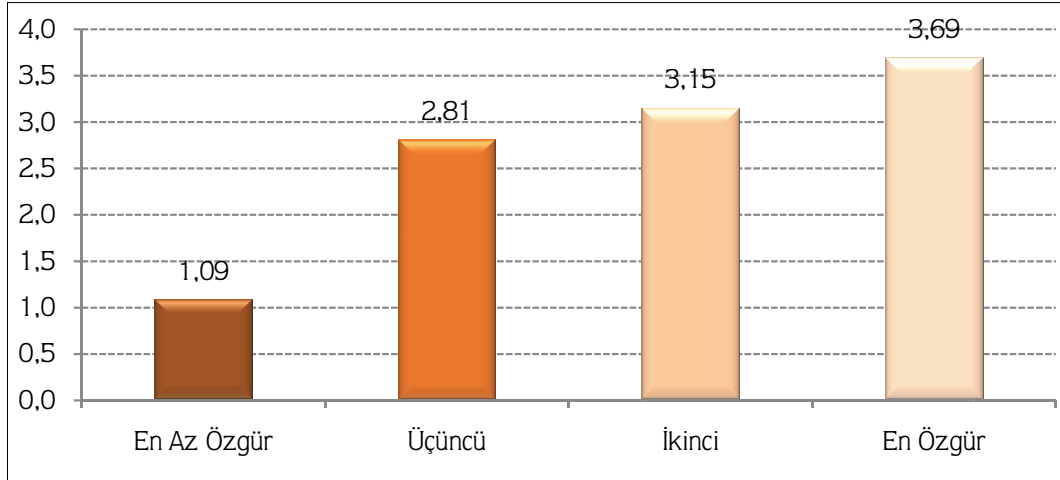
Grafik 11: Ekonomik Özgürlük ve Kişi Başına Gelir, 2011 (SAGP)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 21.

Aşağıdaki grafikte de, 1991-2011 döneminde daha özgür olan ülkelerin, daha hızlı büyüdükleri görülmektedir.

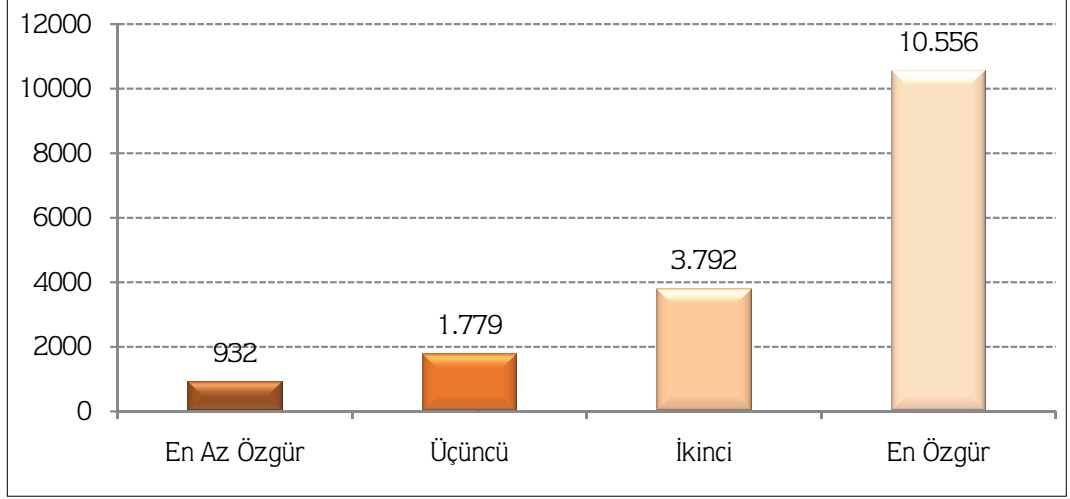
Grafik 12: Ekonomik Özgürlük ve Ekonomik Büyüme (%) (1991-2011)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 22.

2011 yılı itibarıyla, ülkelerdeki en yoksul kesimin ortalama gelirine bakıldığında, en özgür ülkelerdeki en yoksul %10'luk kesimin ortalama gelirinin SAGP cinsinden \$10.556 iken; en az özgür ülkelerde bu rakamın \$932 olduğu görülmektedir. İşin ilginç yanı ise, ekonomik anlamda en özgür ülkelerdeki *en yoksul %10'luk kesimin* ortalama gelirinin, en az özgür ülkelerdeki *genel ortalama* gelirin bile iki katından daha fazla olmasıdır.

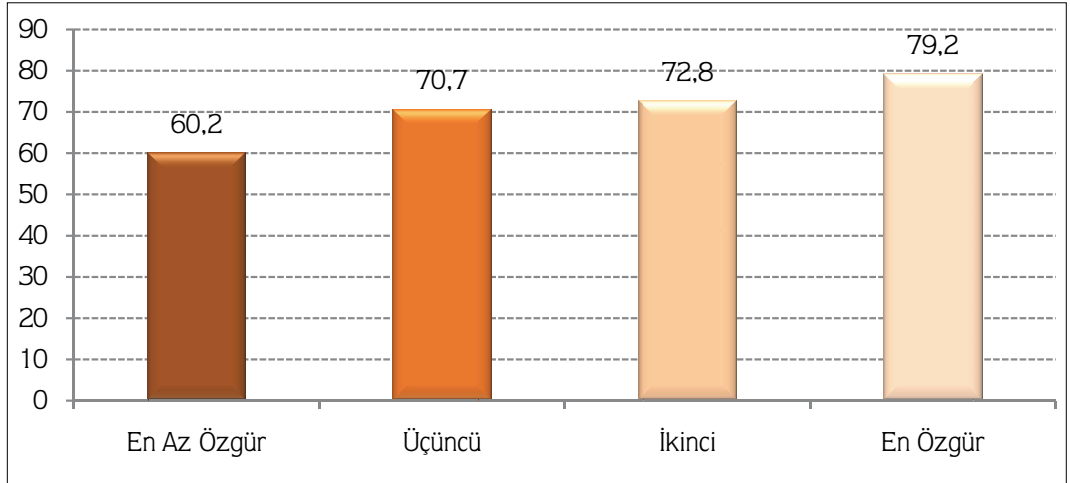
Grafik 13: Ekonomik Özgürlük ve En Yoksul %10'luk Kesimin Ortalama Geliri, 2011

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 22.

Ekonomik özgürlük ile ortalama yaşam beklentisi arasındaki ilişki incelendiğinde ise, beklenen ortalama yaşam süresinin en özgür ülkelerde 79.2 yıl iken; en az özgür ülkelerde 60.2 yıl olduğu dikkat çekmektedir.

Grafik 14: Ekonomik Özgürlük ve Beklenen Ortalama Yaşam Süresi, 2011

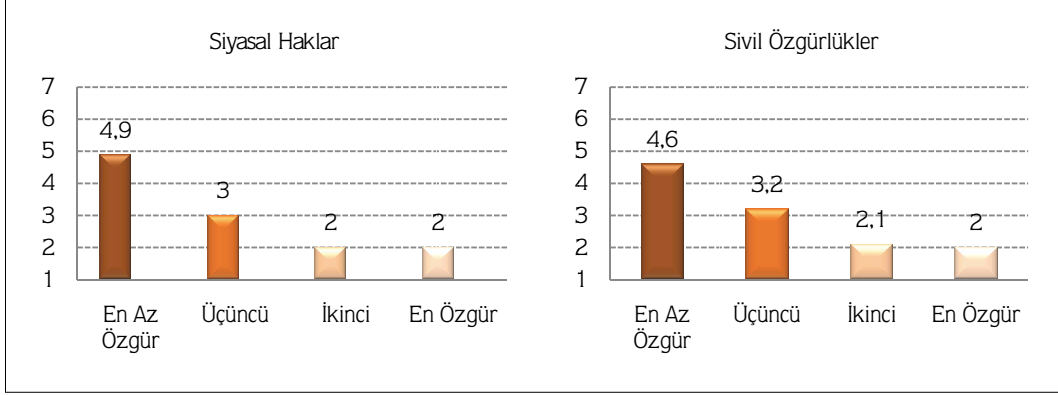

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 23.

Ekonomik özgürlük ile siyasal haklar ve sivil özgürlükler arasındaki ilişki ele alındığında da durum değişmemektedir; yani siyasal haklar ve sivil özgürlükler ekonomik özgürlükle

birlikte yükselmektedir. Ekonomik olarak özgür ülkelerde, siyasal haklar ve sivil özgürlükler, özgür olmayan ülkelere kıyasla oldukça yüksektir.

Grafik 15: Ekonomik Özgürlük ve Siyasal Haklar ve Sivil Özgürlükler*

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 23.

* Siyasal haklar ve sivil özgürlükler, 1'den 7'ye kadar uzanan bir ölçek çerçevesinde ölçülmektedir:

1= siyasal hakların ve sivil özgürlüklerin en yüksek derecede olduğunu ifade etmektedir.

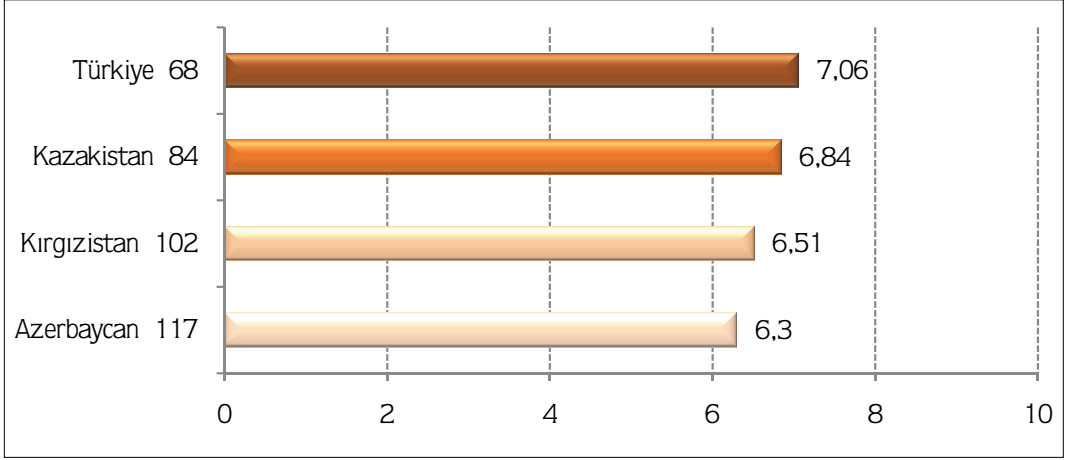
7= siyasal hakların ve sivil özgürlüklerin en düşük derecede olduğunu ifade etmektedir.

2.1. TÜRKİ CUMHURİYETLERİN 2013 YILI EKONOMİK ÖZGÜRLÜK PERFORMANSI

Türkî Cumhuriyetlerin ekonomik özgürlük açısından performansı değerlendirilirken, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 yılı raporu temel alınmıştır. Bu çerçevede, öncelikle ülkelerin 2013 yılı performansı incelenecek; daha sonra ülke bazında ekonomik özgürlüğün tarihsel gelişimine bakılacaktır. Son olarak da, endeksin bileşenleri bakımından ön plana çıkan sorunlar ele alınacak ve genel bir değerlendirme yapılacaktır.

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 yılı raporunda, Türkî Cumhuriyetler arasından Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan sıralamaya dâhil edilirken; Özbekistan ve Türkmenistan değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu nedenle, Türkî Cumhuriyetlerin performansı Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan olmak üzere dört ülke temelinde değerlendirilecektir.

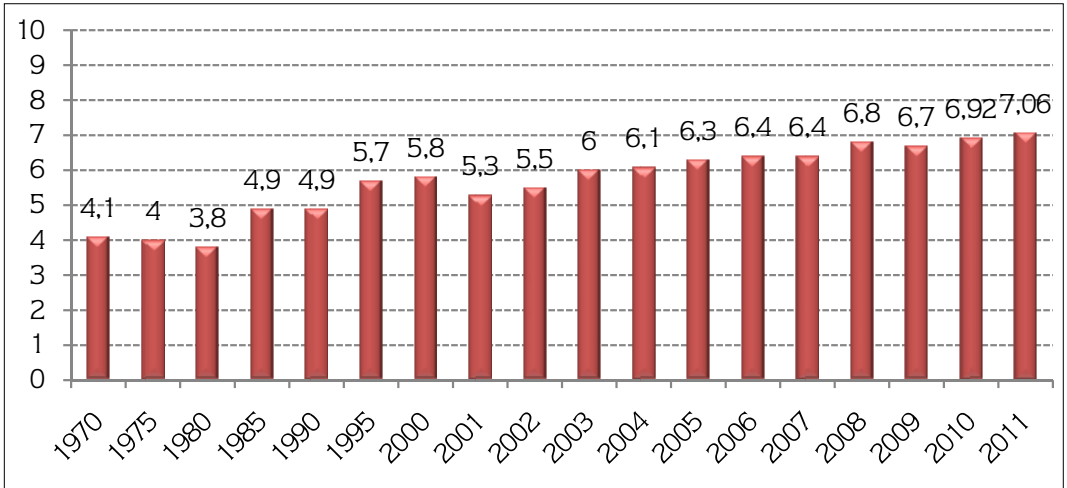
Bu doğrultuda, Türkî Cumhuriyetlerin ekonomik özgürlük açısından başarılı bir performans sergiledikleri söylenemez. 2013 yılı raporuna göre, 2011 yılı itibarıyla Türkî Cumhuriyetler arasında en başarılı performansı sergileyen ülke Türkiye'dir. Ancak Türkiye 7,06 puanla dünyadaki en özgür ülkeler sıralamasında 68. sırada bulunmakta ve "ikinci dilim"de yer almaktadır. Yani dünyanın en büyük 17. ekonomisi olan ve en hızlı büyüyen ekonomiler arasında yer alan, pek çok ekonomik göstergede son derece önemli ilerlemeler kaydeden ve bölgesinin yükselen gücü olmaya aday olan Türkiye, ekonomik özgürlük bakımından olması gereken yerin çok çok aşağısında kalmıştır. Diğer Türkî Cumhuriyetlerin performansı ise, daha kötü durumdadır. Örneğin, Kazakistan 6,84 puanla 84., Kırgızistan 6,51 puanla 102. ve Azerbaycan 6,30 puanla 117. Sıradadır (Grafik 16).

Grafik 16: Türkî Cumhuriyetlerin Performansı, 2011

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 8.

2.1.1. TÜRKİYE

Türkiye'nin Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi çerçevesinde performansı incelendiğinde, Türkî Cumhuriyetler arasında en başarılı ülke olduğu dikkat çekmektedir. Ancak daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye gibi dünyanın gelişmekte olan ülkeleri arasında en ön sıralarda yer alan bir ülke için bu performans hiç de yeterli değildir. Türkiye'nin performansının tarihsel gelişimine bakıldığında, çok büyük olmasa da, bir ilerleme kaydedildiği görülmektedir. Özellikle de 2001 yılından itibaren Türkiye'nin puanı devamlı olarak yükselmiştir. Nitekim 1970-2011 döneminde Türkiye, ekonomik özgürlük puanını 4.1'den 7.06'ya yükseltmiş ve 2011 yılı itibarıyla tarihinin en yüksek ekonomik özgürlük puanına erişmiştir. Bu dönemde Türkiye, en kötü performansı 1970 yılında sondan ikinci (54 ülke arasında 53.) sırada, en iyi performansı ise 2011 yılında 152 ülke arasında 68. sırada yer alarak sergilemiştir (Grafik 17).

Grafik 17: Yıllar İtibarıyla Türkiye'nin Performansı, 1970-2011

Kaynak: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C7&x=35&y=3>, erişim tarihi 27.03.2014.

Türkiye'nin performansı 2013 endeksinin temel alanları açısından incelendiğinde, ülkenin en başarılı olduğu alan "Devletin Büyüklüğü"dür. Türkiye elde ettiği 7.1 puanla bu alanda 45. sıradadır. Bu alanı "Sağlam Para" (9.0 puanla 54. sırada), "Uluslararası Ticaret Serbestliği" (7.2 puanla 70. sırada) ve "Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları" (5.5 puanla 76. sırada) izlemektedir. Türkiye'nin en başarısız olduğu alan ise, 6.5 puanla 112. sırada yer aldığı "Regülasyonlar"dır.

Tablo 5: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Türkiye'nin Performansı

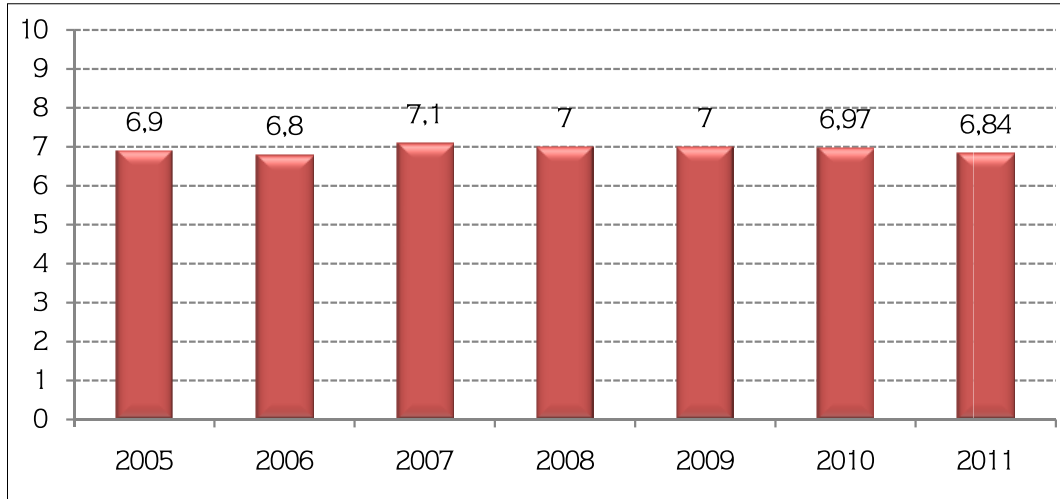
Alanlar					"Regülasyonlar" Alanının Bileşenleri		
Devletin Büyüklüğü	Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Uluslararası Ticaret Serbestliği	Regülasyonlar	Kredi Piyasası Regülasyonları	İşgücü Piyasası Regülasyonları	İş Dünyası Regülasyonları
7.1 (45)	5.5 (76)	9.0 (54)	7.2 (70)	6.5 (112)	8.0 (98)	5.0 (123)	6.4 (58)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 14.

2.1.2. KAZAKİSTAN

Kazakistan, Türkî Cumhuriyetler arasında ekonomik özgürlük açısından en iyi performansı sergileyen ikinci ülkedir. Ancak Kazakistan'ın yıllar itibariyle performansı incelendiğinde, verilerin yayınlanmaya başladığı 2005 yılına göre ülke puanının az da olsa gerilediği göze çarpmaktadır. Örneğin, Kazakistan'ın ülke puanı 2005 yılında 6.90 iken, 2011 yılında 6.84'e gerilemiştir. Hatta Kazakistan bu dönemdeki en kötü performansını da 152 ülke arasında 84. sırada yer aldığı 2011 yılında elde etmiştir. Kazakistan en iyi performansı ise, 141 ülke arasında 56. sırada yer aldığı 2009 yılında sergilemiştir.

Grafik 18: Yıllar İtibariyle Kazakistan'ın Performansı, 2005-2011

Kaynak: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C7&x=35&y=3>, erişim tarihi 27.03.2014.

Kazakistan'ın performansı 2013 endeksinin temel alanları bakımından değerlendirildiğinde, bu ülkenin en başarılı olduğu alanın "Regülasyonlar" olduğu dikkat çekmektedir. Kazakistan elde ettiği 7.6 puanla bu alanda 42. sıradadır. Bu alanın ardından 7.1 puanla 46.

sırada yer aldığı “Devletin Büyüklüğü”, 6.0 puanla 59. sırada yer aldığı “Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları” ve 8.2 puanla 79. sırada yer aldığı “Sağlam Para” alanı gelmektedir. Kazakistan’ın en başarısız olduğu alan ise, 5.4 puanla 112. sırada yer aldığı “Uluslararası Ticaret Serbestliği”dir.

Tablo 6: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Kazakistan’ın Performansı

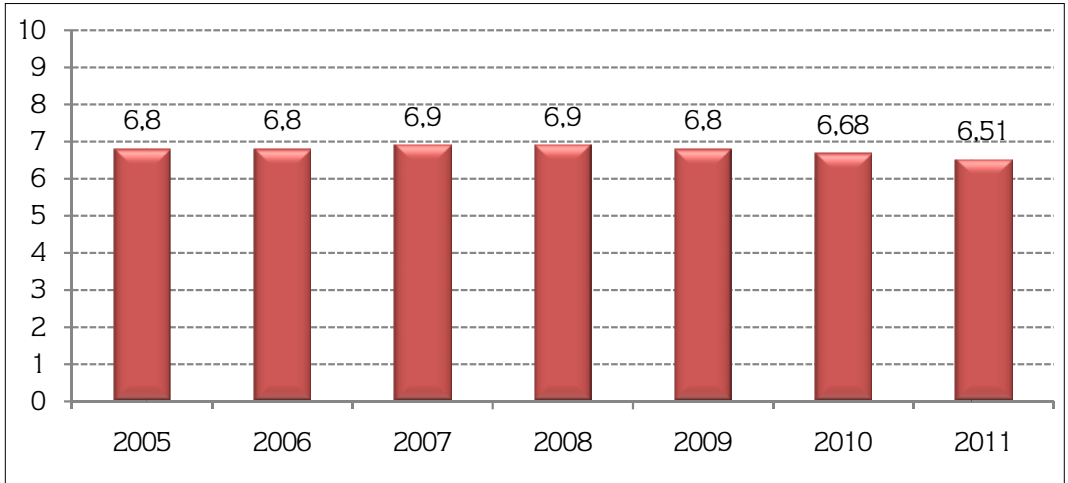
Alanlar					“Regülasyonlar” Alanının Bileşenleri		
Devletin Büyüklüğü	Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Uluslararası Ticaret Serbestliği	Regülasyonlar	Kredi Piyasası Regülasyonları	İşgücü Piyasası Regülasyonları	İş Dünyası Regülasyonları
7.1 (46)	6.0 (59)	8.2 (79)	5.4 (141)	7.6 (42)	9.3 (30)	7.1 (60)	6.3 (64)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 12.

2.1.3. KIRGIZİSTAN

Kırgızistan, Türkî Cumhuriyetler arasında ekonomik özgürlük açısından en iyi performansı sergileyen üçüncü ülkedir. Ancak yıllar itibariyle ülke performansı incelendiğinde, tıpkı Kazakistan gibi, Kırgızistan’ın da ülke puanında bir gerileme yaşandığı görülmektedir. Örneğin, Kazakistan’ın ülke puanı, verilerin yayımlanmaya başlandığı 2005 yılında 6.80 iken, 2011 yılında 6.51’e gerilemiştir (Grafik 19). Yine tıpkı Kazakistan gibi, Kırgızistan da bu dönemdeki en kötü performansını 152 ülke arasında 102. sırada yer aldığı 2011 yılında elde etmiştir. Kırgızistan en iyi performansı ise, 141 ülke arasında 61. sırada yer aldığı 2008 yılında sergilemiştir.

Grafik 19: Yıllar İtibariyle Kırgızistan’ın Performansı, 2005-2011

Kaynak: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C7&x=35&y=3>, erişim tarihi 27.03.2014.

Kırgızistan’ın performansı 2013 endeksinin temel alanlarına göre ele alındığında, Kırgızistan’ın en başarılı olduğu alan “Devletin Büyüklüğü”dür. Hatta Kırgızistan 7.7 puanla bu alanda oldukça iyi bir performans sergilemiş ve dünya sıralamasında 29. sırada yer almıştır. Ancak Kırgızistan’ın diğer alanlarda aldığı puanlar son derece düşüktür. Örneğin, “Sağlam Para” alanında 7.6 puanla 100., “Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları” alanında 4.4 puanla 112.

ve “Uluslararası Ticaret Serbestliği” alanında da 6.4 puanla 115. sıradadır. Kırgızistan’ın en başarısız olduğu alan ise, 6.4 puanla 116. sırada yer aldığı “Regülasyonlar” dır (Tablo 7).

Tablo 7: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Kırgızistan’ın Performansı

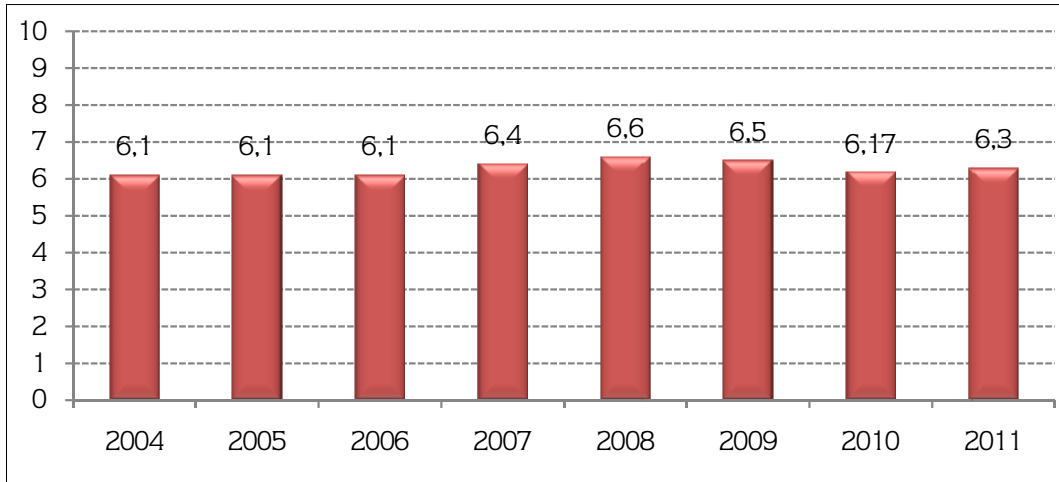
Alanlar					“Regülasyonlar” Alanının Bileşenleri		
Devletin Büyüklüğü	Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Uluslararası Ticaret Serbestliği	Regülasyonlar	Kredi Piyasası Regülasyonları	İşgücü Piyasası Regülasyonları	İş Dünyası Regülasyonları
7.7 (29)	4.4 (112)	7.6(100)	6.4 (115)	6.4 (116)	7.1 (129)	6.4 (80)	5.7 (102)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 12.

2.1.4. AZERBAYCAN

Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi çerçevesinde performansı incelendiğinde, Azerbaycan’ın Türkî Cumhuriyetler arasında en başarısız ülke olduğu görülmektedir. Ayrıca Azerbaycan için verilerin yayımlanmaya başlandığı 2004 yılından beri ülke performansının hemen hemen hiç ilerleme göstermediği dikkat çekmektedir. Nitekim 2004-2011 döneminde Azerbaycan, ekonomik özgürlük puanını 6.1’den 6.3’e yükseltebilmiştir. Azerbaycan ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus da, ülke puanının dalgalanma gösteriyor olmasıdır. Örneğin, Azerbaycan’ın ekonomik özgürlük puanı 2007 yılında yükselmeye başlamış ve 2008 yılında ülke tarihinin en yüksek değeri olan 6.6 puana ulaşmıştır. Ancak bu tarihten sonra ülke puanında tekrar bir düşüş gerçekleşmiş ve 2011 yılı itibariyle Azerbaycan’ın ekonomik özgürlük puanı 6.3 olmuştur (Grafik 20). Bu dönemde Azerbaycan en kötü performansı 2010 yılında (144 ülke arasında 116.), en iyi performansı ise 2009 yılında 141 ülke arasında 84. sırada yer alarak elde etmiştir.

Grafik 20: Yıllar İtibariyle Azerbaycan’ın Performansı, 2004-2011

Kaynak: <http://www.freetheworld.com/countrydata.php?country=C7&x=35&y=3>, erişim tarihi 27.03.2014.

Ülke performansı 2013 endeksinin temel alanları çerçevesinde incelendiğinde ise, Azerbaycan’ın en başarılı olduğu alanın “Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları” olduğu görül-

mektedir (Tablo 8). Azerbaycan elde ettiği 6.1 puanla bu alanda 55. sıradadır. Ancak bu alan haricinde Azerbaycan'ın durumu daha kötüdür. Örneğin, Azerbaycan "Regülasyonlar" alanında 6.9 puanla 87., "Uluslararası Ticaret Serbestliği" alanında 6.5 puanla 110. ve "Devletin Büyüklüğü" alanında da 5.4 puanla 118. sıradadır. Azerbaycan'ın en başarısız olduğu alan ise, 6.5 puanla 129. sırada yer aldığı "Sağlam Para"dır.

Tablo 8: Endeksin Temel Alanları ve Regülasyonlar Alanının Bileşenleri İtibariyle Azerbaycan'ın Performansı

Alanlar					"Regülasyonlar" Alanının Bileşenleri		
Devletin Büyüklüğü	Hukuksal Sistem ve Mülkiyet Hakları	Sağlam Para	Uluslararası Ticaret Serbestliği	Regülasyonlar	Kredi Piyasası Regülasyonları	İşgücü Piyasası Regülasyonları	İş Dünyası Regülasyonları
5.4 (118)	6.1 (55)	65(129)	6.5 (110)	6.9 (87)	8.0 (100)	6.6 (73)	6.1 (72)

Kaynak: Gwartney vd., 2013: 10.

2.2. GENEL BİR DEĞERLENDİRME VE ÖN PLANA ÇIKAN SORUNLAR

Türkî Cumhuriyetlerin genel durumu göz önüne alındığında, bu ülkelerin ekonomik özgürlük bakımından başarısız bir karneye sahip oldukları söylenebilir. En başta Türkmenistan ve Özbekistan'ın veri yetersizliği nedeniyle endekse dahil edilememesi düşündürücüdür. Bundan dolayı bu ülkelerin ekonomik özgürlüğü performansı hakkında bir fikir yürütülememektedir. Ancak veri yetersizliği ile düşük performans arasında bir paralellik olduğunu, buna bağlı olarak sözkonusu iki ülkenin performansının endekse dahil ülkelerden daha kötü olduğunu tahmin etmek mümkündür.

Endekse dahil edilen Türkî Cumhuriyetler bağlamında ortak bir gözlem şudur: Sözkonusu ülkeler zaman içinde bazı alanlarda birtakım ilerlemeler kaydetmiş olmalarına rağmen, önlerinde daha kat etmeleri gereken çok mesafe bulunmaktadır. Aşağıda bazı detaylara girilecek olsa da, mevcut genel tabloya bakıldığında, bu ülkelerin serbest piyasa ekonomisinin tesisi ve tahkimi yönünde daha çok çaba harcamaları ve piyasanın işleyişinin önündeki engelleri mümkün mertebe ortadan kaldırmaları tavsiye edilebilir. Bu noktada, serbest piyasanın işleyişini mümkün kılacak kurumların ve hukuk düzeninin inşası büyük önem taşımaktadır. Bu ise ancak reformlarla mümkündür.

Çünkü Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin de işaret ettiği üzere, ekonomik özgürlük düzeyi ile başlıca refah göstergeleri arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Ekonomik bakımdan daha özgür ülkelerde, kişi başına gelir daha yüksek olmakta, insanların ortalama yaşam beklentileri daha uzun olmaktadır. Ayrıca bu ülkeler daha yüksek büyüme oranlarına erişmekte, yolsuzluğun azaltılması konusunda daha başarılı olmakta ve vatandaşlarına daha fazla siyasal hak ve sivil özgürlük temin etmektedirler.

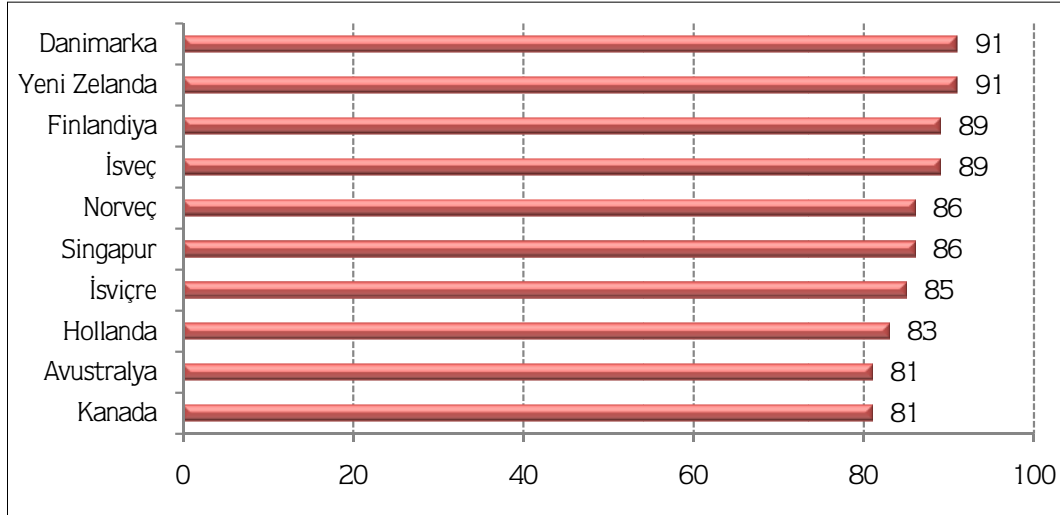
Diğer taraftan, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin yanı sıra, ülkelerin serbest piyasa ile ne derece uyumlu olduklarını ve bazı temel alanlardaki performanslarını ölçmeyi amaçlayan başka çalışmalar da bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmında da, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi ile bağlantılı olduğu düşünülen, "Yolsuzluk Algı Endeksi (Corrup-

tion Perception Index: CPI), "İş Yapma Endeksi (Doing Business Index: DBI)" ve "Küresel Rekabet Endeksi (Global Competitiveness Index: GCI)" çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin performansına kısaca göz atılacaktır.

Yolsuzluk Algı Endeksi, *Uluslararası Şeffaflık Örgütü (Transparency International)* tarafından 1995 yılından beri hazırlanmaktadır. *Uluslararası Şeffaflık Örgütü*, yolsuzluğu, kamu görevlilerine verilen gücün özel çıkarlar doğrultusunda suistimâl edilmesi olarak tanımlamaktadır. Yolsuzluk Algı Endeksi, ülkeleri, kamu görevlileri ve politikacılar arasında var olduğu algılanan yolsuzluk derecesi doğrultusunda derecelendirmekte ve yolsuzluğun algılanan düzeyini ölçmeyi amaçlamaktadır (Shen ve Williamson, 2005: 13). "Rüşvet Verenler Endeksi (The Bribe Payers Index)" ve "Küresel Yolsuzluk Barometresi (The Global Corruption Barometer)" olmak üzere iki ana endeksten meydana gelen bu endekste, ülkelere 0'dan 100'e kadar puan verilmekte ve sıfıra yaklaşan puanlar, yolsuzluk algısının arttığını; 100'e yaklaşan puanlar ise yolsuzluk algısının azaldığını ifade etmektedir.

2013 yılında yayınlanan ve 177 ülke ve bölgenin değerlendirmeye alındığı Yolsuzluk Algı Endeksi 2013 raporuna göre en başarılı ülkeler 91 puanla Danimarka ve Yeni Zelanda'dır. Bu ülkeleri 89 puanla Finlandiya ve İsveç izlemektedir. Grafik 21, Yolsuzluk Algı Endeksi'ne göre en başarılı, algılanan yolsuzluk düzeyinin en düşük olduğu ilk on ülkeyi göstermektedir.

Grafik 21: Yolsuzluk Algı Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke, 2013

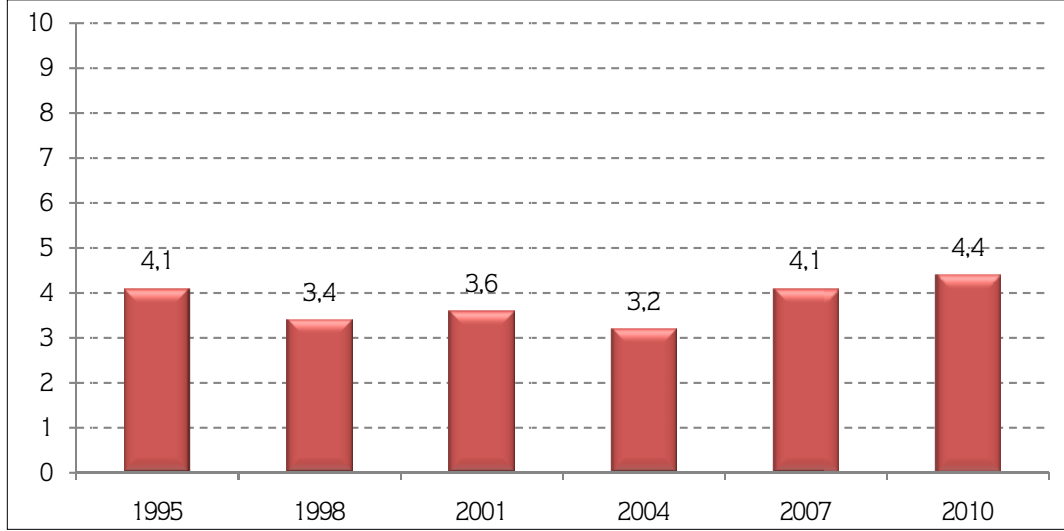
Kaynak: <http://www.transparency.org/cpi2013/results>, erişim tarihi 27.03.2014.

Yolsuzluk Algı Endeksi 2013 raporuna göre Türkî Cumhuriyetlerin durumu incelendiğinde, en başarılı - yolsuzluk algısı en düşük- ülkenin yine Türkiye olduğu görülmektedir. Ancak en başarılı ülke konumundaki Türkiye'nin bile 53. sırada yer aldığı göz önünde bulundurulduğunda, yolsuzluk algısı bakımından Türkî Cumhuriyetlerin performansının oldukça düşük olduğu rahatlıkla söylenebilir (Grafik 22).

2013 yılında Yolsuzluk Algı Endeksi'nde 53. sırada yer alan Türkiye'nin performansına yıllar itibariyle bakıldığında, endeksin yayımlanmaya başlandığı ilk yıl olan 1995 yılında

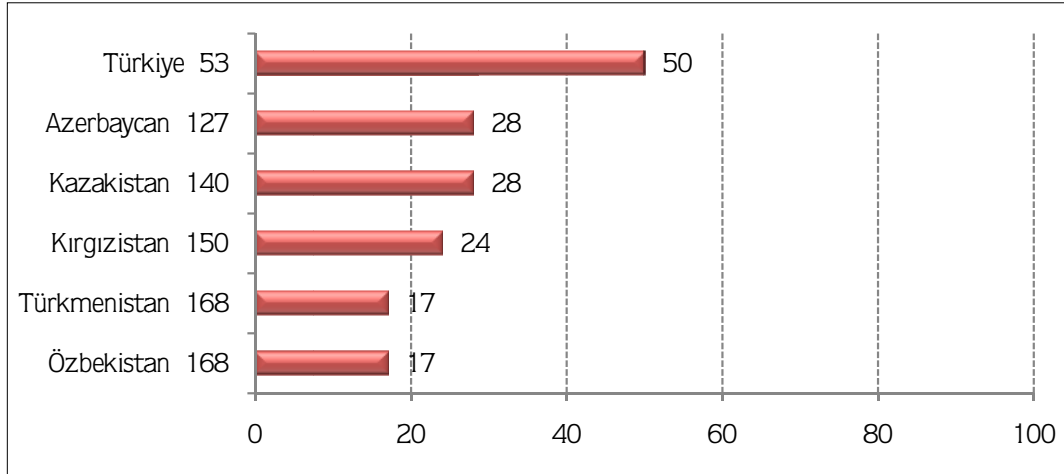
Türkiye'nin 4,1 puanla 29. sırada bulunduğu görülmektedir. İzleyen dönemde Türkiye'nin performansının gerilediği, son yıllarda ise yeniden iyileşmeye başladığı dikkat çekmektedir. Nitekim, 1998 yılında 3,4 puanla 54., 2001 yılında 3,6 puanla yine 54. sırada yer alan Türkiye, 2004 yılında 3,2 puanla 77. sıraya gerilemiş; 2007 yılında 4,1 puanla 64., 2010 yılında ise 4,4 puanla 56., nihayet 2013 yılında 53. sırada yer almıştır.

Grafik 22: Yolsuzluk Algı Endeksi'ne Göre Türkiye'nin Yıllar İtibariyle Performansı

Kaynak: <http://www.transparency.org/cpi2013/results>, erişim tarihi 22.05.2014.

Grafik 23: Yolsuzluk Algı Endeksi Çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerin Performansı, 2013

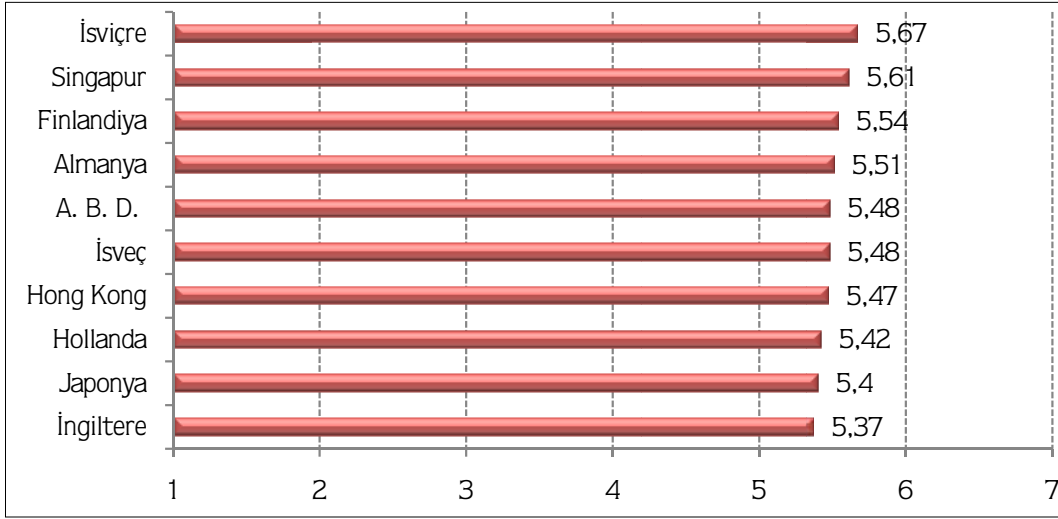
Kaynak: <http://www.transparency.org/cpi2013/results>, erişim tarihi 27.03.2014.

Rekabet Gücü Endeksi, *Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)* tarafından 1979 yılından beri yıllık olarak hazırlanmaktadır. Bu endekste rekabet, bir ülkenin verimlilik düzeyini belirleyen kurumlar, politikalar ve faktörler seti olarak tanımlanmaktadır (Sala-I-Martin vd., 2013: 4). Kurumlar, Altyapı, Makroekonomik Ortam, Sağlık ve Temel Eğitim, Yükseköğretim ve Mesleki Eğitim, Mal Piyasasının Etkinliği, İşgücü Piyasasının

Etkinliği, Finansal Piyasaların Gelişimi, Teknolojik Hazırlık, Piyasa Büyüklüğü, İşe Dair Bilgi Sahibi Olma ve Yenilik olmak üzere 12 temel bileşeni bulunan Rekabet Gücü Endeksi, ülkelere 1 ile 7 arasında bir puan verilmekte kısa ve orta vadede sürdürülebilir bir ekonomik refahın oluşmasını sağlayacak faktörler ölçülmektedir.

2013 yılında yayınlanan ve 148 ekonominin dâhil edildiği Rekabet Gücü Endeksi 2013-2014 raporuna göre en başarılı ülke 5.67 puanla İsviçre'dir. İsviçre'yi 5.61 puanla Singapur, 5.54 puanla Finlandiya izlemektedir (Grafik 23).

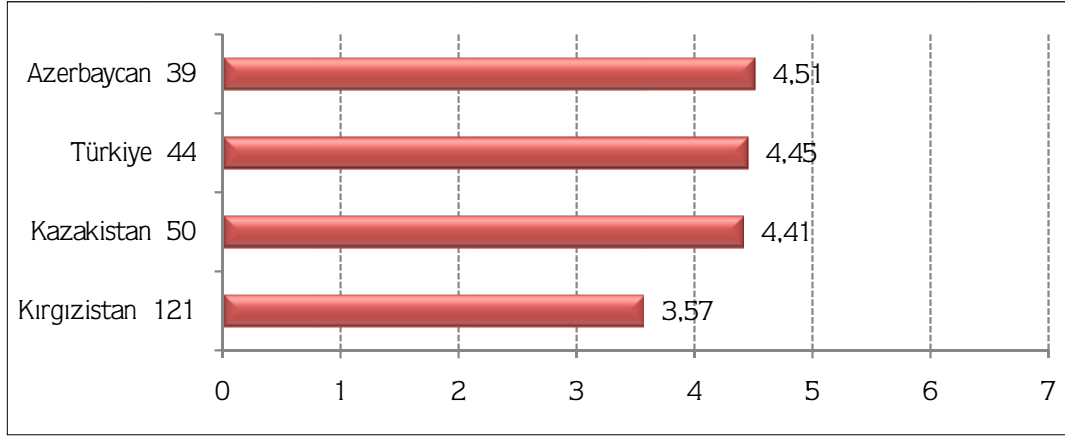
Grafik 24: Rekabet Gücü Endeksi'ne Göre En Başarılı 10 Ülke, 2013

Kaynak: Sala-I-Martin vd., 2013: 15.

Rekabet Gücü Endeksi 2013-2014 raporu çerçevesinde Türkî Cumhuriyetlerin durumu incelendiğinde, Türkî Cumhuriyetler arasından Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan'ın endekste yer aldığı görülmektedir. Bu ülkeler arasından en başarılı performansı ise Azerbaycan sergilemiştir. Azerbaycan 4.51 puanla 39. sırada yer almaktadır. Azerbaycan'ı 4.45 puanla 48. sırada yer alan Türkiye takip etmektedir. Grafik 24 Rekabet Gücü Endeksi'ne göre Türkî Cumhuriyetlerin performansı görülmektedir. Türkmenistan ve Özbekistan'ın bu endekste de —muhtemelen veri bulunmamasından dolayı— yer almadığına dikkat çekilmelidir.

Grafik 25: Rekabet Gücü Endeksi Çerçevesinde Türki Cumhuriyetlerin Performansı, 2013

Kaynak: Sala-I-Martin vd., 2013: 15.

İş Yapma Endeksi, “Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation)” ve “Dünya Bankası (World Bank)” tarafından 2003 yılından beri yayımlanmaktadır. Bu endeks, ülkelerin yatırım ortamını etkileyebilecek şirket kuruluşu, vergi politikaları, istihdam, lisans alma süreci, yatırımcıların korunması gibi çeşitli faktörler çerçevesinde, ülkelerin iş dünyası regülasyonlarını ölçmektedir (Pınar, 2013: 10). İş Kurma, İnşaat Ruhsatı İşlemleri, Elektrik Bağlantısına Erişim, Gayrimenkullerin Tescili, Krediye Erişim, Yatırımcıların Korunması, Vergi Ödemeleri, Uluslararası Ticaret, Sözleşmelerin Uygulanması ve Tasfiye İşlemleri olmak üzere on temel göstergenin dikkate alındığı bu endekse göre, daha yüksek puanlar, iş hayatı açısından daha basit ve iyi düzenlemeler ve daha iyi korunan mülkiyet hakları anlamına gelmektedir.

185 ekonominin kapsama alındığı “İş Yapma Endeksi 2013: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler İçin Daha Akıllı Regülasyonlar” başlıklı rapora göre en başarılı ülke Singapur’dur. En kolay iş yapılabilen ilk on ülke içerisinde yer alan diğer ülkeler ise; Hong Kong, Yeni Zelanda, ABD, Danimarka, Norveç, İngiltere, Kore Cumhuriyeti, Gürcistan ve Avustralya’dır.

Bu rapor doğrultusunda Türkî Cumhuriyetlerin durumu incelendiğinde, sıralamaya dahil edilen beş ülke (Türkmenistan sıralamaya dahil edilmemiştir) arasında en başarılı ülke dünyada 49. sırada yer alan Kazakistan’dır. Kazakistan’ı dünyada 69. sırada yer alan Azerbaycan, 70. sırada yer alan Kırgızistan ve 71. sırada yer alan Türkiye izlemektedir. Özbekistan ise dünya sıralamasında 154. sırada yer alarak Türkî Cumhuriyetler arasında en kötü performansı sergileyen ülke olmuştur.

Hem Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, hem de burada ele alınan diğer endeksler çerçevesinde şu gerçek son derece net bir şekilde gözler önüne serilmektedir: Serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu politikalar geliştiren ve kurumlarını bu doğrultuda inşa eden ülkeler, daha başarılı bir ekonomik performans sergilemekte ve daha müreffeh bir toplum yaratmayı başarmaktadırlar. Ekonomik özgürlük performansı açısından en başarılı performansı sergileyen Hong Kong, Singapur, Yeni Zelanda, Avustralya, İsviçre ve Kanada ülkeler, diğer

endeks sıralamalarında da hep en başarılı on ülke içerisinde yer almışlardır. Yani, bireyi ve onun temel özgürlüklerini ilk sıraya koyan ve bununla bağlantılı olarak devletin boyutunu -temel bazı görevlerin dışında- küçük tutan ve devletin ekonomiye müdahalesini sınırlandıran, ekonomide rekabet koşullarının oluşmasını sağlayan, hukuki sistemini mülkiyet haklarının korunması doğrultusunda inşa eden, bireylerin yaratıcılık ve girişimcilik gibi yetilerini teşvik edecek politikalar uygulayan ve bireylerin iş yapmasını kolaylaştıracak düzenlemeler yapan ülkeler, hem bireylerin özgürlüklerini temin ve muhafaza etmekte, hem de ekonomik anlamda başarıya ulaşmaktadırlar. Bu ülkeler daha yüksek büyüme oranlarına, daha yüksek kişi başına gelir düzeyine erişmekte, bireylerin girişimci ruhlarını ortaya çıkarmakta, ülkeye daha fazla yabancı sermaye çekmekte, demokrasinin gelişmesine ve güçlenmesine yardımcı olmakta, toplumda daha fazla hoşgörü ortamı temin etmekte ve yolsuzlukla mücadelede daha başarılı olmaktadır.

Bu bulgular da, zenginleşmek ve refah düzeyini yükseltmek amacı taşıyan ülkelerin ekonomik özgürlüklere önem vermeleri; bu bağlamda, devletin büyüklüğü, sağlam para, hukuk devleti ve iş dünyasına yönelik regülasyonlar açısından ekonomik özgürlüklerin düzeyini yükseltecek politikaları hayata geçirmelerinde yarar olduğuna işaret etmektedir (Acar, 2010: 23).

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE TÜRK DÜNYASI

SONUÇ

SONUÇ

Bu çalışmada ekonomik özgürlükler ve Türk dünyasının ekonomik performansı incelenmiştir. Ekonomik özgürlükler hayatı anlamlı kılan değerlerin başında gelen özgürlüğün daha çok iktisadi alanda yansımaları bulan unsurlardır. Siyasi özgürlüklerle birlikte ekonomik özgürlükler, gerek bireylerin, gerekse ülkelerin kaderini belirleyen, bireylerin hayattan lezzet almalarını, ülkelerin de daha yüksek refah düzeyi tutturmalarını mümkün kılan değerlerdir.

Ekonomik özgürlük düzeyinin ölçülmesi ve ülkeler arasında ekonomik özgürlük bakımından bir kıyaslama yapılması son yıllarda giderek önem kazanmıştır. Ekonomik özgürlükleri ölçülebilir kriterler ekseninde tanımlayan, ölçen ve ülkeler arasında kıyaslama yapan çeşitli endeksler bulunmaktadır. Bunlar arasında EFW, IEF, Mülkiyet Hakları Endeksi, İş Yapma Kolaylığı, ve Rekabet Gücü Endeksi gibi endeksler sayılabilir. Bu çalışmada bunlardan birçoğunun yardımıyla Türkiye, Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin ekonomik performansları irdelenmiş, güçlü ve zayıf yönler ortaya konmuştur.

Genel olarak bakıldığında, Türk dünyasında ekonomik özgürlükler açısından en yüksek performansa sahip ülke Türkiye'dir. 7,06 puanla dünyada araştırma kapsamına giren 152 ülke arasında 68. sırada bulunan Türkiye'yi, 6,84 puanla 84. sırada yer alan Kazakistan, 6,51 puanla 102. sırada yer alan Kırgızistan ve 6,30 puanla 117. Sırada yer alan Azerbaycan takip etmektedir. Veri yetersizliği nedeniyle Türkmenistan ve Özbekistan endekse dahil edilmemiş, bu ülkelerin ekonomik özgürlük düzeyi ölçülememiştir.

Ekonomik özgürlüklerin alt bileşenlerine bakıldığında, nispeten güçlü yönler olarak "Devletin Büyüklüğü" alt bileşeni ön plana çıkmaktadır. Tablo 9'dan görüleceği üzere, bu alt bileşen çerçevesinde de en başarılı ülke 7.7 puanla 27. sırada yer alan Kırgızistan'dır. "Devletin Büyüklüğü" alt bileşeni sıralamasında Türkiye 7.1 puanla 45., Kazakistan yine 7.6 puanla 46. ve Azerbaycan 5.4 puanla 118. sıradadır.

Tablo 9: Ekonomik Özgürlük Endeksi'nin Alt Bileşenleri Çerçevesinde Türk Cumhuriyetlerinin Performansı

Ülke	Devletin Büyüklüğü		Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları		Sağlam Para		Uluslararası Ticaret Serbestliği		Regülasyonlar	
	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra	Puan	Sıra
Türkiye	7.1	45	5.5	76	9.0	54	7.2	70	6.5	112
Kazakistan	7.1	46	6.0	59	8.2	79	5.4	112	7.6	42
Kırgızistan	7.7	29	4.4	112	7.6	100	6.4	115	6.4	116
Azerbaycan	5.4	118	6.1	55	6.5	112	6.5	110	6.9	87

Diğer taraftan, ülkelerin en başarılı oldukları alt bileşenler incelendiğinde, Türkiye ve Kırgızistan'ın en başarılı oldukları alanlar "Devletin Büyüklüğü" alt bileşeni iken; Kazakistan'ın en başarılı olduğu alanın "Regülasyonlar"; Azerbaycan'ın en başarılı olduğu alanın ise "Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları" alt bileşeni olduğu görülmektedir.

Türk dünyasının ekonomik özgürlüklerin diğer alt bileşenleri açısından ise çok başarılı bir performans sergilemedikleri göze çarpmaktadır. Türkî Cumhuriyetler "Sağlam Para" ve "Uluslararası Ticaret Serbestliği" gibi alanlarda başarısız bir karneye sahiptirler. Ayrıca "Regülasyonlar" alanında (Kazakistan hariç) ve "Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları" alanında da (Azerbaycan hariç) ülkelerin genel olarak kat etmeleri gereken çok yol olduğu söylenebilir. Örneğin, Türkiye ve Kırgızistan'ın en başarısız oldukları alt bileşenler "Regülasyonlar" iken; Kazakistan'ın en başarısız olduğu alan "Uluslararası Ticaret Serbestliği" ve Azerbaycan'ın en başarısız olduğu alan ise "Sağlam Para"dır.

İdeolojik önyargılar ve komplo teorileri bir yana bırakıldığında, bir ülkenin vatandaşlarına ne kadar yüksek hayat standardı sağlayabildiği, toplumsal huzur, barış ve istikrarı ne kadar kalıcı hale getirebildiği, siyasi ve ekonomik özgürlüklerin düzeyine bağlıdır. Refah göstergeleri ile ekonomik özgürlükler arasında çoğu kez doğru orantı olduğu anlaşılmaktadır. Ekonomik özgürlüklerin ise rakamların hakemliğine başvurmak suretiyle hesaplanabilecek, objektif, ölçülebilir kriterleri vardır. Her ülkenin, her ülkedeki karar mercilerinin, ideolojik spekülasyonları bir kenara bırakarak, soğukkanlı bir şekilde meseleye yaklaşması, zayıf yönlerini güçlendirmesi, güçlü yanlarını ise daha da iyileştirmeye çalışması önerilmektedir. Ekonomik özgürlükler açısından performansını yükseltmeleri bu ülkelerde siyasi özgürlükler, toplumsal barış ve istikrarı da olumlu etkileyecektir. Bu bağlamda devletin küçültülmesi, vergilerin caydırıcı olmaktan çıkarılması, hukuk devleti ilkesinin hayata geçirilmesine yönelik sağlam bir hukuki zeminin tesis edilmesi, fiyat istikrarının sağlanması, uluslararası ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve yolsuzluklarla mücadele büyük önem taşımaktadır. Bu alanlarda sağlanacak iyileşmeler hem bu ülkelerin iç barışına ve refahına, hem bölge barışına, hem de bu ülkelerin uluslararası itibarına büyük katkı yapacaktır.

KAYNAKLAR

EKONOMİK ÖZGÜRLÜKLER VE
TÜRK DÜNYASI

KAYNAKLAR

- ACAR, Mustafa (2010). "Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah", **Bilig**, Sayı 53, Bahar 2010, ss. 1-28.
- ASHBY, Nathan J. ve SOBEL, Russell S. (2006). "Income Inequality and Economic Freedom in the U. S. States", West Virginia University, **Department of Economics Working Paper Series**, No: 06-08.
- BERGGREN, Niclas (2003). "The Benefits of Economic Freedom: A Survey", **The Independent Review**, Vol. 8, No: 2, ss. 193-211.
- BERGGREN, Niclas (2013). "The Soft Side of Economic Freedom", paper for the panel session, **The Ideas and Influences of James Gwartney** at The 2013 Wealth and Well-Being of Nations: A Forum in Honor of Miller Upton at Beloit College.
- BERGGREN, Niclas ve NILSSON, Therese (2012). "Does Economic Freedom Foster Tolerance?", **IFN Working Papers**, No: 918.
- BHAGWATI, Jagdish (1999). "Economic Freedom: Prosperity and Social Progress", Paper Presented to the **Conference on Economic Freedom and Development**, Tokyo, June 17-18.
- BJØRNSKOV, Christian (2005). "Political Ideology and Economic Freedom", Aarhus School of Business, **Department of Economics Working Paper Series**, No: 05-8.
- BLOCK, Walter (1998). "Environmentalism and Economic Freedom: The Case for Private Property Rights", **Ethics**, Vol. 17, ss. 1887-1899.
- BOOCKMANN, Bernhard ve DREHER, Axel (2002). "The Contribution of the IMF and the World Bank to Economic Freedom", **ZEW Discussion Papers**, No: 02-18.
- BRESSLER, Martin S. (2004). "The Relationship Between Democracy & Economic Freedom and It's Impact on Entrepreneurship", **ASBE 2004**, ss. 160-171, <http://sbaer.uca.edu/research/asbe/2004/PDFS/14.pdf>
- CAETANO, Jose ve CALEIRO, Antonio (2009). "Economic Freedom and Foreign Direct Investment: How Different are the MENA Countries from the EU?", *iBusiness*, 1, ss. 65-74.
- CARLSSON, Fredrik ve LUNDSTROM, Susanna (2001). "Economic Freedom and Growth: Decomposing the Effects", Göteborg University, **Department of Economics Working Paper Series**, No: 33.
- CAUDILL, Steven B.; ZANELLA, Fernando C. ve MIXON JR, Franklin G. (2000). "Is Economic Freedom One Dimensional? A Factor Analysis of Some Common Measures of Economic Freedom", **Journal of Economic Development**, Vol. 25, No: 1, ss. 17-40.

DI LORENZO, Francesco (2013). **International Property Rights Index: 2013 Report**. Washington: Americans for Tax Reform Foundation/Property Rights Alliance, <http://www.propertyrightsalliance.org/userfiles/2013%20International%20Property%20Rights%20Index-PRA.pdf>

DREHER, Axel; GASSEBNER, Martin ve SIEMERS, Lars-H. R. (2010). "Globalization, Economic Freedom and Human Rights", **CEGE Discussion Papers**, No: 115.

FACCHINI, François (2011). "Economic Freedom in Muslim Countries: An Explanation Using the Theory of Institutional Path Dependency", **CES Working Papers**, No: 15.

FEULNER, Edwin J. (2013). "The Rule of Law", içinde **2013 Index of Economic Freedom**, ed. Terry Miller vd., The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, ss. 35-39.

FRIEDMAN, Milton (2008). **Kapitalizm ve Özgürlük**, çev. Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu, İstanbul: Plato Film Yayınları, Birinci Baskı.

FRIEDMAN, Milton ve FRIEDMAN, Rose (1980). **Free to Choose: A Personal Statement**. New York: HBJ Publishing Company, First Edition.

GREAVES, Bettina Bien (1990). **Economic Freedom and Interventionism: An Anthology of Articles and Essays of Ludwig Von Mises**, Indianapolis: Liberty Fund, First Edition.

GROPPER, Daniel M.; LAWSON, Robert A. ve THORNE JR., Jere T. (2011). "Economic Freedom and Happiness", **Cato Journal**, Vol. 31, No: 2, ss. 237-255.

GRUBEL, Herbert G. (1998). "Economic Freedom and Human Welfare: Some Empirical Findings", **Cato Journal**, Vol. 18, No: 2, ss. 287-304.

GWARTNEY, James ve LAWSON, Robert (2003). "The Concept and Measurement of Economic Freedom", **European Journal of Political Economy**, Vol. 19, ss. 405-430.

GWARTNEY, James ve LAWSON, Robert (2003). "What Have We Learned from the Measurement of Economic Freedom?" **Proceedings**, Federal Reserve Bank of Dallas, (October), 217-238.

GWARTNEY, James ve LAWSON, Robert (2004). "Ten Consequences of Economic Freedom", **NCPA Policy Report**, No: 268.

GWARTNEY, James; BLOCK, Walter ve LAWSON, Robert (1992). "Measuring Economic Freedom", içinde **Rating Global Economic Freedom**, ed. Stephen T. Easton ve Michael A. Walker, Vancouver: The Fraser Institute, ss. 153-228.

GWARTNEY, James; LAWSON, Robert ve HALL, Joshua (2013). **Economic Freedom of the World: 2013 Annual Report**, Fraser Institute, <http://www.freetheworld.com/2013/EFW2013-complete.pdf>

HALL, Joshua C.; LAWSON, Robert ve LUTHER, Will (2008). "Economic Freedom is Negative Liberty: A Comment on Legum (2007) and Stanford (2007)", **Real-World Economics Review**, Issue No: 47, ss. 261-262.

HASAN, Rana; QUIBRIA, M. G. ve KIM, Yangseon (2003). "Poverty and Economic Freedom: Evidence from Cross-Country Data", **East-West Center Working Papers**, No: 60.

KUMAR, Aditi (2011). "Interplay Between Corruption and Economic Freedom", **CCS Working Papers**, No: 254, http://ccs.in/internship_papers/2011/254_interplay-between-corruption-and-economic-freedom_aditi-kumar.pdf

LAWSON, Robert A. (2011). "Economic Freedom and the Wealth and Well-Being of Nations", **The Annual Proceedings of the Wealth and Well-Being of Nations** at Beloit College, ss. 65-80, <http://ssrn.com/abstract=1940199>

LELKES, Orsolya (2002). Tasting Freedom: Happiness, Religion and Economic Transition, **CASE Papers**, No: 59.

LI, Kui-Wai (2012). **Economic Freedom: Lessons of Hong-Kong**, Singapore: World Scientific Publishing Company, First Edition.

LOW, Soo-Wah; GHAZALI, Noor Azlan; RAMLEE, Shamshubaridah ve SAID, Rasidah Mohd (2010). "Economic Freedom and Banking Development: The Experiences of Selected East Asian Countries", **Jurnal Pengurusan**, Issue 31, ss. 71-81.

LUNDSTROM, Susanna (2003). "Effects of Economic Freedom on Growth and the Environment-Implications for Cross-Country Analysis", University of Gothenburg, **Working Papers in Economics**, No: 115.

MCCORMICK, S. A. ve ANDERSON, David A. (2009). "U. S. National Security Strategy: Is There an Empirical Relationship Between Economic Freedom and Political Freedom?", **Strategic Insights**, Vol. VIII, Issue 5, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=eb06339b-2726-928e-0216-1b3f15392dd8&lng=en&ord582=grp2&id=111475>

MILLER, Terry ve KIM, Anthony B. (2014). "Defining Economic Freedom" içinde **2014 Index of Economic Freedom**, ed. Terry Miller vd., The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, ss. 79-86.

MILLER, Terry ve KIM, Anthony B. (2014). "Economic Freedom: Global and Regional Patterns" içinde **2014 Index of Economic Freedom**, ed. Terry Miller vd., The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, ss. 21-46.

OVASKA, T. ve TAKASHIMA, R. (2006). "Economic Policy and the Level of Self-Perceived Well-Being: An International Comparison", **Journal of Socio-Economics**, Vol. 35, No: 2, ss. 308-325.

POLACHEK, Solomon W. ve SEIGLIE, Carlos (2006). "Trade, Peace and Democracy: An Analysis of Dyadic Dispute", **IZA Discussion Paper Series**, No: 2170.

PINAR, Övgü (2013). "Dünya İş Yapma Endeksi'nde Türkiye'nin Yeri ve Türkiye'deki İş Ortamı", içinde **İzmir Ticaret Odası Ar-Ge Bülten 2013 Mart**, ss. 10-18.

RABUSHKA, Alvin (1993). Philosophical Aspects of Economic Freedom, içinde **Economic Freedom: Toward a Theory of Measurement**, ed. Walter E. Block, Vancouver: The Fraser Institute, ss. 23-37.

RABUSHKA, Alvin (1993). Preliminary Definition of Economic Freedoms, içinde **Economic Freedom: Toward a Theory of Measurement**, ed. Walter E. Block, Vancouver: The Fraser Institute, ss. 87-108.

RAJASULA, Teet (2003). "Indicators of Economic Freedom and Economic Structure as Determinants of Growth and Convergence in Enlarging EU and Priorities for Estonia", **Essays in Estonian Transformation Economics**, ss. 7-32.

ROBERTS, James M. ve ROBINSON, John A. (2013). "Property Rights Can Solve the 'Resource Curse'", içinde **2013 Index of Economic Freedom**, ed. Terry Miller vd., The Heritage Foundation and Dow Jones & Company, ss. 71-78.

SALA-I-MARTIN, Xavier; vd. (2013). "Measuring Competitiveness", içinde **The Global Competitiveness Report 2013-2014**, ed. Klaus Schwab, Geneva: World Economic Forum, ss. 1-48.

SHEN, Ce ve WILLIAMSON, John B. (2005). "Corruption, Democracy, Economic Freedom and State Strength: A Cross-National Analysis", **International Journal of Comparative Sociology**, Vol. 46, No: 4, ss. 327-345.

SONORA, Robert J. (2008). "On the Impacts of Economic Freedom on International Trade Flows: Asymmetries and Freedom Components", **FEB Working Paper Series**, No: 08-05.

STRONG, Michael (2006). "Understanding the Power of Economic Freedom to Create Peace", **FLOW**, <http://www.flowidealism.org/Downloads/Peace-Through-Commerce.pdf>

STROUP, Michael D. (2007). "Economic Freedom, Democracy and the Quality of Life", **World Development**, Vol. 35, No: 1, ss. 52-66.

TANER, Ahmet (2010). **Murray Rothbard: Siyaset Felsefesinde ve Liberteryen Gelenekteki Yeri**, Ankara: Liberte Yayınları, Birinci Baskı.

TYERS, Rod (2012). "The Rise and Robustness of Economic Freedom in China", University of Western Australia, **Business School Discussion Paper**, No: 12-02.

VUKOTIC, Veselin (2008). "Economic Freedom and New Economic Paradigm", **Panoeconomicus**, Vol. 1, ss. 115-128.

EK 1: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Azerbaycan'ın Performansı

	2005	2010	2011
Genel Puan (Sıralama)	6.05 (106)	6.06 (125)	6.30 (117)
Alan 1: Devletin Büyüklüğü	5.02	4.70	5.44
E. Kamu Tüketim Harcaması	6.00	4.12	6.00
F. Transferler ve Sübvansiyonlar	7.09	9.67	9.76
G. Kamu Kuruluşları ve Kamu Yatırımı	2.00	0.00	0.00
H. En Yüksek Vergi Oranı	5.00	5.00	6.00
I. En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı	7.00	7.00	8.00
II. En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı	3.00	3.00	4.00
Alan 2: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	5.87	5.97	6.05
J. Yargı Bağımsızlığı	2.98	4.05	4.01
K. Mahkemelerin Tarafsızlığı	3.40	4.23	4.60
L. Mülkiyet Haklarının Korunması	4.39	4.73	4.93
M. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale	6.67	5.83	5.83
N. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği	6.04	5.83	5.83
O. Sözleşmelerin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini	7.33	7.55	7.55
Ö. Gayrimenkul Satışı Üzerindeki Düzenleyici Kısıtlamalar	8.85	9.73	9.63
P. Polisin Güvenilirliği	5.75	4.64	5.00
R. Suçun İş Maliyeti (business cost of crime)	7.44	7.14	7.10
Alan 3: Sağlam Para	7.25	6.25	6.54
E. Parasal Büyüme	8.57	7.01	8.78
F. Enflasyonun Standart Sapması	7.77	4.14	3.95
G. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı	7.68	8.87	8.43
H. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Özgürlüğü	5.00	5.00	5.00
Alan 4: Uluslararası Ticaret Serbestliği	5.92	6.48	6.54
E. Tarifeler	6.91	8.13	8.04
I. Ticaret Vergilerden Elde Edilen Gelirler (ticaret sektörünün %'si)	-	9.39	9.34
II. Ortalama Tarife Oranı	7.92	8.22	8.20
III. Tarife Oranlarının Standart Sapması	5.89	6.80	6.58
F. Düzenleyici Ticaret Engelleri	3.51	4.47	4.72
I. Tarife-Dışı Ticaret Engelleri	4.38	4.59	4.83
II. İthalat ve İhracatın Uyum Maliyetleri	2.64	4.36	4.61
G. Karaborsa Döviz Kuru	10.00	10.00	10.00
J. Sermaye ve İnsan Hareketleri Üzerindeki Kontroller	3.25	3.33	3.41
I. Yabancı Sahipliği/Yatırım Üzerindeki Kısıtlamalar	6.68	5.38	5.61
II. Sermaye Kontrolleri	3.08	4.62	4.62
III. Yabancıların Ziyaret Özgürlüğü	0.00	0.00	0.00

Alan 5: Kredi, İşgücü ve İş Dünyası Regülasyonları	6.19	6.87	6.93
A. Kredi Piyasası Regülasyonları	7.33	7.98	8.00
I. Bankaların Sahipliği	5.00	5.00	5.00
II. Özel Sektör Kredis	7.99	9.93	10.00
III. Faiz Oranı Kontrolleri/Negatif Reel Faiz Oranları	9.00	9.00	9.00
B. İşgücü Piyasası Regülasyonları	6.51	6.69	6.65
I. İşe Alma Regülasyonları ve Asgari Ücret	6.70	8.33	8.33
II. İşe Alma ve İşten Çıkarma Regülasyonları	7.78	7.24	7.39
III. Merkezi Toplu Pazarlık	7.60	7.82	7.41
IV. Saat Regülasyonları	8.00	8.00	8.00
V. İşten Çıkarma Maliyeti	7.96	7.76	7.76
VI. Zorunlu Askerlik Uygulaması	1.00	1.00	1.00
C. İş Dünyası Regülasyonları	4.74	5.95	6.13
I. İdari Gereklilikler	3.96	4.48	5.11
II. Bürokrasi Maliyetleri	5.89	3.68	1.68
III. Yeni bir işletme açılması	8.27	9.72	9.72
V. Ekstra Ödemeler/Rüşvetler/İltimas	4.65	3.46	3.76
VI. Lisans Kısıtlamaları	5.67	6.85	6.93
VII. Vergi Uyum Maliyetleri	0.00	7.48	7.60

EK 2: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Kazakistan'ın Performansı

	2005	2010	2011
Genel Puan (Sıralama)	6.88 (70)	6.81 (85)	6.84 (84)
Alan 1: Devletin Büyüklüğü	8.16	7.09	7.06
E. Kamu Tüketim Harcaması	6.39	6.48	6.35
F. Transferler ve Sübvansiyonlar	8.76	8.89	8.90
G. Kamu Kuruluşları ve Kamu Yatırımı	8.00	4.00	4.00
H. En Yüksek Vergi Oranı	9.50	9.00	9.00
I. En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı	10.00	10.00	10.00
II. En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı	9.00	8.00	8.00
Alan 2: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	5.71	5.66	6.02
J. Yargı Bağımsızlığı	2.98	2.90	3.64
K. Mahkemelerin Tarafsızlığı	4.13	3.76	4.43
L. Mülkiyet Haklarının Korunması	4.89	4.29	5.13
M. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale	8.33	8.33	8.33
N. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği	6.67	6.67	5.83
O. Sözleşmelerin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini	6.19	6.19	6.34
Ö. Gayrimenkul Satışı Üzerindeki Düzenleyici Kısıtlamalar	8.62	9.21	9.21
P. Polisin Güvenilirliği	4.56	3.84	4.55
R. Suçun İş Maliyeti (business cost of crime)	5.11	5.77	6.67

Alan 3: Sağlam Para	6.85	8.24	8.17
E. Parasal Büyüme	5.86	7.20	6.95
F. Enflasyonun Standart Sapması	8.07	7.20	7.41
G. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı	8.48	8.58	8.33
H. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Özgürlüğü	5.00	10.00	10.00
Alan 4: Uluslararası Ticaret Serbestliği	6.12	5.57	5.36
E. Tarifeler	9.49	6.70	5.67
I. Ticaret Vergilerden Elde Edilen Gelirler (ticaret sektörünün %'si)	9.43	6.46	4.85
II. Ortalama Tarife Oranı	9.54	8.16	8.08
III. Tarife Oranlarının Standart Sapması	-	5.47	4.09
F. Düzenleyici Ticaret Engelleri	2.42	3.04	3.21
I. Tarife-Dışı Ticaret Engelleri	4.59	4.94	5.73
II. İthalat ve İhracatın Uyum Maliyetleri	0.25	1.13	0.69
G. Karaborsa Döviz Kuru	10.00	10.00	10.00
H. Sermaye ve İnsan Hareketleri Üzerindeki Kontroller	2.56	2.56	2.56
I. Yabancı Sahipliği/Yatırım Üzerindeki Kısıtlamalar	6.14	5.38	5.37
II. Sermaye Kontrolleri	1.54	2.31	2.31
III. Yabancıların Ziyaret Özgürlüğü	0.00	0.00	0.00
Alan 5: Kredi, İşgücü ve İş Dünyası Regülasyonları	7.57	7.46	7.59
A. Kredi Piyasası Regülasyonları	10.00	9.21	9.33
I. Bankaların Sahipliği	10.00	8.00	8.00
II. Özel Sektör Kredis	10.00	9.62	10.00
III. Faiz Oranı Kontrolleri/Negatif Reel Faiz Oranları	10.00	10.00	10.00
B. İşgücü Piyasası Regülasyonları	7.35	7.08	7.13
I. İşe Alma Regülasyonları ve Asgari Ücret	10.00	10.00	10.00
II. İşe Alma ve İşten Çıkarma Regülasyonları	7.61	5.70	6.12
III. Merkezi Toplu Pazarlık	8.34	7.53	7.39
IV. Saat Regülasyonları	8.00	10.00	10.00
V. İşten Çıkarma Maliyeti	9.17	9.25	9.25
VI. Zorunlu Askerlik Uygulaması	1.00	0.00	0.00
C. İş Dünyası Regülasyonları	5.37	6.08	6.31
I. İdari Gereklilikler	3.40	3.85	4.33
II. Bürokrasi Maliyetleri	4.23	3.89	3.89
III. Yeni bir işletme açılması	9.18	9.38	9.39
V. Ekstra Ödemeler/Rüşvetler/İltimas	5.54	3.81	4.74
VI. Lisans Kısıtlamaları	2.90	7.67	7.65
VII. Vergi Uyum Maliyetleri	6.96	7.89	7.89

EK 3: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Kırgızistan'ın Performansı

	2005	2010	2011
Genel Puan (Sıralama)	6.55 (83)	6.57 (98)	6.51 (102)
Alan 1: Devletin Büyüklüğü	6.62	7.36	7.67
E. Kamu Tüketim Harcaması	6.43	6.34	6.50
F. Transferler ve Sübvansiyonlar	9.43	8.62	8.68
G. Kamu Kuruluşları ve Kamu Yatırımı	4.00	6.00	7.00
H. En Yüksek Vergi Oranı	-	8.50	8.50
I. En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı	-	10.00	10.00
II. En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı	-	7.00	7.00
Alan 2: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	3.98	4.39	4.45
J. Yargı Bağımsızlığı	1.59	1.52	1.56
K. Mahkemelerin Tarafsızlığı	2.44	2.62	2.52
L. Mülkiyet Haklarının Korunması	3.33	2.37	2.34
M. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale	3.10	3.80	3.80
N. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği	-	-	-
O. Sözleşmelerin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini	6.74	6.74	6.74
Ö. Gayrimenkul Satışı Üzerindeki Düzenleyici Kısıtlamalar	9.22	9.18	9.31
P. Polisin Güvenilirliği	2.11	2.93	3.19
R. Suçun İş Maliyeti (business cost of crime)	3.28	5.99	6.12
Alan 3: Sağlam Para	8.65	8.17	7.60
E. Parasal Büyüme	6.34	7.05	7.05
F. Enflasyonun Standart Sapması	9.11	7.22	6.65
G. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı	9.13	8.41	6.70
H. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Özgürlüğü	10.00	10.00	10.00
Alan 4: Uluslararası Ticaret Serbestliği	6.62	6.40	6.42
E. Tarifeler	8.80	8.69	8.62
I. Ticaret Vergilerden Elde Edilen Gelirler (ticaret sektörünün %'si)	9.63	9.01	8.77
II. Ortalama Tarife Oranı	9.04	9.08	9.08
III. Tarife Oranlarının Standart Sapması	7.72	7.98	7.99
F. Düzenleyici Ticaret Engelleri	2.15	2.49	2.58
I. Tarife-Dışı Ticaret Engelleri	3.98	4.47	4.84
II. İthalat ve İhracatın Uyum Maliyetleri	0.32	0.50	0.32
G. Karaborsa Döviz Kuru	10.00	10.00	10.00
H. Sermaye ve İnsan Hareketleri Üzerindeki Kontroller	5.55	4.41	4.50
I. Yabancı Sahipliği/Yatırım Üzerindeki Kısıtlamalar	4.91	3.80	4.08
II. Sermaye Kontrolleri	5.38	3.08	3.08
III. Yabancıların Ziyaret Özgürlüğü	6.35	6.35	6.35

Alan 5: Kredi, İşgücü ve İş Dünyası Regülasyonları	6.86	6.55	6.41
A. Kredi Piyasası Regülasyonları	9.19	7.48	7.11
I. Bankaların Sahipliği	10.00	8.00	8.00
II. Özel Sektör Kredis	9.56	7.44	7.34
III. Faiz Oranı Kontrolleri/Negatif Reel Faiz Oranları	8.00	7.00	6.00
B. İşgücü Piyasası Regülasyonları	6.51	6.46	6.39
I. İşe Alma Regülasyonları ve Asgari Ücret	6.70	5.00	5.00
II. İşe Alma ve İşten Çıkarma Regülasyonları	7.35	6.55	6.36
III. Merkezi Toplu Pazarlık	7.59	8.43	8.25
IV. Saat Regülasyonları	8.00	10.00	10.00
V. İşten Çıkarma Maliyeti	8.42	7.76	7.76
VI. Zorunlu Askerlik Uygulaması	1.00	1.00	1.00
C. İş Dünyası Regülasyonları	4.88	5.71	5.73
I. İdari Gereklilikler	1.83	3.45	3.49
II. Bürokrasi Maliyetleri	2.97	2.75	2.75
III. Yeni bir işletme açılması	9.21	9.64	9.65
V. Ekstra Ödemeler/Rüşvetler/İltimas	3.53	2.45	2.47
VI. Lisans Kısıtlamaları	4.03	8.29	8.35
VII. Vergi Uyum Maliyetleri	7.74	7.65	7.65

EK 4: Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi 2013 Raporu Çerçevesinde Türkiye'nin Performansı

TÜRKİYE	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2011
Genel Puan (Sıralama)	3.72 (94)	4.78 (77)	4.83 (85)	5.80 (71)	5.81 (96)	6.43 (92)	6.90 (77)	7.06 (68)
Alan 1: Devletin Büyüklüğü	4.40	4.93	5.82	6.93	7.08	7.84	6.76	7.07
E. Kamu Tüketim Harcaması	7.09	8.40	7.71	7.85	6.93	6.98	6.86	6.94
F. Transferler ve Sübvansiyonlar	8.50	7.30	9.07	7.86	9.37	9.38	6.16	6.33
G. Kamu Kuruluşları ve Kamu Yatırımı	2.00	2.00	4.00	8.00	7.00	8.00	7.00	8.00
H. En Yüksek Vergi Oranı	0.00	2.00	2.50	4.00	5.00	7.00	7.00	7.00
I. En Üst Marjinal Gelir Vergisi Oranı	0.00	2.00	4.00	4.00	6.00	7.00	7.00	7.00
II. En Üst Marjinal Gelir ve Ücret Vergisi Oranı	-	-	1.00	4.00	4.00	7.00	7.00	7.00
Alan 2: Hukuk Sistemi ve Mülkiyet Hakları	5.57	5.85	4.48	4.85	5.39	6.39	5.25	5.53
J. Yargı Bağımsızlığı	-	-	-	5.47	5.34	5.30	3.77	4.09
K. Mahkemelerin Tarafsızlığı	-	-	-	6.62	6.51	4.68	4.43	4.79
L. Mülkiyet Haklarının Korunması	-	-	-	4.25	3.43	6.35	5.35	5.91
M. Hukukun Üstünlüğüne ve Siyasete Askeri Müdahale	-	-	-	3.80	5.00	6.67	3.33	3.33
N. Hukuk Sisteminin Güvenilirliği	-	-	-	4.11	6.67	7.50	5.83	5.83
O. Sözleşmelerin Yerine Getirilmesinin Yasal Temini	-	-	-	-	-	6.16	5.60	5.79
Ö. Gayrimenkul Satışı Üzerindeki Düzenleyici Kısıtlamalar	-	-	-	-	-	8.87	8.80	8.80
P. Polisin Güvenilirliği	-	-	-	-	-	5.87	4.19	4.98
R. Suçun İş Maliyeti (business cost of crime)	-	-	-	-	-	6.14	5.95	6.28

Alan 3: Sağlam Para	0.78	2.68	3.87	3.21	3.57	4.84	8.86	8.98
E. Parasal Büyüme	3.14	5.02	2.36	0.00	0.00	0.00	8.34	8.21
F. Enflasyonun Standart Sapması	0.00	5.71	3.11	2.84	4.27	1.40	8.80	8.99
G. Enflasyon: En Son Yılın Enflasyon Oranı	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.97	8.29	8.71
H. Döviz Cinsinden Banka Hesabı Açabilme Özgürlüğü	0.00	0.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00	10.00
Alan 4: Uluslararası Ticaret Serbestliği	3.43	5.25	4.71	7.75	7.55	7.38	7.35	7.24
E. Tarifeler								
I. Ticaret Vergilerden Elde Edilen Gelirler (ticaret sektörünün %'si)	3.50	6.34	4.53	8.31	7.42	6.87	6.25	6.32
II. Ortalama Tarife Oranı	5.80	8.00	8.13	9.00	9.55	9.73	9.57	9.56
III. Tarife Oranlarının Standart Sapması	1.20	4.68	5.46	8.20	8.58	9.52	8.02	8.08
F. Düzenleyici Ticaret Engelleri	-	-	0.00	7.72	4.12	1.36	1.17	1.32
I. Tarife-Dışı Ticaret Engelleri	-	-	-	7.60	6.98	6.60	6.86	6.60
II. İthalat ve İhracatın Uyum Maliyetleri	-	-	-	7.60	5.63	6.28	5.66	4.99
G. Karaborsa Döviz Kuru	-	-	-	-	8.33	6.93	8.05	8.20
H. Sermaye ve İnsan Hareketleri Üzerindeki Kontroller	6.80	9.40	9.60	9.60	10.00	10.00	10.00	10.00
I. Yabancı Sahipliği/Yatırım Üzerindeki Kısıtlamalar	0.00	0.00	0.00	5.49	5.79	6.03	6.30	6.05
II. Sermaye Kontrolleri	-	-	-	8.98	9.27	6.55	5.82	5.84
III. Yabancıların Ziyaret Özgürlüğü	0.00	0.00	0.00	2.00	2.31	1.54	3.08	2.31
IV. Sermaye Kontrolleri	-	-	-	-	-	10.00	10.00	10.00
Alan 5: Kredi, İşgücü ve İş Dünyası Regülasyonları	4.41	5.21	5.28	6.27	5.49	5.69	6.28	6.48
A. Kredi Piyasası Regülasyonları								
I. Bankaların Sahipliği	3.99	6.65	5.41	7.78	6.14	6.65	7.79	8.03
II. Özel Sektör Kredis	8.00	8.00	8.00	8.00	8.00	5.00	5.00	5.00
III. Faiz Oranı Kontrolleri/Negatif Reel Faiz Oranları	3.98	3.96	6.22	7.35	4.29	4.95	8.36	9.09
IV. Faiz Oranı Kontrolleri	0.00	8.00	2.00	8.00	-	10.00	10.00	10.00
B. İşgücü Piyasası Regülasyonları	-	-	5.16	5.35	4.49	3.83	4.86	4.98
I. İşe Alma Regülasyonları ve Asgari Ücret	-	-	-	6.35	3.38	4.40	5.57	5.57
II. İşe Alma ve İşten Çıkarma Regülasyonları	-	-	7.23	7.23	5.32	4.02	5.00	5.45
III. Merkezi Toplu Pazarlık	7.24	7.24	7.24	7.24	6.57	6.39	7.06	7.33
IV. Saat Regülasyonları	-	-	-	4.93	6.18	6.00	8.00	8.00
V. İşten Çıkarma Maliyeti	-	-	-	-	-	1.19	2.52	2.52
VI. Zorunlu Askerlik Uygulaması	0.00	0.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00
C. İş Dünyası Regülasyonları	-	-	-	5.67	5.82	6.60	6.19	6.42
I. İdari Gereklilikler	-	-	-	-	7.40	3.28	3.34	3.82
II. Bürokrasi Maliyetleri	-	-	-	6.24	5.15	6.21	4.64	4.64
III. Yeni bir işletme açılması	-	-	-	7.55	5.22	9.47	9.66	9.67
V. Ekstra Ödemeler/Rüşvetler/İltimas	-	-	-	3.23	5.22	6.33	4.51	5.19
VI. Lisans Kısıtlamaları	-	-	-	-	-	7.13	7.48	7.69
VII. Vergi Uyum Maliyetleri	-	-	-	-	-	7.15	7.50	7.50

